

ABC ADMINISTRACJI

Tom XIII

praca zbiorowa pod red.

Sławomira Fundowicza, Pawła Świtala

Tom XIII, wrzesień 2016

ABC ADMINISTRACJI

praca zbiorowa pod red.
Sławomira Fundowicza, Pawła Świtala

„SKAUTH”

Monografia naukowa

ISBN 978-83-944559-3-4

Recenzenci

Dr hab. Sławomir Fundowicz

Dr Anna Dąbrowska

Dr Iwona Warchoł

Dr Wojciech Wojtyła

Redaktorzy naukowci:

dr hab. Sławomir Fundowicz, prof UTH

mgr Paweł Śwital

Redakcja techniczna: Emilia Gulińska

Skład: Paweł Śwital, Emilia Gulińska

© Copyright: Studenckie Koło Naukowe Administratywistów „SKAUTH”,

Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych, Uniwersytetu Technologiczno- Humanistycznego
im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu

tel. (48) 361 74 33 email: skauth@wp.pl

www.skauth.uniwersytetradom.pl

ISBN 978-83-944559-3-4

Utwór w całości ani we fragmentach nie może być powielany ani rozpowszechniany za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych bez pisemnej zgody posiadacza praw autorskich.

Tom XIII

Radom, wrzesień 2016

SPIS TREŚCI

1. Status prawny dziecka w Islamskiej Republice Iranu w świetle Konwencji o Prawach Dziecka – Joanna Figiela.....	5
2. Sytuacja społeczna i prawna dzieci we współczesnym systemie wsparcia – mgr Sylwia Huczuk	18
3. Środki egzekucyjne należności pieniężnych – mgr Urszula Król; mgr Ewelina Markowska	29
4. Status dziecka we współczesnej rodzinie miarą jakości życia społeczności lokalnej – mgr Agnieszka Maj.....	43
5. Kontratyp karcenia małoletnich na gruncie praktyki prawnej – mgr Kalina Maj	51
6. Formy organizacyjno - prawne prowadzenia działalności gospodarczej – mgr Ewelina Markowska; mgr Urszula Król.....	66
7. Przysposobienie jako rodzinna forma opieki zastępczej – Patrycja Rejnowicz.....	76
8. Przemoc wobec dzieci w rodzinie – Paulina Starnawska	88
9. Polityka społeczna jako działalność Unii Europejskiej – mgr Paweł Świtał; mgr Urszula Król	112
10. Zjawisko przemocy wobec dzieci na przestrzeni lat i sposoby jej zwalczania – Anna Zając; Marcelina Dubas	127

Rozdział I

Status prawny dziecka w Islamskiej Republice Iranu w świetle Konwencji o Prawach Dziecka

Joanna Figiela¹

The main purpose of this article is discussion of the provisions on legal status of children in Islamic Republic of Iran. Moreover essay highlights issues faced by juvenile in this country. The article presents the current legal status of children resulting from domestic law and international law. It also indicates specific areas where there are violations of the rights of the child and presents some interesting statistic data.

Wstęp

Prawa dziecka stanowią integralną część zbioru praw przynależnych każdej jednostce ludzkiej jakimi są prawa człowieka. Podstawę prawną ich ochrony tworzą normy prawa międzynarodowego i wewnętrznego. Akty prawne regulują różne sfery życia, w których zapewnione ma być poszanowanie praw dziecka, takich jak zdrowie, edukacja, wymiar sprawiedliwości.

Prawa człowieka zdefiniować można jako *podstawowe, niezbywalne i uniwersalne prawa przysługujące człowiekowi bez względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie, stan zdrowia i inne*².

Zgodnie z art. 4 Konstytucji IRI³ *wszystkie prawa i przepisy cywilne, karne, finansowe, ekonomiczne, administracyjne, kulturalne, wojskowe, polityczne oraz inne regulacje muszą być wzorowane na nakazach Islamu*⁴. Ta klauzula ma zastosowanie bezwarunkowe i generalne co oznacza, że odnosi się zarówno do wszystkich artykułów Konstytucji jak i innych praw i regulacji przyjmowanych w irańskim prawie wewnętrznym, a wszyscy prawnicy i sędziowie są zobowiązani do rozpatrywania spraw zgodnie z nakazami

¹ **Joanna Figiela** - absolwentka studiów I stopnia na kierunku Europeistyka na Uniwersytecie Rzeszowskim, studentka II stopnia studiów magisterskich na kierunkach Administracja oraz Ekonomia na Uniwersytecie Rzeszowskim. Zainteresowania: ochrona praw człowieka, prawo Unii Europejskiej, historia i ustrój Islamskiej Republiki Iranu, stosunki społeczno- polityczne na Bliskim Wschodzie.

² Encyklopedia PWN, [dostęp: <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/prawa-czlowieka;3961793.html>], z dnia 20.09.2016 r.].

³ *Konstytucja Islamskiej Republiki Iranu* z 03.12.1979 r., [dostęp: <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/government/constitution.html>], z dnia 17.09.2016 r.].

⁴ K. M. Andrusiewicz, *Rewolucja islamska w Iranie. Przyczyny- przebieg- konsekwencje*, „Konteksty Społeczne”, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, t. I 2013, s. 32.

Islam. Zasadę zgodności z religią państwową przywołuje wyraźnie art. 20 Konstytucji, który stanowi, że *wszyscy obywatele, zarówno mężczyźni jak i kobiety, jednakowo korzystają z ochrony prawnej a także z przysługujących wszystkim ludziom praw politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturalnych w zgodzie z nakazami Islamu.*

Iran ratyfikował kilka traktatów o fundamentalnym znaczeniu dla ochrony praw człowieka. 8 marca 1967 r. podpisał Międzynarodową Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej⁵ (weszła w życie 29.08.1968 r.), 4 kwietnia 1968 r. Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych⁶ oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych⁷ (weszły w życie 24.06.1975 r.), 5 września 1991 r. Konwencję o Prawach Dziecka⁸ (weszła w życie 13.07.1994 r.) Jednak wciąż nie jest stroną Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet⁹ z 1979 r. oraz Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania¹⁰ z 10.12.1984 r. 2 Protokoły dodatkowe do Konwencji o Prawach Dziecka zostały podpisane przez Iran 24 września 2010 jednak wciąż nie doszło do ich ratyfikacji. Pierwszy dotyczy zakazu rekrutowania dzieci poniżej 18 roku życia do sił zbrojnych i ich uczestnictwa w działaniach wojennych, drugi wzmacnia zakaz i kary za handel dziećmi, dziecięcą prostytucję i pornografię. Z punktu widzenia tematu poruszanego w tym artykule, najistotniejsza zdaje się być Konwencja o Prawach Dziecka.

Zgodnie z irańskim Kodeksem Cywilnym postanowienia traktatowe, które zostały uzgodnione pomiędzy rządem Iranu a rządami innych państw, mają moc prawnie obowiązującą¹¹. Powinna zatem istnieć możliwość powołania się przed sądami krajowymi na Konwencję o Prawach Dziecka jako na ratyfikowaną umowę międzynarodową. Iran ratyfikował konwencję jednakże z zastrzeżeniem prawa do niestosowania postanowień lub artykułów Konwencji, które są niezgodne z nakazami Islamu oraz prawem

⁵ Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z dnia 07.03.1966 r. (Dz.U.69.25.187).

⁶ Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych z dnia 19.12.1966 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 38, poz. 169).

⁷ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19.12.1966 r. (Dz. U. 1977 nr 38 poz. 167).

⁸ Konwencja o Prawach Dziecka z dnia 20.11.1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526).

⁹ Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z dnia 02.04.1982 r. (Dz. U. 1982 nr 10 poz. 71).

¹⁰ Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z dnia 10.12.1984 r. (Dz. U. 1989 nr 63 poz. 378).

¹¹ Kodeks Cywilny Islamskiej Republiki Iranu z 23.05.1928 r., art. 9, IRN-1928-L-42163, [dostęp: <http://www.alaviandassociates.com/documents/civilcode.pdf>, z dnia 17.09.2016 r.].

wewnętrznym¹². Zastrzeżenie zgłoszone przez Iran pozwala mu na ograniczenie lub zawieszenie dodatkowej ochrony dzieci jaką przewiduje Konwencja, co uniemożliwia realizację jej głównego celu jakim jest zapewnienie ochrony przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania¹³. Art. 27 Konwencji Wiedeńskiej¹⁴ mówi wyraźnie, że państwo będące stroną nie może powoływać się na postanowienia swojego prawa wewnętrznego dla usprawiedliwienia niewykonywania przez niego postanowień traktatu. Oznacza to, że przepisy prawa wewnętrznego danego kraju nie mogą być powoływane jako usprawiedliwienie niestosowania prawa międzynarodowego i obecnie jest to powszechnie akceptowana zasada w międzynarodowym prawie zwyczajowym. Ponadto wskazuje się na art. od 19 do 24 Konwencji Wiedeńskiej. Art. 19 stanowi, że państwa mogą zgłaszać zastrzeżenia do traktatu przy jego podpisywaniu, ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu oraz przy przystąpieniu o ile zastrzeżenie jest zgodne z przedmiotem i celem traktatu (art. 19 lit. c). Komitet Praw Człowieka przedstawił w Komentarzu Generalnym podstawowe wymagania, jakie muszą spełnić zastrzeżenia uznając, że *zastrzeżenia muszą być konkretne i przejrzyste, powinny odnosić się do konkretnych postanowień Konwencji*¹⁵. Irańskie zastrzeżenia nie spełniają tych wymogów- nie odnoszą się do konkretnego artykułu, prawa lub innej zasady i mogą być stosowane do wszystkich postanowień¹⁶.

Kolejnym zarzutem, jaki społeczność międzynarodowa stawia Iranowi jest fakt, że poprzez skazywanie na śmierć niepełnoletnich przestępców, narusza normę o charakterze *ius cogens* jaką jest zakaz wykonywania wyroków śmierci na nieletnich¹⁷.

Zgromadzenie Ogólne ONZ rezolucją A/68/184 wezwało w 2014 roku Iran do skutecznego realizowania swoich zobowiązań w dziedzinie praw człowieka, między innymi poprzez wyeliminowanie wszelkich nieprecyzyjnych zastrzeżeń, które mogą godzić w przedmiot i cel traktatu¹⁸.

Niektórzy twierdzą, że Konwencja o Prawach Dziecka jest pierwszą niemal uniwersalną konwencją chroniącą prawa człowieka, najdalej idącym, wszechstronnym

¹² L. Birnbaum, H. Cetinkaya, E. Harper, *Legal Status of the Child: Iran's International Human Rights Obligations*, Human Rights in Iran Unit, University of Essex, czerwiec 2014, s. 10 i n.

¹³ L. Birnbaum, H. Cetinkaya, E. Harper, *Legal Status of the Child...*, op. cit., s. 14.

¹⁴ *Konwencja Wiedeńska o Prawie Traktatów* z 23.05.1969 r. (Dz. U. 90. 74. 439).

¹⁵ *General Comment No. 24: Issues relating to reservations made upon ratification or accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in relation to declarations under article 41 of the Covenant* (HRC GC 24), Human Rights Committee, UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add.6 (1994), pkt. 6, 8 i 19.

¹⁶ L. Birnbaum, H. Cetinkaya, E. Harper, *Legal Status of the Child...*, op. cit., s.15.

¹⁷ C. Lohrenscheit, *Child Execution in Iran and its Legality under the Islamic Law*, op. cit., s. 6.

¹⁸ UNGA, Resolution Concerning the Human Rights Situation in Iran, UN Doc A/RES/68/184 z dnia 18.12.2013 r., pkt. 9, [dostęp: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/184, z dnia 17.09.2016 r.].

*i najczęściej ratyfikowanym traktatem w historii*¹⁹. Jednak patrząc na ilość i zakres zastrzeżeń zgłaszanych przez państwa strony, można zadać pytanie czy faktycznie Konwencja może być nazywana uniwersalną. W Iranie jest stosowana tylko wówczas gdy nie stoi w sprzeczności z prawem wewnętrznym i z nakazami Islamu co sprawia, że niemożliwe jest osiągnięcie założeń i celów jakie stawia przed tym państwem- sygnatariuszem²⁰.

Prawa dzieci w Islamskiej Republice Iranu (dalej: IRI) regulowane są przez akty prawa wewnętrznego takie jak: Kodeks Cywilny, Kodeks Karny²¹, Kodeks Postępowania Karnego²², Kodeks Pracy²³ a także przez kilka innych ustaw z zakresu prawa rodzinnego i praw nieletnich, np. ustawa o ochronie dzieci i młodzieży²⁴.

Definicję „dziecka” zawiera Kodeks Cywilny i Kodeks Karny. Zgodnie z art. 1210 ust. 1 irańskiego KC wiek dojrzałości chłopców to 15 lat księżycowych (rok księżycowy= 354 dni), dla dziewcząt 9 lat księżycowych czyli około 14 lat i 7 miesięcy dla chłopców i 8 lat 8 miesięcy dla dziewcząt stosując pomiar czasu według naszego kalendarza solarnego. Zgodnie z Kodeksem Karnym osoba, która ukończyła 15 (u chłopców) i 9 (u dziewcząt) rok życia, traktowana jest jak dorosła i nie może korzystać z dodatkowej ochrony przysługującej dzieciom²⁵. Oznacza to, że w momencie ukończenia odpowiednio 15 i 9 roku życia obywatele irańscy podlegają odpowiedzialności karnej (art. 146 KK IRI).

Artykuł 1 Konwencji o Prawach dziecka stanowi, że dzieckiem jest każda istota ludzka w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletniość. W Iranie istnieje pewna rozbieżność między uznaniem pełnoletniości: gdy chodzi o odpowiedzialność karną za popełnione przestępstwa lub wykroczenia- wiek dorosłości wynosi 15 lat u chłopców i 9 u dziewcząt. Gdy natomiast

¹⁹ P. Alston, J. Tobin, *Laying the Foundations for Children's Rights: An Independent Study of some Key Legal and Institutional Aspects of the Impact of the Convention on the Rights of the Child*, UNICEF Innocenti Research Centre, 2005, s. 9.

²⁰ L. Birnbaum, H. Cetinkaya, E. Harper, *Legal Status of the Child: Iran's International Human Rights Obligations*, Human Rights in Iran Unit, University of Essex, June 2014, s. 10.

²¹ *Kodeks Karny Islamskiej Republiki Iranu* z 30.06.1991 r., IRN-1991-L-31811, [dostęp: <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/3200-islamic-penal-code-of-the-islamic-republic-of-iran-book-one-and-book-two.html#.U4t66JRdU6E>, z dnia 17.09.2016 r.].

²² *Kodeks postępowania karnego przed sądami publicznymi i rewolucyjnymi* z 19.09.1999 r., [dostęp: <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/1000000026-english-translation-of-the-islamic-republic-of-irans-criminal-code-of-procedure-for-public-and-revolutionary-courts.html#.U4t7M5RdU6E>, z dnia 17.09.2016 r.].

²³ *Kodeks Pracy Islamskiej Republiki Iranu* z 20.11.1990 r., [dostęp: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/WEBTEXT/21843/64830/E90IRN01.htm>, z dnia 17.09.2016 r.].

²⁴ *Ustawa o ochronie dzieci i młodzieży* z 12.12.2002 r., IRN-2002-L-91493, [dostęp: http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=91493&p_country=IRN&p_count=168, z dnia 17.09.2016 r.].

²⁵ *Kodeks Karny Islamskiej Republiki Iranu*, op. cit., art. 146 i 147.

obywatel IRI chce się ubiegać o przyznanie różnego rodzaju uprawnień państwowych musi mieć ukończone 18 lat. Osiągnięcie tego wieku jest wymagane m.in. do otrzymania paszportu, prawa jazdy, otworzenia konta bankowego, posiadania własnego domu/mieszkania, czynnego prawa wyborczego. Aby mieć dostęp do sądu konieczne jest ukończenie 15 lat, małżeństwo mogą zawrzeć 15-letni chłopcy i 13-letnie dziewczynki²⁶.

Na ten temat wypowiedziała się kiedyś Iranka Shirin Ebadi, laureatka Pokojowej Nagrody Nobla stwierdzając, że *jednym z głównych problemów związanym z prawami dzieci jest to, że irańska definicja dziecka jest różna w zależności od materii. Na przykład, gdyby Mohammadreza Turk, który został stracony za popełnienie morderstwa w wieku 16 lat, chciał zdobyć paszport żeby wyjechać z kraju, potrzebowałby do tego zgody ojca. Z jednej strony przepisy stanowią, że osoba poniżej 18 roku życia nie jest wystarczająco dorosła by opuścić kraj ale gdy chodzi o odpowiedzialność karną, niestety, w myśl prawa dziecko powinno być odpowiedzialne za swoje czyny i musi się liczyć z tym, że nie uniknie kary śmierci*²⁷.

W Islamskiej Republice Iranu prawa dzieci łamane są na wielu płaszczyznach: poczynając od orzekania kar śmierci, zabójstw honorowych, przez tortury, stosowanie kar cielesnych (np. kara chłosty), okaleczanie żeńskich narządów płciowych, poprzez naruszenie godności osobistej w postaci zastraszania i przemocy fizycznej, aż po dyskryminację ze względu na płeć i orientację seksualną. W niektórych prowincjach dzieci narażone są na okaleczenie a nawet śmierć w wyniku wybuchu min, które pozostały po wojnie iracko-irańskiej w latach 1980- 1988 i wojnie z Kurdami w latach 80. Ponadto odbierane jest im prawo do posiadania obywatelstwa, wyrażania poglądów, zrzeszania się i dostępu do dokumentów. Ofiarami łamania praw człowieka są także dzieci bezdomne, należące do mniejszości etnicznych a także dziewczynki zmuszane do wczesnych i często aranżowanych małżeństw.

Art. 6 Konwencji o Prawach Dziecka nakłada na państwa- strony obowiązek uznania, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia. Największym zagrożeniem tego prawa są praktykowane w Iranie egzekucje dzieci. Art. 37a Konwencji zabrania orzekania kary śmierci i kary dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia w stosunku do osoby poniżej 18 roku życia, za popełnione przez nią przestępstwa. W 2009

²⁶ *Rights of the Child in Iran, Joint alternative report by civil society organizations on the implementation of the Convention on the Rights of the Child by the Islamic Republic of Iran*, March 2015, s. 12, [dostęp: https://www.crin.org/sites/default/files/iran_joint_submission_to_crc_committee_0.pdf, z dnia 17.09.2016 r.].

²⁷ C. Lohrenscheit, *Child Execution in Iran and its Legality under the Islamic Law*, Studies and Children's Rights, FU Berlin, s. 9.

roku Iran miał największy odsetek egzekucji przypadający na jednego mieszkańca i był na 2 miejscu, za Chinami, jeśli chodzi o ogólną liczbę przeprowadzonych egzekucji²⁸. Według danych Iran Human Rights (IHR), Iran stracił w 2014 roku 753 więźniów z czego 14 z nich miało poniżej 18 lat w momencie popełnienia przestępstwa. 367 stracono za przestępstwa narkotykowe, 240 za morderstwo²⁹. W 2014 roku w celach śmierci przebywało około 160 dzieci w oczekiwaniu na wykonanie wyroku³⁰. W 2015 roku przeprowadzono egzekucje 969 osób (29% wzrost w porównaniu z 2014 rokiem) z czego 638 zostało straconych za przestępstwa związane z narkotykami, 207 za morderstwo. 3 egzekucje przeprowadzono na nieletnich³¹.

W Iranie kara śmierci grozi za popełnienie ponad 80 różnych przestępstw z Kodeksu Karnego IRI jednak w praktyce orzekana jest najczęściej za morderstwo, przemyt narkotyków, *moharebeh*- uznanie za wroga Boga i gwałt³². Dziecko poniżej 18 roku życia, które popełniło przestępstwo zagrożone karą śmierci, może uniknąć wyroku skazującego go na śmierć jeżeli sędzia, bazując na dowodach, uzna, że oskarżony nie jest wystarczająco dojrzały umysłowo. Jednak takie uznanie przeważnie ma charakter bardzo subiektywny³³. Większość wyroków śmierci wykonuje się w więzieniach jednak wciąż przeprowadzane są publiczne egzekucje przez powieszenie, które są ogłaszane lokalnym społecznościom uczestniczącym w nich jako widownia. Nie ma żadnych ograniczeń wiekowych, egzekucje są często oglądane przez dzieci³⁴.

Kolejnym problemem wynikającym z braku dostatecznej ochrony prawa do życia jest fakt, że kara za większość przestępstw dotyczących krzywdy fizycznej, np. zabójstwo, opiera się na zasadzie „oko za oko”- „życie za życie”. Prawo do zemsty ma rodzina ofiary, a konkretnie starszy krewny ze strony ojca płci męskiej, który może wymierzyć karę- przeprowadzić egzekucję³⁵.

Drugim z poważnych zagrożeń dla życia dzieci są miny i bomby kasetowe pozostałe po działaniach wojennych, głównie w prowincjach na zachodzie kraju. Szacuje się, że około

²⁸ *Iran: Death Penalty*, International Federation for Human Rights 2009, [dostęp: http://www.fidh.org/IMG/pdf/Rapport_Iran_final.pdf, z dnia 18.09.2016 r.].

²⁹ *Annual Report on the Death Penalty in Iran 2014*, IHR, s. 4, [dostęp: http://iranhr.net/media/files/Rapport_2014_BDEF02.pdf, z dnia 18.09.2016 r.].

³⁰ *Ibidem*, s. 25.

³¹ *Annual Report on the Death Penalty in Iran 2015*, IHR, s. 3, [dostęp: http://www.abolition.fr/wp-content/uploads/archives/rapport_iran_2014-gb-120314-bd.pdf, z dnia 18.09.2016 r.].

³² *Rights of the Child in Iran, Joint alternative report...*, op. cit., s. 42.

³³ *Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran: Report of the Secretary-General*, para. 17, U.N. Doc. A/68/377 (Sept. 10, 2013); Iran Penal Code (2013), Art. 91.

³⁴ *Rights of the Child in Iran, Joint alternative report...*, op. cit., s. 43.

³⁵ *Ibidem*, s. 12.

20 milionów min lądowych zostało użytych w czasie konfliktu iracko- irańskiego w latach 1980-88 i konfliktu zbrojnego z Kurdami w latach 80. Pomimo starań rządu, wciąż zdarzają się ofiary wybuchu min lądowych w pięciu zachodnich prowincjach. Akcja odminowywania była przeprowadzona nieprofesjonalnie co spowodowało, że zmarnowano środki na to przeznaczone i zakończenie operacji może przeciągnąć się nawet o kolejne 50 lat. Władze nie dbają o odpowiednie zabezpieczenie i oznakowanie obszarów wysokiego ryzyka, przez co kolejne dzieci doznają poważnych obrażeń powodujących okaleczenie, niepełnosprawność a często giną na miejscu³⁶.

Do łamania praw dzieci dochodzi także w innych przypadkach. Irańskie prawo karne przewiduje około 150 przestępstw, które karane są chłostą. Kara za każde przestępstwo może wynosić od 10 do 100 batów. Zgodnie z Kodeksem Karnym IRI dziewczynki powyżej 9 lat księżycowych i chłopcy powyżej 15 lat księżycowych mogą zostać skazani na karę chłosty. Szacuje się, że w latach 2000- 2011 około 46 dzieci zostało skazanych na chłostę za kradzieże, picie alkoholu, sprzedawanie narkotyków czy obrażanie osób publicznych. Rzeczywista liczba prawdopodobnie jest znacznie wyższa jednak dane rządowe nie są podane do wiadomości publicznej³⁷. Kary cielesne są zakazane w więzieniach i aresztach, jednak nie ma zakazu ich stosowania w domu, szkole czy przedszkolu³⁸.

Wczesne i przymusowe małżeństwa są powodem ograniczenia możliwości ochrony podstawowych praw dziecka jakimi są prawo do zdrowia, edukacji i dobrobytu. Dziewczynki są szczególnie narażone na ryzyko małżeństwa w bardzo młodym wieku z powodu prawa i norm społecznych obowiązujących w Iranie. Podkreśla się, że istnieje wiele poważnych konsekwencji zdrowotnych jakie wiążą się z wczesnym małżeństwem i ciążą³⁹. Zgodnie z opinią Komitetu Ochrony Praw Dziecka, zawarcie małżeństwa powinno być możliwe po ukończeniu 18 roku życia, a w wyjątkowych sytuacjach od 16 roku życia za zgodą sądu⁴⁰.

³⁶ *Ibidem*, s. 33.

³⁷ *Flogging Interactive*, Abdorrahman Boroumand Foundation, [dostęp: <https://iranrights.org/projects/flogging>, z dnia 18.09.2016 r.].

³⁸ *The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Corporal punishment of children in Iran: Briefing for the Universal Periodic Review*, 20 th session, 2014, [dostęp: www.upriran.org/uprlibrary/, z dnia 18.09.2016 r.].

³⁹ *UN Committee on the Rights of the Child, General comment No. 4: Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child*, CRC/GC/2003/4, par. 20, [dostęp: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2003%2f4&Lang=en, z dnia 19.09.2016 r.].

⁴⁰ *UN Committee on the Rights of the Child, Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices*, CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18, 4 November 2014, [dostęp: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f18&Lang=en, z dnia 19.09.2016 r.].

Iran ma jedną z największych na świecie liczbę uchodźców, dlatego trudne jest zapewnienie potrzebnych środków w celu ochrony ich dzieci. Z dostępem do edukacji borykają się afgańscy uchodźcy, którzy do sierpnia 2014 roku musieli wносить opłaty aby zapisać się do irańskich szkół państwowych, które dla obywateli Iranu są darmowe⁴¹. Nadal wymagane jest okazanie ważnej karty pobytu lub paszportu⁴². Według danych od 300,000 do 450,000 afgańskich dzieci nie ma dostępu do edukacji⁴³.

Najbardziej narażoną na łamanie praw dziecka grupą w Iranie są dzieci bezdomne, mieszkające na ulicy. Około 45% z tych dzieci ma 10-14 lat. 40% z nich porzuciło edukację a 24% nigdy nie chodziło do szkoły⁴⁴. Badania przeprowadzone przez dr Mino Mohraz, dyrektor HIV Research Center i dr Alego Akbar Sayari, delegata Ministerstwa Zdrowia do spraw higieny pokazują, że wśród dzieci ulicy wirus HIV/ AIDS występuje 45 razy częściej niż u ogólnej populacji: u 40 do 50 dzieci na 1000 test na obecność wirusa HIV jest pozytywny. Głównymi przyczynami takiego stanu rzeczy są stosowanie narkotyków i gwałty⁴⁵.

Art. 15 Konstytucji IRI stanowi, że jedynym oficjalnym językiem w Iranie jest język perski, jednak używanie lokalnych i plemiennych języków w prasie i mediach jak i nauczanie literatury w szkołach jest dozwolone, gdy dany język jest językiem dodatkowym, obok perskiego. Mimo to społeczności należące do mniejszości językowych takich jak Azerowie, Kurdowie, Arabowie czy Beludźowie, są pozbawiane możliwości nauki ich ojczystych języków⁴⁶. Nie istnieją szkoły podstawowe, gimnazja czy licea nauczające w jakimkolwiek języku mniejszości. Oficjalne materiały edukacyjne wydawane są tylko w języku perskim⁴⁷.

⁴¹ <http://bafia.moi.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=Instruction&CategoryID=a25b3683-80cc-48ec-810c-29ca-2ea14479&WebPartID=34903ca2-7a78-4688-bf5e1652e6f283f1&ID=23b8fb68-e804-402b-8217-acdfd0da9282>, [dostęp: 19.09.2016 r.].

⁴² *Children of foreign nationals will be registered at schools with resident cards or passport*, 27 June, Bureau for Aliens and Foreign Immigrant Affairs, Ministry of Foreign Affairs <http://bafia.moi.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=a25b3683-80cc-48ec-810c-29ca2ea14479&WebPartID=1ccb27ea-dce7-45b5-b951-d5108afc82b-c&ID=facd5618-f923-492b-ad16-73772f6e3896>, [dostęp: 19.09.2016 r.].

⁴³ *450,000 Afghan children out of school, registration fees for Afghan students in public schools to be removed*, Iranian High Council for Human Rights, August 2014, http://www.humanrights-iran.ir/news_41381.aspx, [dostęp: 19.09.2016 r.].

⁴⁴ *Statistics about Street Children*, Iranian Student News Agency, 16 September 2014, <http://www.isna.ir/fa/news/93062515224/>, [dostęp: 19.09.2016 r.].

⁴⁵ *HIV/Aids in Street Children*, Iranian Student News Agency, 19 September 2014, <http://isna.ir/fa/news/93062816453/>, [dostęp: 19.09.2016 r.].

⁴⁶ *Languages of the World*, <http://www.ethnologue.com/country/ir/languages>, [dostęp: 19.09.2016 r.].

⁴⁷ *Primary education's books*, Office of monitoring the educational, [dostęp: materials<http://www.chap.sch.ir/category/8>, [dostęp: 19.09.2016 r.].

Zakończenie

Bez wątpliwości, można stwierdzić, że podstawowe prawa dzieci jakimi są prawo do życia, poszanowania godności osobistej, niedyskryminacja ze względu na płeć, wiek, rasę czy narodowość, są łamane. Wpływ prawa szariatu na prawo cywilne i karne jest tak duży, że Iran prawdopodobnie nigdy nie zniesie całkowicie niehumanitarnych kar dla nieletnich przestępców. Jak do tej pory społeczność międzynarodowa wyraża jedynie zaniepokojenie takim stanem rzeczy. Być może dobrym pomysłem byłoby dostarczenie wsparcia w postaci realnych działań takich jak współpraca między instytucjami a obrońcami praw człowieka w Iranie jak i poza nim. Pytanie tylko na ile angażowanie się w wewnętrzne sprawy suwerennego państwa odniesie pozytywne skutki i czy nie spowoduje pogłębienia problemu lub pogorszenia relacji Iranu ze społecznością międzynarodową.

Pojawiają się pewne działania ze strony obrońców praw człowieka a także ekspertów z dziedziny prawa i teologii, którzy chcą zakończyć brutalne karanie dzieci. Odpowiedzialność za zmniejszenie ilości przestępstw popełnianych przez nieletnich spoczywa na Irańskim rządzie, który powinien po pierwsze, wprowadzić zasadnicze zmiany w prawie krajowym a po drugie, prowadzić kampanie edukacyjne wśród młodych i wdrażać mechanizmy resocjalizacyjne. Dla nieletnich obywateli Iranu, jako jednego z pięciu państw, obok Arabii Saudyjskiej, Sudanu, Jemenu i Nigerii, które stosuje karę śmierci wobec dzieci, najlepszym rozwiązaniem wydaje się znalezienie kompromisu pomiędzy zasadami Islamu a uniwersalnymi prawami dzieci⁴⁸.

⁴⁸ C. Lohrenscheit, *Child Execution in Iran and its Legality under the Islamic Law*, op. cit., s. 14.

Bibliografia

Akty prawne

1. *Konstytucja Islamskiej Republiki Iranu* z 03.12.1979 r., <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/government/constitution.html>, [dostęp: 17.09.2016 r.].
2. *Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej* z dnia 07.03.1966 r. (Dz.U.69.25.187).
3. *Konwencja Wiedeńska o Prawie Traktatów* z 23.05.1969 r. (Dz.U.90.74.439).
4. *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* z dnia 19.12.1966 r. (Dz. U. 1977 nr 38 poz. 167).
5. *Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* z dnia 02.04.1982 r. (Dz. U. 1982 nr 10 poz. 71).
6. *Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* z dnia 10.12.1984 r. (Dz. U. 1989 nr 63 poz. 378).
7. *Konwencja o Prawach Dziecka* z dnia 20.11.1989 r. (Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526).
8. *Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych* z dnia 19.12.1966 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 38, poz. 169).
9. *Kodeks Cywilny Islamskiej Republiki Iranu* z 23.05.1928 r., art. 9, IRN-1928-L-42163, <http://www.alaviandassociates.com/documents/civilcode.pdf>, [dostęp: 17.09.2016 r.].
10. *Kodeks Pracy Islamskiej Republiki Iranu* z 20.11.1990 r., <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/WEBTEXT/21843/64830/E90IRN01.htm>, [dostęp: 17.09.2016 r.].
11. *Kodeks Karny Islamskiej Republiki Iranu* z 30.06.1991 r., IRN-1991-L-31811, <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/3200-islamic-penal-code-of-the-islamic-republic-of-iran-book-one-and-book-two.html#.U4t66JRdU6E>, [dostęp: 17.09.2016 r.].
12. *Kodeks postępowania karnego przed sądami publicznymi i rewolucyjnymi* z 19.09.1999 r., <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/1000000026-english-translation-of-the-islamic-republic-of-irans-criminal-code-of-procedure-for-public-and-revolutionary-courts.html#.U4t7M5RdU6E>, [dostęp: 17.09.2016 r.].

13. *Ustawa o ochronie dzieci i młodzieży* z 12.12.2002 r., IRN-2002-L-91493, http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=91493&p_country=IRN&p_count=168, [dostęp: 17.09.2016 r.].

Orzeczenia i opinie

- 1) *General Comment No. 24: Issues relating to reservations made upon ratification or accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in relation to declarations under article 41 of the Covenant*, HRC GC 24, Human Rights Committee, UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add.6 (1994).
- 2) *UN Committee on the Rights of the Child, General comment No. 4: Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child*, CRC/GC/2003/4, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CR C%2fGC%2f2003%2f4&Lang=en [dostęp: 19.09.2016 r.].
- 3) UNGA, Resolution Concerning the Human Rights Situation in Iran, UN Doc A/RES/68/184 z dnia 18.12.2013 r., http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/184, [dostęp: 17.09.2016 r.]. - *UN Committee on the Rights of the Child, Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices*, CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18, 4 November 2014, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treaty-bodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f18&Lang=en, [dostęp: 19.09.2016 r.].

Literatura

- 1) Alston P, Tobin J., *Laying the Foundations for Children's Rights: An Independent Study of some Key Legal and Institutional Aspects of the Impact of the Convention on the Rights of the Child*, UNICEF Innocenti Research Centre, 2005.
- 2) Andrusiewicz K. M., *Rewolucja islamska w Iranie. Przyczyny- przebieg- konsekwencje*, „Konteksty Społeczne”, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie.
- 3) Birnbaum L., Cetinkaya H., Harper E., *Legal Status of the Child: Iran's International Human Rights Obligations*, Human Rights in Iran Unit, University of Essex.

- 4) Lohrenscheit C., *Child Execution in Iran and its Legality under the Islamic Law*, Studies and Children's Rights, FU Berlin, 2015.

Netografia

- 1) *450,000 Afghan children out of school, registration fees for Afghan students in public schools to be removed*, - - *Annual Report on the Death Penalty in Iran 2015*, IHR, http://www.abolition.fr/wp-content/uploads/archives/rapport_iran_2014-gb-120314-bd.pdf, [dostęp: 18.09.2016 r.].
- 2) Iranian High Council for Human Rights, August 2014, <http://www.humanrights-iran.ir/news/41381.aspx>, [dostęp: 19.09.2016 r.].
- 3) *Annual Report on the Death Penalty in Iran 2014*, IHR, http://iranhr.net/media/files/Rapport_2014_BDEF02.pdf, [dostęp: 18.09.2016 r.].
- 4) *Children of foreign nationals will be registered at schools with resident cards or passport*, 27 June, Bureau for Aliens and Foreign Immigrant Affairs, Ministry of Foreign Affairs
<http://bafia.moi.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=a25b3683-80cc-48ec-810c-29ca2ea14479&WebPartID=1ccb27ea-dce7-45b5-b951-d5108afc82b-c&ID=facd5618-f923-492b-ad16-73772f6e3896>, [dostęp: 19.09.2016 r.].
- 5) *Flogging Interactive*, Abdorrahman Boroumand Foundation, <https://iranrights.org/projects/flogging>, [dostęp: 18.09.2016 r.].
- 6) *HIV/Aids in Street Children*, Iranian Student News Agency, 19 September 2014, <http://isna.ir/fa/news/93062816453/>, [dostęp: 19.09.2016 r.].
- 7) *Iran: Death Penalty*, International Federation for Human Rights 2009, [dostęp: http://www.fidh.org/IMG/pdf/Rapport_Iran_final.pdf, [dostęp: 18.09.2016 r.].
- 8) *Languages of the World*, <http://www.ethnologue.com/country/ir/languages>, [dostęp: 19.09.2016 r.].
- 9) *Primary education's books*, Office of monitoring the educational materials <http://www.chap.sch.ir/category/8>, [dostęp: 19.09.2016 r.].
- 10) *Rights of the Child in Iran, Joint alternative report by civil society organizations on the implementation of the Convention on the Rights of the Child by the Islamic Republic of Iran*, March 2015, https://www.crin.org/sites/default/files/iran_joint_submission_to_crc_committee_0.pdf, [dostęp: 17.09.2016 r.].

- 11) *Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran: Report of the Secretary-General*, U.N. Doc. A/68/377, Sept. 10, 2013.
- 12) Statistics about Street Children, Iranian Student News Agency, 16 September 2014, <http://www.isna.ir/fa/news/93062515224/>, [dostęp: 19.09.2016 r.].
- 13) *The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Corporal punishment of children in Iran: Briefing for the Universal Periodic Review*, 20 th session, 2014, www.upriran.org/uprlibrary/, [dostęp: 18.09.2016 r.].
- 14) <http://bafia.moi.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=Instruction&CategoryID=a25b3683-80cc-48ec-810c-29ca-2ea14479&WebPartID=34903ca2-7a78-4688-bf5e1652e6f283f1&ID=23b8fb68-e804-402b-8217-acdfd0da9282>, [dostęp: 19.09.2016 r.].

Rozdział II

Sytuacja społeczna i prawna dzieci we współczesnym systemie wsparcia

Mgr Sylwia Huczuk⁴⁹

The most important aspect of the upbringing process is that parents should pass on to their children proper behaviour patterns, provide them with a sense of security, care, protection, family warmth, as well as devote time to them and show them appropriate interest.

Unfortunately, more and more often there are situations in which children's security is gravely endangered. The main reason for this are parents' addictions which usually lead to abusing, neglecting or depriving a child of home. The result may be both a sense of suffering and loneliness. And on the other hand, this may be a factor due to which children follow the road to demoralization, seek friends who will compensate for the harm which they experienced in their family home.

The state, on its part, makes all possible efforts to provide children who are in a difficult situation with all sorts of help and support: institutional, family, financial and social. Children's rights are guaranteed by documents and by the person of Ombudsman for Children.

The aim of this paper is to show the social and legal position of the child in contemporary support system as well as to present their due rights and indicate forms of support provided to children who are in a difficult life situation.

Wstęp

Dziecko jest bezbronną, wrażliwą istotą, która wymaga opieki, troski, poświęcenia mu czasu, zainteresowania, a także zapewnienia poczucia bezpieczeństwa i ciepła rodzinnego.

Każde dziecko niezależnie od tego, w jakim jest wieku bacznie obserwuje zachowanie swoich rodziców, ich postawy, sposób reagowania w różnych sytuacjach. Często bezkrytycznie naśladuje zarówno złe, jak i dobre ich postępowanie. Dlatego tak ważne jest,

⁴⁹ **Mgr Sylwia Huczuk** - magister Pedagogiki Resocjalizacyjnej Uniwersytetu Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie. Absolwentka Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na IPZ w Warszawie. Aktualnie pracuje, jako wychowawca w placówce opiekuńczo-resocjalizacyjnej w Lublinie. Pełni funkcję Społecznego Kuratora Sądowego przy Sądzie Rejonowym Lublin-Zachód w Lublinie, a także pracuje, jako trener umiejętności społecznych Fundacji Szczęśliwe Dzieciństwo.

aby w procesie rodzice przekazywali dziecku prawidłowe wzorce zachowania, zapewniając przy tym jego podstawowe potrzeby.

Niestety często zdarzają się sytuacje, w których rodzice zaczynają nadużywać alkoholu, dochodzi do stosowania przemocy względem dziecka, zaniedbania, wyzysku, których skrajnym rezultatem jest pozbawienie dziecka życia, zdrowia lub dachu nad głową. Właśnie w taki sposób bezbronność dziecka ulega zatarciu, gdyż nie ma ono możliwości jakiegokolwiek obrony. Dzieci cierpią, czują się samotne lub wchodzi na drogę demoralizacji, szukają sobie znajomych, którzy zrekompensują im krzywdy doświadczone w rodzinnym domu.

Z zasady państwo zapewnia pomoc dzieciom znajdującym się w sytuacjach trudnych tj. pozbawienia opieki przez rodziców, zaniedbania, niewydolności wychowawczej rodziców. Natomiast na straży praw dziecka stoi Rzecznik Praw Dziecka, powołany zgodnie z ustawą z dnia 6 stycznia 2000 roku⁵⁰.

I. System wsparcia oraz sytuacja społeczna i prawna dziecka

Omawiając system wsparcia oraz sytuację społeczną i prawną dziecka należy rozpocząć od tego, że ich podstawę stanowią akty prawne o charakterze międzynarodowym oraz, obowiązujące tylko na terenie naszego kraju.

Wśród aktów prawnych o charakterze międzynarodowym, wyróżnia się: Konwencję o prawach dziecka, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 roku⁵¹. Oraz Europejską Konwencję o wykonywaniu praw dzieci sporządzoną w Strasburgu z 25 stycznia 1996 roku⁵² (Dz. U. 2000, Nr 107, poz. 1128). Obie konwencje zostały ratyfikowane przez Polskę i stanowią źródło obowiązującego w Polsce prawa na mocy art. 87 ust 1 Konstytucji RP⁵³.

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. głosi, że dziecko ma niezbywalne prawo do życia (art.6. ust.1)⁵⁴, do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należyłą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości

⁵⁰ Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka. (Dz.U. 2000, Nr 6, poz. 69).

⁵¹ Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 roku (Dz. U. 1991, Nr 120, poz. 526).

⁵² Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci sporządzona z 25 stycznia 1996 roku (Dz. U. 2000, Nr 107, poz. 1128).

⁵³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. z 1997, Nr 78, poz. 483).

⁵⁴ Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 roku (Dz. U. 1991, Nr 120, poz. 526).

dziecka (art.12. ust.1)⁵⁵. Wypowiadania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego (art.12. ust.2)⁵⁶. Dziecko ma również prawo do swobody wypowiedzi (art.13. ust.1)⁵⁷, myśli, sumienia i wyznania (art.14.ust.1)⁵⁸, a także zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń (art.15. ust.1)⁵⁹. Ponadto dokument ten zapewnia każdemu dziecku prawo do ochrony prawnej przeciwko ingerencji lub zamachom (art.16. ust.1,2)⁶⁰, a także ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku dzieci znajdujących się pod opieką rodziców, opiekunów bądź innych upoważnionych osób (art.19. ust. 1)⁶¹. Konwencja o Prawach Dziecka gwarantuje również prawa dzieci, które odnoszą się do zapewnienia jak najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej (art.24)⁶², do korzystania z systemu zabezpieczenia społecznego, w tym ubezpieczeń socjalnych (art.26)⁶³. Ponadto prawo do poziomu życia adekwatnie do rozwoju fizycznego, psychicznego, duchownego, moralnego i społecznego (art.27. ust.1)⁶⁴. Prawo dziecka do wypoczynku i czasu wolnego, do uczestniczenia w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, stosownych do wieku dziecka, oraz do nieskrępowanego uczestniczenia w życiu kulturalnym i artystycznym (art.31. ust. 1)⁶⁵.

Sytuację prawną dziecka określają również akty prawne obowiązujące na terenie naszego kraju. Do nich można zaliczyć przede wszystkim: Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej⁶⁶, a także Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁶⁷, Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 19.10.2007r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych⁶⁸, Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 09.06.2011r⁶⁹.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. z 1997, Nr 78, poz. 483).

⁶⁷ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - *Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy* (Dz. U. 1964, Nr 9, poz.59).

⁶⁸ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007 r. *w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych* (Dz. U. Nr.201, poz. 1455).

⁶⁹ Ustawa z dnia 09 czerwca 2011 r. *o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. z 2013 poz. 135 ze zm.)

Zgodnie z art. 30 Konstytucji RP⁷⁰: „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”. A także „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka” (art. 72. ust. 1. zd. 1 Konstytucji RP)⁷¹. Ponadto każde dziecko: „wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej opieki prawnej” (Preambuła Konwencji)⁷². Konstytucja RP nie określa katalogu praw dziecka, z tego względu można wnioskować, że prawa, które odnoszą się do dorosłego człowieka dotyczą również dziecka. Wyłączając te prawa, których warunkiem jest uzyskanie przez obywatela odpowiedniego wieku np. czynne i bierne prawo wyborcze (art. 62 § 1 Konstytucji RP)⁷³.

W odróżnieniu do Konstytucji RP, Ustawa o Wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013 Poz.135) (art. 4)⁷⁴ określa prawa odnoszące się do dziecka. Zgodnie z tym dokumentem dziecko ma przede wszystkim prawo do: „ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem, przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne dziecka oraz traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej” (art. 4. ust. 7,9)⁷⁵. Dziecko ma również prawo do wychowania w rodzinie, bądź zapewnienia mu opieki i wychowania poprzez rodzinne formy opieki zastępczej, w przypadku braku możliwości jego przebywania w rodzinie naturalnej (art.4. ust.1)⁷⁶. Ponadto dziecko ma prawo do stabilnego środowiska wychowawczego, utrzymywania kontaktów z rodziną, powrotu do rodziny naturalnej, pod warunkiem, że taka będzie decyzja Sądu (art. 4. ust. 2,3,4)⁷⁷ jeżeli postanowienie sądu na to wskazuje. Dokument ten określa, również prawo dziecka do kształcenia, rozwoju zainteresowań, zabawy, wypoczynku (Art. 4, ust. 5), dostępu do informacji, a także odbywania praktyk religijnych zgodnych z wolą rodziców oraz potrzebami dziecka. Do uzyskania pomocy w przygotowaniu go do samodzielnego życia w przypadku wychowywania poza rodziną naturalną (art. 4. ust.6,10,11)⁷⁸.

Regulacje dotyczące sytuacji społecznej dziecka określa Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy⁷⁹. Należy rozpocząć od tego, że zgodnie z art. 96⁸⁰ „osobom wykonującym

⁷⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. z 1997, Nr 78, poz. 483).

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013r. poz. 135 ze zm).

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (Dz. U. 1964, Nr 9, poz.59).

⁸⁰ *Ibidem*.

władzę rodzicielską, lub sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych”.

Natomiast „dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską” (art. 92)⁸¹. Władza rodzicielska powinna być wykonywana zgodnie z dobrem dziecka jak i interesem społecznym (art.95. ust. 3)⁸². Posiadanie przez rodzica władzy rodzicielskiej zgodnie z tym dokumentem oznacza wychowywanie dziecka z poszanowaniem godności i praw a także sprawowanie pieczy nad dzieckiem oraz jego majątkiem (art.95. ust. 1)⁸³. Zgodnie z tym dokumentem obowiązkiem rodziców jest wysłuchanie dziecka, oraz uwzględnienie jego rozsądnych życzeń, w sytuacji podejmowania decyzji dotyczących ważniejszych spraw zarówno osoby dziecka jak i jego majątku. W sytuacji, gdy rozwój umysłowy, stan zdrowia, stopień dojrzałości dziecka na to pozwala (art.95. ust. 4)⁸⁴.

Rodzice wychowując dziecko zobligowani są do troszczenia się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka, a także odpowiedniego przygotowywania go do wykonywania pracy adekwatnie do jego zdolności i umiejętności (art.96)⁸⁵. W sytuacji wystąpienia jakiegokolwiek zagrożenia dobra dziecka sąd opiekuńczy wydaje właściwe do sytuacji zarządzenie. Może on ograniczyć utrzymywanie kontaktów z rodzicami lub całkowicie ich zakazać. Ponadto sąd opiekuńczy orzekając w sprawie kontaktów dzieckiem, może zobowiązać rodziców do określonego postępowania: skierować ich do placówek lub specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń (art.109)⁸⁶.

Coraz częściej zdarzają się sytuacje, w których rodzina staje się bierna w procesie wychowania swojego dziecka. Przestaje się nim interesować, otaczać je dostateczną opieką i wsparciem. Zaczyna je zaniedbywać zarówno emocjonalnie, jak i socjalnie. W takim przypadku niezbędnym staje się udzielenie dziecku pomocy, wsparcia, zapewnienia mu opieki, bezpieczeństwa.

W myśl art. 72 ust. 2 Konstytucji RP⁸⁷: „Każde dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych”. Dodatkowo (art. 20 ust.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. z 1997, Nr 78, poz. 483).

1.)⁸⁸ Konwencji o prawach dziecka głosi, że „Dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa.”⁸⁹.

II. Formy wsparcia świadczone dziecku

W tym miejscu warto zaznaczyć, że Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁹⁰ określa formy wsparcia, które są świadczone dzieciom w sytuacji braku opieki, domu. Wśród form wsparcia można wyróżnić umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczej typu interwencyjnego, rodzinnego, socjalizacyjnego oraz specjalistyczno-terapeutycznego (art. 101. ust.1)⁹¹.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu interwencyjnego (art.101. ust.1)⁹², świadczy opiekę i wychowanie dzieciom, którzy zostali jej pozbawieni całkowicie lub częściowo ze strony rodziców. Opieka i wychowanie trwa do czasu ustania sytuacji kryzysowej dziecka, lub do czasu powrotu do rodziny naturalnej bądź umieszczenia w rodzinie adopcyjnej, zastępczej, placówce rodzinnej, placówce socjalizacyjnej. Ponadto zapewnia dzieciom kształcenie adekwatne do ich wieku oraz poziomu rozwoju. Dzieci umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego mają możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w sytuacji wystąpienia zaburzeń i odchyłeń rozwojowych lub specyficznych trudności w uczeniu się (art. 4. ust. 2 rozporządzenia)⁹³.

Do placówki opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego przyjmowane są dzieci, które wymagają natychmiastowej opieki oraz wychowania, znajdujące się w wieku powyżej 11 roku życia, w przypadkach wyjątkowych mogą być dzieci młodsze. Istnieją trzy sposoby przyjęcia dziecka do tego typu placówki (art.103. ust.2. pkt. 1,2,3)⁹⁴ : na mocy orzeczenia sądu, doprowadzenie dziecka przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dzieci bądź osób trzecich na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy

⁸⁸ Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 roku (Dz. U. 1991, Nr 120, poz. 526).

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013r. poz. 135 ze zm).

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr.201, poz. 1455).

⁹⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013r. poz. 135 ze zm).

w rodzinie. Warto dodać, że pobyt dziecka w tej placówce trwa 3 miesiące. Placówka sporządza diagnozę psychologiczno- pedagogiczną dziecka i diagnozę jego sytuacji rodzinnej a także ustala wskazania do dalszej pracy z dzieckiem⁹⁵ (art. 4. ust. 5 rozporządzenia).

Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu rodzinnego (art. 102)⁹⁶, zapewnia dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym troski, wsparcia ze strony rodziców całodobową opiekę oraz wychowanie w warunkach, zbliżonych do domu rodzinnego. Opieka oraz wychowanie świadczone są dziecku do czasu jego powrotu do rodziny, lub umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej bądź usamodzielnienia. Placówkę typu rodzinnego tworzy jedna, wielodzietna rodzina dla dzieci, którym nie znaleziono rodziny zastępczej lub przysposabiającej⁹⁷ (§ 5 ust. 1 rozporządzenia).

Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu socjalizacyjnego⁹⁸ (art.6) świadczy opiekę oraz wychowanie, a także realizuje potrzeby dzieciom całkowicie lub częściowo jej pozbawionych (art. 6. ust.1), dla których nie znaleziono rodzinnej opieki zastępczej. Ponadto dzieci mają zapewniony udział w zajęciach wychowawczych, korekcyjnych, kompensacyjnych, logopedycznych, terapeutycznych, socjalizacyjnych (art.6. ust.2). W przypadku dzieci niepełnosprawnych placówki organizują dzieciom rehabilitację, zajęcia specjalistyczne, zapewniają dzieciom kształcenie, wyrównywanie opóźnień rozwojowych i szkolnych (art.6 ust.2). Celem wszelkich organizowanych zajęć jest w zależności od sytuacji powrót dziecka do rodziny naturalnej lub znalezienia rodziny przysposabiającej lub umieszczenia w rodzinnych formach opieki zastępczej, pracują z rodziną dziecka, organizują dla swoich wychowanków odpowiednie formy opieki w środowisku, grupy usamodzielniające oraz kontakt z rodzinami zaprzyjaźnionymi (art.93. ust. 4).

Placówka opiekuńczo-wychowawcza typu specjalistyczno-terapeutycznego (art.105. ust.1)⁹⁹ sprawuje opiekę nad dziećmi posiadającymi orzeczenie o niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalistycznej terapii i metod wychowawczych, a także wymagających wyrównywania braków i opóźnień rozwojowych. W tej placówce dzieci mają możliwość uczestnictwa w zajęciach wychowawczych, socjoterapeutycznych, korekcyjnych,

⁹⁵ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr.201, poz. 1455).

⁹⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013r. poz. 135 ze zm).

⁹⁷ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr.201, poz. 1455).

⁹⁸ Ibidem.

⁹⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013r. poz. 135 ze zm).

kompensacyjnych, logopedycznych, terapeutycznych, rewalidacyjnych, rehabilitacyjnych (art.105. ust. 2) ¹⁰⁰.

Oprócz placówek opiekuńczo – wychowawczych całodobowych, istnieją także placówki wsparcia dziennego. Do zadań tej placówki należy: udzielanie dzieciom pomocy w nauce, organizowanie czasu wolnego, rozwój zainteresowań, organizowanie zabaw i zajęć sportowych oraz organizowanie stałej pracy z rodziną dziecka. Zgodnie z Ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej placówki wsparcia dziennego, prowadzone są w formie placówek opiekuńczych tj.: kół zainteresowań, świetlic, klubów, ognisk wychowawczych (art. 24. Ust.1. pkt. 1)¹⁰¹. Placówki wsparcia dziennego są organizowane w formie placówek specjalistycznych tj.: świetlic terapeutycznych, specjalistycznych ognisk wychowawczych, w których realizowany jest program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, oraz terapia pedagogiczna, psychologiczna, rehabilitacja, resocjalizacja (art. 24. Ust.3)¹⁰².

Praca podwórkowa realizowana przez wychowawcę (art. 24. Ust. 1. Pkt. 3), stanowi ostatnią z form placówki wsparcia dziennego. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, jednak sąd może skierować dziecko do tego typu placówki (art. 23. Ust.1. pkt. 3).

Oprócz instytucjonalnej formy pieczy zastępczej, w Polskim ustawodawstwie wyróżnia się rodzinną pieczę zastępczą, w postaci: rodziny zastępczej spokrewnionej, niezawodowej, zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego, specjalistycznej lub rodziny dom dziecka (art.39. ust.1)¹⁰³.

Rodzina zastępcza – jest formą sprawowania bieżącej pieczy nad dzieckiem, nad którym nie sprawują pieczy jego rodzice tzw. piecza alternatywna wobec rodzicielskiej, w sytuacji całkowitego lub częściowego pozbawienia opieki przez rodziców. Rodzina zastępcza zapewnia dziecku warunki rozwoju i wychowania odpowiednie do jego stanu zdrowia i poziomu rozwoju¹⁰⁴. Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej następuje na podstawie orzeczenia sądu. Jednak w przypadku natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki zastępczej umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej jest możliwe na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej między rodziną zastępczą a starostą właściwym ze względu na miejsce zamieszkania tej rodziny. O zawarciu

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

takiej umowy starosta jest zobowiązany zawiadomić sąd¹⁰⁵. Pełnienie funkcji rodziny zastępczej z mocy prawa ustaje z dniem osiągnięcia przez dziecko pełnoletności, z zastrzeżeniem¹⁰⁶.

Celem sprawowanie pieczy zastępczej jest w zależności od zaistniałej sytuacji umożliwienie dziecku powrotu do rodziny, lub dążenie do przysposobienia, bądź opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym (art.33. ust. 1)¹⁰⁷. Oprócz tego celem nadrzędnym jest

przygotowanie dziecka do: niezależnego i odpowiedzialnego funkcjonowania, radzenia sobie w sytuacjach trudnych, utrzymywania prawidłowych kontaktów z rodziną, będących rekompensatą za doświadczone straty, zdobywania kompetencji społecznych. Ponadto piecza zastępcza zaspokaja potrzeby emocjonalnych, bytowych, zdrowotnych, kulturalno-rekreacyjnych, edukacyjnych dzieci (art.33. ust.3)¹⁰⁸.

Warto dodać, że dziecko, które po osiągnięciu pełnoletności opuszcza rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-wychowawczą przebywając tam minimum 1 rok na mocy orzeczenia sądu ma możliwość uzyskania wsparcia finansowego na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie, zagospodarowanie (art. 140 ust.1. pkt.1)¹⁰⁹. Ponadto ma zapewnioną pomoc prawną i psychologiczną (art. 140 ust.1. pkt.3)¹¹⁰, oraz wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia oraz odpowiednich warunków mieszkaniowych (art. 140 ust.1. pkt.2)¹¹¹.

Zakończenie

Współczesny system wsparcia zapewnia dziecku pozbawionemu opieki, domu rodzinnego pomoc w formie umieszczenia go w instytucjonalnej bądź rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto umożliwia skorzystanie z pomocy o charakterze materialno-socjalnym w sytuacji opuszczania placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Udzielana pomoc dziecku ma na celu zapewnienie opieki, poczucia bezpieczeństwa, udzielanie pomocy w nauce, organizowanie czasu wolnego, rozwój zainteresowań, po to aby zminimalizować ryzyko wejścia na drogę demoralizacji, czy w przyszłości popełniania czynów karalnych. Dziecko pozbawione domu, oraz opieki ze strony rodziców może z jednej strony izolować się, być smutne, czuć się osamotnione. Natomiast z drugiej strony

¹⁰⁵ *Ibidem.*

¹⁰⁶ *Ibidem.*

¹⁰⁶ *Ibidem.*

¹⁰⁷ *Ibidem.*

¹⁰⁸ *Ibidem.*

¹⁰⁹ *Ibidem.*

¹¹⁰ *Ibidem.*

wykorzystać zaistniałą sytuację do tego by znaleźć sobie grupę odniesienia, w której będzie się czuło szczęśliwe, bez troski, darzone zainteresowaniem ze strony innych.

Wiadomym jest to, że sytuacja dzieci przede wszystkim zależy od ich środowiska wychowawczego. Istnieją różne programy profilaktyczne kierowane do rodziców niewydolnych wychowawczo, czy też uzależnionych od różnych substancji. Organizowane są tzw. „szkoły dla rodziców”, które wyposażają ich w niezbędną wiedzę.

Istotny jest fakt, że akty prawne o charakterze lokalnym czy międzynarodowym określają katalog praw dziecka, zaś na straży tych praw stoi rzecznik. Istnieją również organizacje działające na rzecz dzieci, wspierające je, oraz egzekwujące łamanie praw względem nich. Niezależnie od sytuacji dobro każdego dziecka jest najważniejsze. Ważne jest to, aby dzieci znały swoje prawa, miały świadomość, że istnieją odpowiednie instytucje, czy organizacje, które udzielają pomocy i wsparcia. Dziecko, które nie ma żadnej wiedzy o istnieniu swoich praw oraz miejsc, świadczących pomoc nie jest w stanie obronić się przed wszelkimi formami okrucieństwa, przemocy czy wyzysku.

Bibliografia

1. Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci sporządzona w Strasburgu z 25 stycznia 1996 roku (Dz. U. 2000, Nr 107, poz. 1128).
2. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 roku (Dz. U. 1991, Nr 120, poz. 526).
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. (Dz. U. z 1997, Nr 78, poz. 483).
4. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - *Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy* (Dz. U. 1964, Nr 9, poz.59).
5. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013r. poz. 135 ze zm).
6. Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o *Rzeczniku Praw Dziecka* (Dz.U. 2000, Nr 6, poz. 69).
7. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 października 2007 r. w sprawie *placówek opiekuńczo-wychowawczych* (Dz. U. Nr.201, poz. 1455).

Rozdział III

Środki egzekucyjne należności pieniężnych

Mgr Urszula Król, Mgr Ewelina Markowska¹¹²

In the following article discussed issues were associated with enforcement means of monetary amounts due. A characterization of enforcement means was presented by discussing each of means of enforcement financial amounts due. That is: execution from money, execution from the remuneration for works, execution from benefits from the pension supply and the social insurance, execution from banking accounts and savings deposits, execution from other financial debts and from remaining property rights, execution of laws from securities put down on securities accounts and the debt from cash accounts, execution from securities, execution from the bill of exchange, execution from the participation in the limited liability company, execution from the mobility and the real estate.

Wstęp

Podstawę zastosowania środków egzekucyjnych stanowi zawiadomienie o zajęciu prawa majątkowego zobowiązanego u dłużnika zajętej wierzytelności albo protokół zajęcia prawa majątkowego, albo protokół zajęcia i odbioru ruchomości, albo protokół odbioru dokumentu, sporządzone według wzoru określonego w drodze rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych¹¹³.

Zatem zastosowanie poszczególnych środków egzekucyjnych rozpoczyna się od czynności zajęcia. Zajęcie wierzytelności oznacza bowiem, że organ egzekucyjny posiada wobec nich wszelkie prawa zobowiązanego, które są limitowane jedynie zakresem niezbędnym do prowadzenia egzekucji. Zobowiązany ma obowiązek udzielić organowi wszelkich wyjaśnień niezbędnych do dochodzenia należnej sumy. Należy jednak zaznaczyć, iż zajęcie nie pozbawia zobowiązanego prawa własności do rzeczy ruchomej czy prawa do wierzytelności, jednak nie może on podejmować żadnych działań, które mogłyby udaremnić prowadzenie postępowania egzekucyjnego. Zobowiązany również nie może od chwili zajęcia wykonywać swoich praw, gdyż to uprawnienie przechodzi na organ

¹¹² mgr Urszula Król – doktorantka kierunku Ekonomia, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych.

mgr Ewelina Markowska - doktorantka kierunku Ekonomia, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych.

¹¹³ P. Ostojki "Czynniki wywołujące nieefektywność egzekucji należności publicznoprawnych w Polsce." [w:] *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia* 50.1 (2016) s. 250.

egzekucyjny. Organ egzekucyjny z kolei jest władny rozporządzać zajętymi dobrami tylko pod warunkiem, że jest to niezbędne do uzyskania egzekwowanej należności. Na ważnym zajęciu opiera się wszystkie dalsze czynności egzekucyjne, aż do sprzedaży licencyjnej¹¹⁴. Należy jednak zaznaczyć, iż prawa majątkowe i rzeczy ruchome nabyte w postępowaniu egzekucyjnym są wolne od obciążeń. Chroni to w sposób istotny ich nabywcę, zwiększając tym samym efektywność postępowania egzekucyjnego. Ponadto organ egzekucyjny ma prawo do kontrolowania u dłużników zajętych wierzytelności prawidłowości realizacji zastosowanego środka egzekucyjnego¹¹⁵. „Organy egzekucyjne uprawnione są do przeprowadzania u dłużników zajętej wierzytelności, z wyłączeniem banków, kontroli prawidłowości realizacji zastosowanego środka egzekucyjnego, z zastrzeżeniem § 2.

§ 2. Jeżeli środek egzekucyjny zastosowany został przez organ egzekucyjny, o którym mowa w art. 19 § 3, 4, 7 i 8, kontrolę prawidłowości realizacji zastosowanego środka egzekucyjnego przeprowadza, z urzędu lub na wniosek tego organu, naczelnik urzędu skarbowego.

§ 3. Udostępnienie organowi egzekucyjnemu dokumentów i informacji niezbędnych do przeprowadzenia kontroli prawidłowości realizacji zastosowanego środka egzekucyjnego nie narusza obowiązku zachowania przez dłużników zajętej wierzytelności tajemnicy określonej w odrębnych przepisach.

§ 4. Czynności kontrolnych dokonuje się w obecności dłużnika zajętej wierzytelności lub osoby odpowiedzialnej za realizację zajęcia.

§ 5. Osoba dokonująca czynności kontrolnych obowiązana jest okazać pisemne upoważnienie organu egzekucyjnego do dokonywania tych czynności.

§ 6. Kopię protokołu z czynności kontrolnych doręcza się dłużnikowi zajętej wierzytelności lub osobie odpowiedzialnej za realizację zajęcia.

§ 7. Jeżeli dłużnik zajętej wierzytelności nie zgadza się z ustaleniami zawartymi w protokole, może zgłosić niezwłocznie do protokołu odpowiednie wyjaśnienia lub zastrzeżenia albo w terminie 14 dni od dnia jego doręczenia przedłożyć je w formie pisemnej.

§ 8. Przepisy § 1-7 stosuje się odpowiednio do zobowiązanego.

§ 9. Jeżeli w wyniku kontroli stwierdzono, że dłużnik zajętej wierzytelności bezpodstawnie uchyla się od przekazania zajętej wierzytelności albo części wierzytelności organowi egzekucyjnemu, organ ten wydaje postanowienie, w którym określa wysokość nieprzekazanej

¹¹⁴ A. Dalkowska, *"Prawne instrumenty skutecznej egzekucji należności publicznoprawnych."* [w:] *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia* 50.1 (2016), s. 217-219.

¹¹⁵ W. Chróścielewski, J. P. Tarno, ... *op. cit.*, s. 291- 292.

kwoty. Na postanowienie w sprawie wysokości nieprzekazanej kwoty przysługuje zażalenie”¹¹⁶.

Ostateczne postanowienie dotyczące kwestii odpowiedzialności odszkodowawczej dłużnika zajętej wierzytelności stanowi podstawę do wystawienia tytułu wykonawczego, na podstawie którego może być ściągnięta od dłużnika zajętej wierzytelności (z jego majątku) i w trybie egzekucji administracyjnej bezpodstawnie nieprzekazana, a zajęta część wierzytelności zobowiązanego¹¹⁷.

I. Egzekucja z pieniędzy

Omawiając egzekucje z pieniędzy należy zaznaczyć, iż przeprowadza się ją w takowy sposób, że poborca wzywa zobowiązanego do uiszczenia kwoty będącej przedmiotem egzekucji, a ten ją uiszcza (nie ma on przy tym obowiązku wystawienia żadnego dokumentu o którym mowa we wspomnianym już art. 67 § 1), bądź poborca skarbowy uzyskuje należną kwotę w wyniku przeszukania odzieży i pomieszczeń należących do zobowiązanego (w tym przypadku na uzyskane sumy poborca wystawia pokwitowanie w przepisanej formie, ma ono taki sam skutek co pokwitowanie wystawione przez wierzyciela). Istotne jest, że w przypadku egzekucji z pieniędzy może mieć zastosowanie tylko do pieniędzy polskich, gdyż egzekucja z zagranicznych walut przebiega w trybie właściwym dla egzekucji z ruchomości¹¹⁸.

II. Egzekucja z wynagrodzenia za pracę

W przypadku egzekucji z wynagrodzenia na pracę należy najpierw przedstawić ustawową definicję pojęcia; wynagrodzenie. Mianowicie „[...] rozumie się przez to wynagrodzenia oraz niewyłączone spod egzekucji inne świadczenia pieniężne związane z pracą lub funkcją wykonywaną przez zobowiązanego na podstawie stosunku pracy oraz innej podstawie, jeżeli z tego tytułu zobowiązany otrzymuje okresowe świadczenia pieniężne”¹¹⁹. W przypadku zastosowania egzekucji z wynagrodzenia za pracę organ prowadzący egzekucje kieruje swoje czynności do dwóch podmiotów postępowania, czyli do pracodawcy i zobowiązanego. Środek ten może być również skierowany tylko w stosunku

¹¹⁶ Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... *op. cit.*, art. 71a.

¹¹⁷ W. Chróścielewski, J. P. Tarno,... *op. cit.*, s. 292.

¹¹⁸ *Loc. cit.*

¹¹⁹ Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... *op. cit.*, art. 1a pkt. 17.

do zobowiązanego, który jest osobą fizyczną i pozostaje w stosunku pracy lub równorzędnym. W przypadku tego środka zajęcie następuje w dniu zawiadomienia pracodawcy zobowiązanego o zajęciu i ma charakter trwały. Oznacza to, że trwa aż do osiągnięcia celu egzekucji. Równocześnie organ egzekucyjny wzywa pracodawcę do przekazywania zajętej części wynagrodzenia organowi egzekucyjnemu, aż do momentu całkowitego pokrycia egzekwowanych należności. Należy zaznaczyć, iż na należność składa się zarówno główna należność z odsetkami oraz koszty egzekucyjne. Niezwykle istotne jest pouczenie pracodawcy o odpowiedzialności odszkodowawczej. Zobowiązanego z kolei zawiadamia się o zajęciu części wynagrodzenia za pracę, która nie jest zwolniona spod egzekucji. Organ egzekucyjny zobowiązany jest również doręczyć zobowiązanemu odpis tytułu wykonawczego oraz odpis zawiadomienia o zajęciu wynagrodzenia za pracę wysłanego do pracodawcy zobowiązanego. Skutkiem zajęcia wynagrodzenia za pracę jest brak możliwości rozporządzania nim¹²⁰. Ponadto: „W stosunku do egzekwowanej należności pieniężnej nieważne są rozporządzenia wynagrodzeniem przekraczające część wolną od zajęcia, dokonane po jego zajęciu, a także przed tym zajęciem, jeżeli są wymagalne po zajęciu. [...] Jeżeli wynagrodzenie za pracę zostało uprzednio zajęte przez inny organ egzekucyjny, pracodawca niezwłocznie zawiadamia o tym właściwe organy egzekucyjne. [...] Jeżeli w czasie prowadzenia egzekucji z wynagrodzenia za pracę zobowiązany przestał pracować u pracodawcy, u którego dokonano zajęcia wynagrodzenia, pracodawca ten niezwłocznie zawiadamia o tym organ egzekucyjny oraz we wzmiance o zajęciu wynagrodzenia w wydanym zobowiązanemu świadectwie pracy wskazuje organ egzekucyjny, numer sprawy egzekucyjnej i wysokość potrąconych już kwot. Jeżeli nowe miejsce pracy zobowiązanego jest znane dotychczasowemu pracodawcy, pracodawca ten przesyła niezwłocznie dokumenty dotyczące zajęcia wynagrodzenia zobowiązanego nowemu pracodawcy i zawiadamia o tym organ egzekucyjny. Doręczenie tych dokumentów nowemu pracodawcy ma skutki prawne zajęcia wynagrodzenia zobowiązanego u tego pracodawcy. Nowy pracodawca, któremu zobowiązany przedstawił świadectwo pracy ze wzmianką o zajęciu wynagrodzenia, zawiadamia niezwłocznie o zatrudnieniu dawnego pracodawcę oraz organ egzekucyjny”¹²¹.

¹²⁰ W. Chróścielewski, J. P. Tarno, ... *op. cit.*, s. 293.

¹²¹ Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... *op. cit.*, art. 72 § 3, i art. 73 -75.

III. Egzekucja ze świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego i ubezpieczenia społecznego

W przypadku egzekucji świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego i ubezpieczenia społecznego, to świadczeniami tymi są głównie emerytury i rent. Egzekucje w tym przypadku przeprowadza się analogicznie do egzekucji z wynagrodzenia za pracę. Artykuł 73 i 75 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji mają również do tej egzekucji odpowiednie zastosowanie¹²². Zgodnie z artykułem 79 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji: „§ 1. Organ egzekucyjny dokonuje zajęcia świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego oraz z ubezpieczenia społecznego zobowiązanego, a także z renty socjalnej, zwanych dalej „świadczeniami”, przez przesłanie do organu rentowego właściwego do spraw wypłaty zobowiązanemu świadczeń zawiadomienia o zajęciu tej części przysługujących zobowiązanemu świadczeń, która nie jest zwolniona spod egzekucji, na pokrycie egzekwowanych należności pieniężnych wraz z odsetkami z tytułu niezapłacenia należności w terminie i kosztami egzekucyjnymi. Organ egzekucyjny jednocześnie wzywa organ rentowy, aby nie wypłacał zajętej części świadczenia zobowiązanemu, lecz przekazał ją organowi egzekucyjnemu aż do pełnego pokrycia egzekwowanych należności pieniężnych. § 2. Zajęcie świadczeń jest dokonane z chwilą doręczenia organowi rentowemu zawiadomienia o zajęciu. Zajęcie to zachowuje moc również w przypadku zmiany organu rentowego właściwego do wypłaty świadczeń. § 3. W stosunku do egzekwowanej należności pieniężnej nieważne są rozporządzenia świadczeniami przekraczające część wolną od zajęcia, dokonane po ich zajęciu, a także przed tym zajęciem, jeżeli są wymagalne po zajęciu. § 4. Jednocześnie z przesłaniem zawiadomienia, o którym mowa w § 1, organ egzekucyjny:

- 1) zawiadamia zobowiązanego o zajęciu przysługujących mu świadczeń, doręczając mu odpis tytułu wykonawczego, o ile nie został wcześniej doręczony, i odpis zawiadomienia przesłanego do organu rentowego, pouczając ponadto zobowiązanego, że nie może odbierać świadczeń poza częścią wolną od zajęcia, ani rozporządzać nimi w żaden inny sposób;
- 2) wzywa organ rentowy, aby:
 - a) w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia podał wysokość przysługujących zobowiązanemu miesięcznych świadczeń i zawiadamiał o każdej zmianie ich wysokości,

¹²² W. Chróścielewski, J. P. Tarno, ... *op. cit.*, s. 294.

b) składał, w przypadku zaistnienia przeszkód do wypłacenia świadczeń, oświadczenie o rodzaju tych przeszkód, a w szczególności podał, czy inne osoby roszczą sobie prawa do zajętych świadczeń, czy i w jakim sądzie toczy się sprawa o te świadczenia oraz czy i o jakie roszczenia została skierowana do tych świadczeń egzekucja przez innych wierzycieli;

3) poucza organ rentowy o określonych w art. 71b, art. 168c i art. 168e skutkach niestosowania się do wezwań, o których mowa w pkt. 1 i 2”¹²³.

IV. Egzekucja z rachunków bankowych i wkładów oszczędnościowych

Egzekucję z rachunków bankowych i wkładów oszczędnościowych przeprowadza się w przypadkach dwóch czynności (podobnie jak w poprzednich przypadkach):

- 1.) organ egzekucyjny przesyła do banku (a w przypadku gdy bank ma oddziały to do właściwego oddziału banku), w którym zobowiązany posiada rachunek. Następnie zawiadamia o zajęciu wierzytelności pieniężnych z rachunku bankowego do wysokości egzekwowanej należności pieniężnej z odsetkami i kosztami egzekucyjnymi. Zajęte kwoty bank powinien niezwłocznie przekazać organowi egzekucyjnemu na pokrycie należności. W przypadku wystawienia przeszkód w wypłacie zajętej kwoty bank powinien poinformować organ egzekucyjny w ciągu 7 dni.
- 2.) Zawiadamia się zobowiązanego o zajęciu jego wierzytelności z rachunku bankowego, z odpisem tytułu wykonawczego oraz odpisem zawiadomienia skierowanego do banku, a także powiadamia się go o zakazie wypłaty zajętej kwoty bez zgody organu egzekucyjnego¹²⁴.

Zajęcie to jest dokonywane z chwilą doręczenia bankowi zawiadomienia i obejmuje także kwoty, których nie było na rachunku bankowym w chwili zajęcia ale wpłynęły później. Ponadto: „Jeżeli przed zajęciem wierzytelności z rachunku bankowego zobowiązanego w trybie art. 80 zostanie ujawniony dokument potwierdzający posiadanie rachunku bankowego, zwany dalej „dokumentem”, organ egzekucyjny dokonuje zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego związanego z tym dokumentem przez wpisanie jej do protokołu zajęcia”¹²⁵. W protokole zajęcia z kolei organ egzekucyjny podaje wysokość egzekwowanej należności pieniężnej wraz z odsetkami i kosztami egzekucyjnymi. Zajęcie wierzytelności

¹²³ Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... *op. cit.*, art. 79.

¹²⁴ B. Adamiak, J. Borkowski, *op. cit.*, s. 536.

¹²⁵ Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... *op. cit.*, art. 84 ust. 1.

z rachunku bankowego związanego z dokumentem jest skuteczne wobec zobowiązanego z chwilą podpisania przez poborcę skarbowego protokołu zajęcia¹²⁶.

V. Egzekucja z innych wierzytelności pieniężnych i z pozostałych praw majątkowych

W tym przypadku organ egzekucyjny dokonuje zajęcia innej wierzytelności pieniężnej niż te, które zostały wymienione przez przesłanie do dłużnika zobowiązanego zawiadomienia o zajęciu wierzytelności pieniężnej zobowiązanego z jednoczesnym wezwaniem, by bez zgody organu egzekucyjnego nie uiszczał zobowiązanemu należnej od niego kwoty do wysokości egzekwowanej należności łącznie z odsetkami i kosztami egzekucyjnymi, ale aby należną kwotę przekazał organowi egzekucyjnemu. Zajęcie wierzytelności jest dokonane w momencie doręczenia dłużnikowi zajętej wierzytelności zawiadomienia o zajęciu. W przypadku zajęcia wierzytelności z tytułu dostaw, robót czy usług dotyczy również wierzytelności nie istniejących w chwili zajęcia a powstałych po jego dokonaniu. Organ egzekucyjny powinien zawiadomić zobowiązanego, że nie może on odebrać zajętej kwoty ani nią rozporządzać bądź o ustanowionym dla niej zabezpieczeniu. Doręcza również odpis tytułu wykonawczego zobowiązanemu. W sytuacji gdy organ egzekucyjny uzyskał informację, iż zajęta wierzytelność jest zabezpieczona zapisem w księdze wieczystej bądź poprzez złożenie dokumentu do zbioru dokumentów, to przesyła do sądu wniosek o dokonanie w księdze wieczystej wpisu o zajęciu wierzytelności lub o złożenie tego wniosku do zbioru dokumentów. Do w/w wniosku dołącza się odpis tytułu wykonawczego. Odpis wniosku należy dostarczyć również zobowiązanemu. Natomiast przepisy o egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych stosuje się do egzekucji z kwot, które są przedmiotem krajowych przekazów pocztowych. Za wierzyciela zajętej wierzytelności w tym przypadku uznaje się adresata przekazu. Za dłużnika zajętej wierzytelności uznaje się placówkę pocztową, która jest zobowiązana do wypłacenia kwoty przekazu adresatowi¹²⁷.

¹²⁶ B. Adamiak, J. Borkowski, *op. cit.*, s. 536.

¹²⁷ *Ibidem*, s. 537 – 538.

VI. Egzekucja z praw papierów wartościowych zapisanych na rachunkach papierów wartościowych i wierzytelności z rachunków pieniężnych

W przypadku egzekucji z praw papierów wartościowych zapisanych na rachunkach papierów wartościowych oraz wierzytelności z rachunków pieniężnych należy wyjaśnić pojęcie ‘papierów wartościowych’. Definicja ta znajduje się w ustawie prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i brzmi następująco: „Papierami wartościowymi w rozumieniu ustawy są akcje i obligacje, jak również inne papiery wartościowe wyemitowane na podstawie właściwych przepisów.

2. Papierami wartościowymi w rozumieniu ustawy są również zbywalne prawa majątkowe wynikające z papierów wartościowych, o których mowa w ust. 1.

3. Papierami wartościowymi są również inne, niż wymienione w ust. 2, prawa majątkowe, których cena zależy bezpośrednio lub pośrednio od ceny papierów wartościowych wymienionych w ust. 1 i 2 (prawa pochodne)”¹²⁸.

Egzekucja ta ma podobny przebieg do wcześniej omówionych środków egzekucyjnych. Zajęcie ich następuje w momencie doręczenia zawiadomienia o zajęciu podmiotowi prowadzącemu rachunki zobowiązanego. Równocześnie powinno się wezwać dany podmiot by przekazał organowi egzekucyjnemu z rachunku pieniężnego zobowiązanego kwoty wystarczające na pokrycie egzekwowanych należności. W przypadku, gdy środki pieniężne nie są wystarczające, to wzywa się podmiot prowadzący rachunek, by na wezwanie organu egzekucyjnego sprzedał zajęte papiery wartościowe. Sprzedaż ta powinna nastąpić na rynku giełdowym bądź regulowanym rynku pozagiełdowym. W sytuacji, gdy zajęte papiery wartościowe nie mogą być przedmiotem obrotu na w/w rynkach, to ich sprzedaż następuje na rzecz osób fizycznych w trybie egzekucji z ruchomości¹²⁹.

VII. Egzekucja z papierów wartościowych niezapisanych na rachunku papierów wartościowych

W przypadku tej egzekucji zajęcie ma miejsce poprzez odbiór dokumentu, którego posiadanie stanowi konieczny warunek wykonania prawa do tych papierów. Zajęcie następuje w momencie podpisania przez poborcę skarbowego protokołu zajęcia. W przypadku

¹²⁸ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi* (Dz. U. 1997. 118. 754, ze zm., art. 3).

¹²⁹ A. Zwolińska – Doboszyńska, *Nowelizacja ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji – egzekucja z papierów wartościowych*, [w:] *Prawo Papierów Wartościowych* 2001, s. 31.

sprzedaży zajętych w ten sposób papierów wartościowych następuje to przez uprawniony do tego podmiot, a w sytuacji, gdy jest to niemożliwe bądź wiązałoby się z poniesieniem zbyt dużych kosztów, papiery te sprzedaje się w trybie przewidzianym dla egzekucji z ruchomości¹³⁰.

VIII. Egzekucja z weksla

Weksel; jest papierem wartościowym zawierającym:

- 1.) nazwę „weksel” w samym tekście dokumentu, w języku, w jakim go wystawiono;
- 2.) polecenie bezwarunkowe zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej;
- 3.) nazwisko osoby, która ma zapłacić (trasata);
- 4.) oznaczenie terminu płatności;
- 5.) oznaczenie miejsca płatności;
- 6.) nazwisko osoby, na której rzecz lub na której zlecenie zapłata ma być dokonana;
- 7.) oznaczenie daty i miejsca wystawienia weksłu;
- 8.) podpis wystawcy weksłu¹³¹.

Egzekucja z weksla prowadzona jest w trybie zbliżonym do egzekucji z papierów wartościowych niezapisanych na rachunku papierów wartościowych. Zajęcie więc dokonywane jest poprzez odbiór weksla. Równocześnie powinno się wezwać osobę, która ma dany weksel zapłacić (trasata), aby wypłaciła sumę wekslową w terminie wykupu weksla organowi egzekucyjnemu¹³².

IX. Egzekucja z autorskich praw majątkowych i praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej

Egzekucja z tych praw jest prowadzona w trybie podobnym do egzekucji z innych wierzytelności pieniężnych, przy równoczesnym uwzględnieniu rozwiązań szczególnych, a mianowicie: „§ 1. Organ egzekucyjny dokonuje zajęcia:

- 1) autorskiego prawa majątkowego i praw pokrewnych,
- 2) patentu,
- 3) prawa ochronnego na wzór użytkowy,

¹³⁰ W. Chróścielewski, J. P. Tarno, ... *op. cit.*, s. 297.

¹³¹ Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936r. *Prawo wekslowe* (Dz. U. z 1936r. Nr 37, poz. 282, ze zm. , art. 1).

¹³² W. Chróścielewski, J. P. Tarno, ... *op. cit.*, s. 297.

- 4) prawa z rejestracji wzoru zdobniczego,
- 5) prawa z rejestracji znaku towarowego,
- 6) prawa do używania znaku towarowego powszechnie znanego niezarejestrowanego,
- 7) prawa z rejestracji topografii układu scalonego,
- 8) prawa do projektu racjonalizatorskiego

oraz korzyści z tych praw, przez wpisanie ich do protokołu zajęcia i podpisanie protokołu przez poborcę skarbowego, a także zobowiązanego lub świadków.

§ 2. Zajęcie praw, o których mowa w § 1 pkt. 2-5, 7 i 8, może również nastąpić przez przesłanie do Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej zawiadomienia o zajęciu prawa.

§ 3. Zajęciu nie podlega:

- 1) autorskie prawo majątkowe służące twórcy za jego życia, z wyjątkiem wymagalnych wierzytelności;
- 2) prawo do utworu nieopublikowanego, jeżeli spadkobiercy sprzeciwiają się egzekucji z tego prawa i sprzeciw ten jest zgodny z ujawnioną wolą twórcy nierozpowszechniania utworu;
- 3) patent i prawo ochronne na wzór użytkowy o charakterze tajnym.

§ 4. Zajęcie jest skuteczne z chwilą podpisania protokołu zajęcia przez osoby, o których mowa w § 1, albo doręczenia Urzędowi Patentowemu Rzeczypospolitej Polskiej zawiadomienia o zajęciu, jeżeli było wcześniejsze.

§ 5. Organ egzekucyjny niezwłocznie po dokonaniu zajęcia:

- 1) doręcza zobowiązanemu protokół zajęcia;
- 2) doręcza odpis tytułu wykonawczego, jeżeli uprzednio nie został on zobowiązanemu doręczony;
- 3) zawiadamia zobowiązanego, że nie wolno mu rozporządzać zajętych prawami;
- 4) przesyła do Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej wniosek o dokonanie we właściwym rejestrze wpisu o zajęciu prawa, jeżeli przedmiotem zajęcia są prawa objęte tymi rejestrami.

Art. 96h. § 1. Poborca skarbowy zamieszcza w protokole zajęcia opis zajętych praw i jeżeli jest to możliwe – wartość szacunkową zajętych praw.

§ 2. Jeżeli oszacowanie przez poborcę skarbowego wartości zajętych praw nie jest możliwe lub zajęcie jest dokonane przez doręczenie Urzędowi Patentowemu Rzeczypospolitej Polskiej zawiadomienia o zajęciu, organ egzekucyjny zwraca się do biegłego skarbowego o oszacowanie wartości tych praw.

§ 3. Na oszacowanie dokonane przez poborcę skarbowego zobowiązanemu przysługuje prawo wniesienia do organu egzekucyjnego zarzutu – w terminie 7 dni od dnia zajęcia. W przypadku

niewwzględnienia zarzutu zobowiązanego, organ egzekucyjny zwraca się do biegłego skarbowego o oznaczenie wartości zajętych praw.

§ 4. Sprzedaż zajętych praw następuje w trybie przepisów działu II rozdziału 6 oddziału 2.

§ 5. Jeżeli zajęte prawa zostały już uprzednio zajęte przez inny organ egzekucyjny, zobowiązany niezwłocznie zawiadamia o tym właściwe organy egzekucyjne¹³³.

X. Egzekucja z udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością

Organ egzekucyjny stosuje ten środek egzekucyjny kierując swoje czynności do dwóch podmiotów postępowania, czyli spółki z o.o. i zobowiązanego. Zajęcie udziału wraz z wierzytelnością z tego prawa dokonywane jest w momencie doręczenia spółce z o.o. zawiadomienia o zajęciu udziału. Równocześnie organ egzekucyjny kieruje do sądu rejestrowego wniosek o dokonanie w Krajowym Rejestrze Sądowym wpisu o zajęciu udziału. Z kolei zobowiązanego zawiadamia się, że nie może on odbierać należności przypadających z tytułu zajętego udziału, ani rozporządzać zajętym udziałem. Istotne jest również to, iż organ egzekucyjny obowiązany jest doręczyć zobowiązanemu odpis tytułu wykonawczego oraz odpis wniosku kierowanego do sądu rejonowego. W przypadku, gdy egzekucja z należności przypadających zobowiązanemu z tytułu zajętego udziału nie jest wystarczająca do wyegzekwowania dochodzonej należności, to organ egzekucyjny obowiązany jest wystąpić do sądu rejestrowego z wnioskiem o zarządzenie sprzedaży zajętego udziału¹³⁴.

XI. Egzekucja z ruchomości

Ten rodzaj egzekucji przebiega w dwóch etapach a mianowicie, jako rozpoczyna się ja od zajęcia nieruchomości a następnie się ja sprzedaje. Należy jednak zaznaczyć, iż zajęciu podlegają rzeczy, które stanowią własność zobowiązanego niezależnie od tego, w czym są władaniu. W związku z tym, że traktowanie środków trwałych przyjętych do odpłatnego używania na równi z zakupem nie pozbawia leasingodawcy własności tych środków, gdyż podlegają one wszczętej przeciwko niemu egzekucji i zaliczeniu do masy upadłości¹³⁵. Zajęcia nieruchomości dokonuje się przez wpisanie ruchomości do protokołu zajęcia i oznakowanie jej. W protokole powinny być opisane cechy znamionowe rzeczy

¹³³ Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... *op. cit.*, art. 96g – 96h.

¹³⁴ W. Chróścielewski, J. P. Tarno,... *op. cit.*, s. 298.

¹³⁵ K. Korzan, *Leasing a problemy podatkowe w sprawach towarów i usług*, [w:] *Monitor Podatkowy*, 1995, z. 5, s. 132.

i określenie jej szacowanej wartości. Zajęcie następuje w momencie podpisania protokołu przez poborcę skarbowego. Zobowiązany jednak może przedstawić dowody, które pomogą oszacować zajętą ruchomość, a także przysługuje mu zażalenie na oszacowanie dokonane przez poborcę¹³⁶. Niektóre przedmioty muszą zostać oszacowane przez biegłego i zgodnie z ustawą należą do nich: „Zajęte wyroby użytkowe ze złota, platyny i srebra nie mogą być oszacowane poniżej wartości kruszcu, z którego zostały wytworzone. Oszacowanie wartości takich ruchomości następuje przez biegłego skarbowego. Dotyczy to również oszacowania wartości zajętych innych kosztowności, a także maszyn i innych urządzeń produkcyjnych oraz środków transportu”¹³⁷. Biegły może jednak zostać powołany również w innych przypadkach, jeżeli tylko organ egzekucyjny uzna to za stosowne. Zajętą ruchomość zwyczajowo oddaje się pod dozór zobowiązanego, jego dorosłego domownika bądź osoby, we władaniu której rzecz się znajduje. Z istotnych powodów można także rzecz oddać pod dozór osoby trzeciej¹³⁸.

Sprzedaż ruchomości ma miejsce po upływie 7 dni od zajęcia, a tylko w wyjątkowych przypadkach może to mieć miejsce zaraz po zajęciu. Sprzedaż następuje w drodze:

- licytacji publicznej,
- po cenie oszacowania podmiotom prowadzącym działalność handlową,
- poprzez przekazanie również po cenie oszacowania do sprzedaży podmiotom prowadzącym sprzedaż komisową,
- w drodze przetargu ofert,
- sprzedaż z wolnej ręki¹³⁹.

Cena wywoławcza w pierwszym terminie licytacji wynosi 75% wartości szacunkowej ruchomości. Natomiast w drugim terminie 50% wartości szacunkowej. Należy jednak zaznaczyć, iż sprzedaż licytacyjna nie może nastąpić za cenę niższą od ceny wywołania. W przypadku sprzedaży w formie przetargu oferta powinna zostać zorganizowana, jeżeli zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że w wyniku sprzedaży licytacyjnej zajętej ruchomości nie uzyska się korzystnej ceny. Natomiast sprzedaż z wolnej ręki stosuje się tylko w sytuacjach, gdy nie udało się sprzedać zajętych ruchomości inną drogą. Formę dokonania

¹³⁶ W. Chróścielewski, J. P. Tarno, ... *op. cit.*, s. 299.

¹³⁷ Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji... *op. cit.*, art. 99 § 3.

¹³⁸ W. Chróścielewski, J. P. Tarno, ... *op. cit.*, s. 299.

¹³⁹ *Loc cit.*

owej sprzedaży pozostawia się organowi egzekucyjnemu, stwierdza się jedynie, że cena sprzedaży nie może być niższa niż 1/3 wartości szacunkowej ruchomości¹⁴⁰.

XII. Egzekucja z nieruchomości

W przypadku tego rodzaju egzekucji, jej przedmiotem może być nie tylko własność nieruchomości, ale także użytkowanie wieczyste, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego, spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego, a także prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej, ponadto prawo do lokalu mieszkalnego w domu budowanym przez spółdzielnię mieszkaniową w celu przeniesienia jego własności na członka spółdzielni. Egzekucja z nieruchomości stanowi środek egzekucyjny o charakterze wyjątkowym, gdyż dopuszczalność jej zastosowania jest ograniczona do przypadków, w których łącznie zostaną spełnione dwie przesłanki:

- jeżeli zastosowanie innych środków egzekucyjnych należności pieniężnych nie było możliwe lub okazało się bezskuteczne,
- jeżeli egzekucja jest prowadzona w celu wyegzekwowania należności pieniężnych wynikających z decyzji ostatecznej bądź z orzeczenia sądu zaopatrzonego w klauzurę wykonalności. Z tego względu unormowanie dotyczące zastosowania tego środka jest niezwykle szczegółowe¹⁴¹.

¹⁴⁰ *Ibidem*, s. 299- 300.

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 300.

Bibliografia:

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. *Prawo wekslowe* (Dz. U. z 1936 r. Nr 37, poz. 282, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - *Kodeks postępowania administracyjnego* (Dz. U. z 2013 poz. 267, ze zm.).
3. Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. *o postępowaniu egzekucyjnym w administracji* (Dz. U. z 1966r. Nr 24, poz. 151, ze zm.).
4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi*, (Dz. U. 1997. 118. 754, ze zm.).

Literatura

1. Adamiak B., Borkowski J., „*Postępowanie administracyjne i sądowno administracyjne*”, Warszawa 2010.
2. Bojanowski E., „*Wykonanie zastępcze w administracji*”, Warszawa 1975.
3. Chróścielewski W., Tarno J. P., „*Postępowanie administracyjne zagadnienia podstawowe*”, Warszawa 2002.
4. Dalkowska A., „*Prawne instrumenty skutecznej egzekucji należności publicznoprawnych.*” [w:] *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia* 50.1 (2016)
5. Hauser R., „*Ochrona obywatela w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*”, Poznań 1988.
6. Jaroszyński M., Zimmermann M., Brzeziński W., „*Polskie prawo administracyjne. Część ogólna*”, Warszawa 2006.
7. Jendrośka J., „*Zagadnienia prawne wykonania aktu administracyjnego*”, Wrocław 1963.
8. Jędrzewski S., Ochendowski E., „*Postępowanie administracyjne*”, Toruń 1988.
9. K. Korzan, „*Leasing a problemy podatkowe w sprawach towarów i usług*”, [w:] *Monitor Podatkowy*, 1995, z. 5.
10. Ostojski P., „*Czynniki wywołujące nieefektywność egzekucji należności publicznoprawnych w Polsce.*” [w:] *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia* 50.1 (2016).
11. Zwolińska – Doboszyńska A., „*Nowelizacja ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji – egzekucja z papierów wartościowych*”, [w:] „*Prawo Papierów Wartościowych*”, 2001.

Rozdział IV

Status dziecka we współczesnej rodzinie miarą jakości życia społeczności lokalnej

Mgr Agnieszka Maj¹⁴²

The article addresses the problem of the relationship between the socio-economic situation of a family and the prospect of quality of life for children raised in it as well as their chances for a decent place in the community. Furthermore, it draws attention to the values that children and young people bring into the society in which they live. Upbringing should meet the needs of the social environment, making young people active and useful members of the local community. Affluence of a family is an important factor in the above tasks because low quality of life can lead, in extreme cases, to the so-called learned helplessness, the effects of which are far-reaching and often result in the phenomenon of social exclusion. However, nowadays a young person has the ability to modify their own system of values and thus make a real choice of who he/she is. Cultural forms of children's creativity both express and create a new model of social identity.

Wstęp

Jednym z warunków, jakie społeczeństwo musi spełnić, aby przetrwać, jest zrodzenie i wychowanie dzieci, w ramach zastępowalności pokoleń i ciągłości kulturowej. Warunek przetrwania społeczeństwa implikuje określenie praw, które pozwalają dzieciom narodzić się, wzrastać fizycznie i rozwijać się intelektualnie. Nie mniej ważną rzeczą jest wychowanie dziecka, które powinno dokonywać się w rodzinie, ponieważ rodzina stanowi dla dziecka naturalne i najbardziej właściwe środowisko. Z tej racji, pośrednio, różne dokumenty jak na przykład *Konwencja Praw Dziecka*, przypisuje rodzinie wiodącą rolę w jego wychowaniu¹⁴³.

Każda rodzina istnieje w określonym społeczeństwie i jest zależna od ram społeczno-prawnych, jakie ono stwarza dla jej egzystencji i rozwoju. Współcześnie rodzina polska rozwija się w okresie zagwarantowanej przez konstytucję równości praw i obowiązków kobiet i mężczyzn w zakresie życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego. Rodzina

¹⁴² **Mgr Agnieszka Maj** - pedagog edukacji wczesnoszkolnej i oligofrenopedagog, magister nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, specjalność: pedagogika społeczna i terapia pedagogiczna, specjalista tyflopedagog. Na co dzień pracuje z małymi dziećmi oraz z osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami.

¹⁴³ W. Majkowski, SCJ, *Prawny i społeczny status dziecka we współczesnej Polsce*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, s.129.

<http://www.prawokanoniczne.uksw.edu.pl/sites/default/files/Teksty/Pojedyncze/06-Majkowski-Prawny.pdf>, [dostęp: 18. 03. 2016].

i macierzyństwo znajdują się pod opieką prawa. Wzrosły podstawy ekonomicznego i społecznego zabezpieczenia rodziny pozwalając osiągać jej coraz wyższy poziom stopy życiowej. Wszystko to świadczy o nowoczesnych ramach społeczno-prawnych i pozytywnym klimacie dla rozwoju rodziny w naszym kraju¹⁴⁴. Zatem i sytuacja dziecka w rodzinie ulega ciągłej poprawie, bo przecież jednym z głównych celów zakładania rodziny jest urodzenie i wychowanie potomstwa, które kiedyś będzie żyć w określonym społeczeństwie i pracować na rzecz jego rozwoju.

Na barkach dorosłych spoczywa obowiązek zapewnienia dzieciom takiego statusu społecznego, aby mogły bezpiecznie wzrastać w społeczeństwie. Propagowanie dobrostanu jest też zasadniczą sprawą z punktu widzenia psychologii rozwojowej. Doświadczenie bowiem ubóstwa w młodym wieku może mieć szkodliwy wpływ na jakość życia i rozwój osobisty dziecka. Jednak wysoki status finansowy nie oznacza automatycznie szczęścia rodziny. Niezależnie od kwestii dochodów dobrostan może być zagrożony, jeżeli nie będą w pełni realizowane potrzeby poszczególnych członków rodziny. W takich sytuacjach dziecko może zostać pozbawione możliwości wyboru np. drogi edukacji oraz szans na prawidłowy rozwój, również społeczny, co w konsekwencji przełożyć się może na wykluczenie społeczne¹⁴⁵.

Jakość życia dzieci i młodzieży nierozzerwalnie wiąże się z jakością rozwoju społeczeństwa, zwłaszcza społeczeństwa lokalnego. W okresie wczesnego dzieciństwa niezwykle istotnym czynnikiem warunkującym rozwój i jakość życia jest więź emocjonalna z opiekunami. Z kolei przedmiotem badań nad osobami będącymi w okresie adolescencji są kwestie dotyczące kształtowania się tożsamości oraz autonomii. Brak jest jednak jednoznacznych wytycznych co do sposobu definiowania i pomiaru jakości życia. W celu jej określenia używa się terminów takich jak dobrostan, zadowolenie z życia, satysfakcja, itp.¹⁴⁶.

I. Jak poprzez rodzinę dziecko staje się istotą społeczną.

Jednostka ludzka od samego początku swego istnienia zostaje wchłonięta przez społeczeństwo i pod jego wpływem staje się istotą społeczną. Sam proces socjalizacji obejmuje wpływ wielu istotnych dla rozwijającego się człowieka czynników. Jednak

¹⁴⁴ M. Ziemska, *Wpływ przemian funkcji rodziny na socjalizację dzieci*, [w:] *Rodzina i dziecko* (red.) M. Ziemska, Warszawa 1986, s.227-228.

¹⁴⁵ J. Koralewska-Samko, K. Sadowska, *Sytuacja materialna rodziny a jakość życia oraz odczuwane emocje u dzieci w wieku szkolnym* [w:] *Polskie Forum Psychologiczne*, 2014, tom 19, nr 3, s. 407 – 408.

¹⁴⁶ *Ibidem*, s. 409.

dokonyuje się on przede wszystkim w rodzinie¹⁴⁷. Wszak wychowanie jest funkcją społeczną, gdyż właśnie od jego przebiegu zależy funkcjonowanie i przyszłe istnienie jednostki w społeczeństwie. Zarówno wychowanie, jak i życie społeczne służą dobru człowieka, jego doskonaleniu i rozwojowi. Zatem wychowanie winno być podporządkowane dobru wspólnemu społeczności, w której osoba wychowywana żyje i działa. Ale żadna grupa społeczna nie może podporządkować wychowania dowolnie przez siebie wybranym celom. Chodzi raczej o to, że w procesie wychowania rodzice powinni młodemu człowiekowi przekazać takie wartości, wzory zachowań, które uczynią go aktywnym i pożytecznym członkiem danej społeczności lokalnej¹⁴⁸.

Funkcjonalność rodziny jest mierzona jest nade wszystko właściwym wypełnianiem funkcji wychowawczej, która jest przywilejem, ale i obowiązkiem rodziców. Zaznaczyć należy, że rodzina prawidłowo funkcjonująca nie jest całkiem wolna od różnego rodzaju braków i konfliktów. Tym natomiast, co czyni ją funkcjonalną jest fakt, że zaspokaja ona w sposób satysfakcjonujący podstawowe potrzeby jej członków i jest otwarta na każdego z nich. W odniesieniu do dziecka zaś, rodzina funkcjonalna jest zorientowana na jego dobro. Dlatego niezależnie od faktu, że każdy z członków rodziny jest jej beneficjentem, to dziecko zajmuje w niej pozycję uprzywilejowaną¹⁴⁹.

Dzieci i młodzież, niezależnie od wieku i stopnia dojrzałości przedstawiają sobą wielorakie wartości. Niewątpliwie życie rodziny bez dzieci jest uboższe, gdyż są one w sensie egzystencjonalnym równymi w prawach partnerami z osobami dorosłymi. Wszak wszystkim członkom rodziny przysługują te same prawa do szacunku i poszanowania godności osobistej. W szczególności zaś przysługują one najmłodszym i słabszym, ponieważ sami nie są w stanie stawać w swej obronie oraz zabezpieczać swych podstawowych potrzeb życiowych¹⁵⁰.

Zasobność rodziny staje się ważnym czynnikiem w jej funkcjonowaniu. Rodzina uboga z racji ograniczonych zasobów nie stwarza takich możliwości dziecku, jak rodzina zasobna. Materialny poziom życia takiej rodziny zwykle daleko odbiega od poziomu życia rodzin bogatych. Wyraża się to w doświadczanych przez rodzinę ograniczeniach. Ich konsekwencją jest konieczność dokonywania racjonalnych wyborów i cięć. Cięciom są poddawane wydatki związane z zaspokajaniem mniej koniecznych potrzeb. Kształcenie jest

¹⁴⁷ F. Adamski, *Wychowanie w rodzinie*, Kraków 1982, s. 8.

¹⁴⁸ J. Czajka, *Wychowanie Chrześcijańskie* [w:] F. Adamski (red.), *Wychowanie w Rodzinie*, Kraków 1982, s. 38 – 40.

¹⁴⁹ W. Majkowski, *op. cit.*, s. 141.

¹⁵⁰ M. Łobocki, *ABC Wychowania*, Lublin 1999.

jedną z tych sfer. Tym sposobem ubóstwo ogranicza lub wręcz uniemożliwia rodzinom inwestowanie w wykształcenie dzieci. Konsekwencje tego stanu rzeczy są dalekosiężne. Dziecko się nie kształci, ponieważ rodziny na to nie stać. Nie mając odpowiedniego wykształcenia nie może podejmować się pracy lepiej płatnej i koło się zamyka. Biedna rodzina „produkuje” biedne dzieci i tym sposobem kultura biedy jest przekazywana z pokolenia na pokolenie. Za tę sytuację dzieci nie ponoszą winy, a są jej ofiarami¹⁵¹.

W skrajnych sytuacjach istnieje też ryzyko tzw. wyuczonej bezradności, czyli poczucia, że osobista kontrola konsekwencji działań i wpływ na sytuację życiową jest nieefektywna. Wśród negatywnych skutków wyuczonej bezradności można wymienić: trudności w uczeniu się, izolację społeczną, zaniedbanie pedagogiczne, a w konsekwencji deprivację emocjonalną czyli tzw. zespół niewłaściwego wychowania dziecka. Wyuczona bezradność, wynikająca z niej frustracja i poczucie braku panowania nad własnym życiem może także prowadzić do popadania w różnego rodzaju nałogi. Zjawisko to powoduje, że status dziecka wychowywanego w takich rodzinach ulega znacznej deprawacji. Nie możliwe jest więc przygotowanie go do pełnienia późniejszych ról społecznych. W ujęciu socjologicznym, wyuczona bezradność jest wyuczonym sposobem na przetrwanie w społeczeństwie, który polega na utwierdzaniu siebie, że w wyniku nierówności szans bądź z innej istotnej przyczyny jednostka nie może samodzielnie sobie radzić, a więc potrzebuje opieki państwa. Taka sytuacja wpływa negatywnie na jakość życia społeczeństwa lokalnego i jest zjawiskiem niepożądanym, gdyż człowiek uczy się bezradności w ścisłym powiązaniu z poczuciem alienacji, czyli wykluczenia.

Zarówno rozwój intelektualny, jak i psychospołeczny dziecka zależą w dużym stopniu od zasobności i wykształcenia rodziców. Status socjoekonomiczny rodziny to nie tylko osiągnięte dochody, ale również wykształcenie i zatrudnienie rodziców. Dzieci z rodzin o niskim statusie socjoekonomicznym są poszkodowane podwójnie, ponieważ z jednej strony nie mają pieniędzy na zaspokajanie swoich potrzeb, z drugiej zaś mają większe skłonności do zaburzeń zachowania wynikające z większej ilości sytuacji konfliktowych występujących w tego typu rodzinach¹⁵². Ponadto okazuje się, że o wykorzystaniu w pełni potencjału intelektualnego dzieci w dużym stopniu decyduje środowisko. Dzieje się tak dlatego, że dzieci z rodzin o niskim statusie socjoekonomicznym dorastają w środowisku zapewniającym zdecydowanie mniej sprzyjających rozwojowi bodźców. Potwierdzają to liczne badania, np.

¹⁵¹ D. Graniewska, *Rodzina a bezrobocie. Sytuacja Polska* [w:] Z. Tyszka red., *Współczesne rodziny polskie – ich stan i kierunek przemian*, Poznań 2001, s. 341.

¹⁵² Ch. Wolf, *Czy ubóstwo czyni głupszym?*, „Psychologia w szkole”, 2010 nr 1, s. 132.

zasób słów trzylatka, którego rodzice pracują, jest średnio ponad dwa razy większy niż dziecka z rodziny żyjącej z pomocy społecznej¹⁵³.

W dzisiejszych czasach młody człowiek ma możliwość spotkania się z różnymi wpływami i ideami życiowymi, a co za tym idzie ma możliwość przekształcania i modyfikowania własnego systemu wartości. Pozycja społeczna staje się w coraz większym stopniu rezultatem osobistych starań i osiągnięć¹⁵⁴. Jednocześnie działalność socjalizacyjno – wychowawcza współczesnych rodzin nie jest działalnością autonomiczną, odizolowaną od wpływów innych środowisk oraz instytucji formalnych. Wręcz istnieje założenie, że rodzina wraz z nimi powinna tworzyć zintegrowany system wychowawczy, którego wpływy socjalizacyjno – wychowawcze są funkcją zjawisk i procesów rozgrywających się w danym społeczeństwie. Interakcja rodziny z instytucjami zewnętrznymi ważnymi dla życia rodzinnego uzależniona jest w dość znacznej mierze od jej środowiskowej i społecznej przynależności¹⁵⁵.

Dziecko jako podmiot społeczny dynamizuje i reorganizuje społeczno-kulturowe doświadczenie dorosłości. Bowiem dziecko interpretuje działania i wypowiedzi „znaczących innych” i tworzy własną koncepcję tego kim jest będąc jednocześnie biernym odbiorcą świata dorosłych, ale również odpornym na wpływy społeczne i zdolnym do odrzucenia poglądów dorosłych aktywnym podmiotem społecznym. Obecnie dzieci wychowywane w aktywnym społeczeństwie lokalnym przeobrażają się z biernych odbiorców w społecznych aktorów i kreatywnych twórców własnej przestrzeni. Kulturowe formy dziecięcej kreatywności zarówno wyrażają, jak i tworzą nowy model tożsamości społecznej¹⁵⁶. Społeczny status człowieka odbija się w obrazie samego siebie wpływając na zdolności intelektualne. Nieustanny stres spowodowany niedostatkiem i wyrzeczeniami osłabia funkcje poznawcze człowieka powodując jego apatię i bierność¹⁵⁷.

Dla wielu rodziców dobre wychowanie dziecka to zapewnienie mu dobrych warunków materialnych życia i rozwoju. Jednak, jeżeli dom rodzinny ma należycie kształtować charakter dziecka, tak aby było gotowe do podejmowania różnorodnych ról społecznych, to przede wszystkim musi być właściwie zorganizowane życie w nim. Wychowawczy wpływ na dziecko wywiera każdy moment życia rodzinnego, jego tradycje i atmosfera, obyczaje, stosunki między domownikami codzienne czynności i przeżycia,

¹⁵³ *Ibidem*, s. 134.

¹⁵⁴ M. Ziemska, *op.cit.*, s.245.

¹⁵⁵ S. Kowalski, *Socjologia wychowania w zarysie*, Warszawa 1974, s.116-118.

¹⁵⁶ K. Szymborska, Children studies jako perspektywa metodologiczna. *Współczesne tendencje w badaniach nad dzieckiem*, Teksty drugie. Dwumiesięcznik Instytutu Badań Literackich Pan, 2016 nr 1, s. 189 – 204.

¹⁵⁷ Ch. Wolf, *op.cit.*, s. 136-137.

wreszcie udział w wypełnianiu obowiązków zarówno względem rodziny, jak i kolegów, szkoły itp¹⁵⁸.

Zakończenie

„Rodzice, żyjąc dla dzieci, żyją dla siebie. W postępowaniu takim realizują siebie, jako rodziców: matkę i ojca. Żyją oni dla dziecka, nie żeby je zawłaszczyć, lecz żeby je usamodzielnic. Spłacają w ten sposób dług powinności względem własnych rodziców i społeczeństwa”¹⁵⁹.

Dla wielu rodziców dobre wychowanie dziecka to zapewnienie mu dobrych warunków materialnych życia i rozwoju. I to jest słuszna idea. Jednak żeby ten rozwój był efektywny, żeby przynosił spodziewane efekty, należy własnym życiem pokazywać młodemu człowiekowi sposoby realizacji zamierzonych celów poprzez odpowiednie postawy społeczne.

Fundamentalne znaczenie wychowawcze ma fakt, że osobowość kształtuje się pod wpływem tego, jak zorganizowane jest życie i działalność dziecka w domu rodzinnym oraz jakich wzorców postępowania dostarczą mu rodzice. Jest to zadanie dużo trudniejsze, niż zapewnienie dobrych bytowych warunków. Dziecko w rodzinie musi wiedzieć i rozumieć co do niego należy, a czego może oczekiwać od innych. Jednocześnie życie rodzinne musi cechować taki poziom organizacji i stabilizacji, aby dostarczało mu poczucia uchwytnej ładu. Tylko wówczas będzie systematycznie wdrażane do wypełniania swych powinności, a w przyszłości do pełnienia różnych ról społecznych i pracy na rzecz własnego środowiska. I tylko wówczas będzie mogło osiągnąć niezbędne dla jego rozwoju poczucie bezpieczeństwa, które w prosty sposób przełoży się na aspiracje życiowe. Sukces zawodowy rodziców, ich kreatywność i aktywność społeczna są motorem do wytworzenia u dzieci motywacji wewnętrznej pozwalającej na osiąganie własnych sukcesów w szeroko rozumianej działalności społecznej.

Z całą pewnością można stwierdzić, że środowisko, w jakim dzieci się wychowują ma decydujący wpływ na ich rozwój. Dzieci w rodzinach o niższym statusie społecznym są pod tym względem ewidentnie gorszej sytuacji, gdyż nie mają pożądanego wzorców postępowania. Rodzice, pedagodzy oraz społeczeństwo lokalne jako całość zobowiązani jesteśmy do zapewnienia tym dzieciom możliwości dobrego startu w życie, gdyż to właśnie

¹⁵⁸ H. Muszyński, *Rodzina, Moralność, Wychowanie*, Warszawa 1971, s. 160.

¹⁵⁹ E. Ozorowski, *Dziecko w aspekcie celu* [w:] E. Ozorowski i R. Cz. Horodeński, red., *Dziecko, Etyka, Ekonomia*, Białystok 2008, s. 15.

od ich świadomości będzie zależeć w przyszłości jakość życia społeczności lokalnej, w której będą funkcjonować.

Bibliografia

1. Adamski F., *Wychowanie w rodzinie*, Kraków 1982.
2. Czajka J., *Wychowanie chrześcijańskie* [w:] *Wychowanie w rodzinie* (red.), Adamski F., Kraków 1982.
3. Graniewska D., *Rodzina a bezrobocie. Sytuacja Polska* [w:] Tyszka Z. (red.), *Współczesne rodziny polskie – ich stan i kierunek przemian*, Poznań 2001.
4. Koralewska-Samko J., Sadowska K., *Sytuacja materialna rodziny a jakość życia oraz odczuwane emocje u dzieci w wieku szkolnym* [w:] *Polskie Forum Psychologiczne*, 2014, tom 19, nr 3.
5. Kowalski S., *Socjologia wychowania w zarysie*, Warszawa 1974.
6. Łobocki M., *ABC Wychowania*, Lublin 1999.
7. Majkowski W., SCJ , *Prawny i społeczny status dziecka we współczesnej Polsce*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie <http://www.prawokanoniczne.uksw.edu.pl/sites/default/files/Teksty/Pojedyncze/06-Majkowski-Prawny.pdf> [dostęp: 18.03.2016].
8. Muszyński H., *Rodzina, Moralność, Wychowanie*, Warszawa 1971.
9. Ozorowski E., *Dziecko w aspekcie celu* [w:] Ozorowski E., Horodeński R. Cz., (red.) *Dziecko, Etyka, Ekonomia*, Białystok 2008.
10. Szymborska K., *Children studies jako perspektywa metodologiczna. Współczesne tendencje w badaniach nad dzieckiem*, Teksty drugie. Dwumiesięcznik Instytutu Badań Literackich Pan, 2016 nr 1
11. Wolf Ch., *Czy ubóstwo czyni głupszym?*, *Psychologia w szkole*, 2010 nr 1.
12. Ziemska M., *Wpływ przemian funkcji rodziny na socjalizację dzieci* [w:] *Rodzina i dziecko* (red.), Ziemska M., Warszawa 1986.

Rozdział V

Kontratyp karcenia małoletnich na gruncie praktyki prawnej

Mgr Kalina Maj¹⁶⁰

Problematyka związana z karceniem małoletnich występuje w świadomości społecznej od dawna. W przeciągu lat zasadniczo zmieniło się jednak spojrzenie na tę kwestię. Począwszy od czasu, gdy uznawano karcenie w postaci wymierzania klapsów, szarpania za ucho czy klęczenia na grochu za zupełnie naturalne, aż do chwili obecnej, gdy z psychologicznego oraz prawnego punktu widzenia zaczęto zawężać możliwości w zakresie karania, określono także podmiot takiego oddziaływania oraz osoby, którym taka władza przysługuje. W związku z powstaniem szeregu międzynarodowych oraz krajowych aktów prawnych w znaczący sposób zwiększył się zakres ochrony prawnej nad dziećmi. Co jednak nie ograniczyło uprawnień, każdego rodzica do wychowywania dziecka zgodnie ze swoim światopoglądem, kulturą oraz przyjętymi wartościami.

I. Definicja kontratypu

Jednym z warunków przestępności czynu jest jego karna bezprawność, czyli sprzeczność z normą prawa karnego. Bezprawność jest cechą zależną od treści obowiązujących przepisów prawa karnego. Przepisy te formalizują cechę społecznej szkodliwości przez określenie ustawowych znamion tworzących „typy przestępstw”. Znamiona czynów zabronionych są opisem zdarzeń typowych. W życiu społecznym występują jednak sytuacje, gdy dochodzi do rozbieżności pomiędzy założoną przez prawo ujemną zawartością czynu zabronionego a jego oceną in concreto. W przypadku, gdy czyn nie jest społecznie szkodliwy, mimo że odpowiada typowi czynu zabronionego, albo jego penalizacja nie jest społecznie uzasadniona to nasuwa postulat uchylecia bezprawności takiego czynu. Jednakże sam fakt braku społecznej szkodliwości czynu wypełniającego znamiona określonego typu czynu zabronionego nie uchyla sam przez się jego bezprawności, gdyby tak było wprowadzenie ustawowych okoliczności uchylających bezprawność stałoby się zbędne, wystarczyłby sam przepis o znikomej społecznej szkodliwości czynu. Wprowadzenie okoliczności uchylających bezprawność na ogół wiąże się z brakiem

¹⁶⁰ Mgr Kalina Maj - absolwentka Wydziału Prawa Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie oraz Akademii Obrony Narodowej w Warszawie, pracownik korpusu służby cywilnej Komendy Wojewódzkiej Policji z siedzibą w Radomiu.

ujemnych treści określonych w nich zachowań, ale nie jest tak zawsze, czyn podjęty w ramach tych okoliczności może charakteryzować się szkodliwością społeczną a mimo to jego penalizacja może być nie celowa. Prawo kieruje się, zatem nie tylko rachunkiem korzyści, lecz także racjami etycznymi oraz celowościowymi. Okoliczności uchylające bezprawność noszą nazwę kontratypów¹⁶¹.

Pojęcie kontratypu występuje powszechnie w literaturze polskiego prawa karnego. Nie można pominąć jednak pewnych zagadnień wstępnych związanych z tym pojęciem. Za twórcę definicji kontratypu uważa się prof. Władysława Woltera, który przez kontratyp określił tylko takie okoliczności, które powodują, iż czyn wypełniający znamiona typu czynu zabronionego nie jest bezprawny. Pochodząca od prof. Woltera definicja wyraźnie zakłada istnienie zespołu okoliczności uzasadniających wyłączenie prawnej odpowiedzialności jednostki pomimo podjęcia przez nią zachowania sprzecznego z generalno – abstrakcyjnie sformułowanym zakazem lub nakazem postępowania wynikającym z normy prawnej. Postępowanie podjęte w granicach kontratypu decyduje o skorygowaniu tej oceny na płaszczyźnie konkretno – indywidualnego zachowania jednostki¹⁶². A zatem pojęcie kontratypu obejmuje, pewne określone prawem okoliczności, które z powodu braku szkodliwości lub niecelowości karania uchylają bezprawność podjętych w ich ramach czynów wypełniających ustawowe znamiona czynu zabronionego¹⁶³. Nazwę kontratyp, można uzasadnić także tym, że okoliczności wyłączające bezprawność zaprzeczają typowości czynu.

„Założenia kontratypizacji cechują istotę kontratypów”¹⁶⁴. Podstawowym elementem wyróżniającym kontratypy jest kolizja dóbr, ona z kolei decyduje o konieczności oraz społecznej opłacalności poświęcenia dobra prawnego mającego wartość społeczną¹⁶⁵.

II. Rodzaje kontratypów

Wśród kontratypów funkcjonujących w polskim prawie możemy wyróżnić kontratypy ustawowe, które to zostały uregulowane w polskich ustawach. Kontratypy ustawowe możemy z kolei podzielić na kontratypy kodeksowe i pozakodeksowe. Regulacje kontratypów kodeksowych znajdziemy w kodeksie karnym, natomiast unormowania kontratypów pozakodeksowych zawarte są w innych niż kodeks karny ustawach. Na gruncie polskiego

¹⁶¹ A. Marek, *Prawo karne*. Warszawa 2007, s. 163-164.

¹⁶² W. Wolter, *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego. Część ogólna*, Warszawa 1947; W. Wolter, *O kontratypach i braku społecznej szkodliwości czynu*, Państwo i Prawo 1969, z. 10, s. 507.

¹⁶³ A. Marek, *op. cit.* s. 164.

¹⁶⁴ J. Giezek, N. Kłaczyńska G. Łabuda, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 207.

¹⁶⁵ A. Zoll, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1982, s. 103-104.

prawa możemy także wyróżnić kontratypy pozaustawowe, które nie zostały określone w żadnej z obowiązujących w Polsce ustaw, a precyzowane są przez doktrynę i orzecznictwo. Przy czym kontratypy pozaustawowe muszą spełniać te same założenia kontratypizacji, co kontratypy ustawowe.

Podstawy stosowania kontratypów pozaustawowych upatruje się w najczęściej w stosowaniu klauzuli „znikomości społecznej szkodliwości”¹⁶⁶.

III. Kontratyp karcenia małoletnich – Historia

W historii systemów prawnych, zaobserwować można, różne podejścia w zakresie karania małoletnich. Znacząca wydawała się rola ojca rodziny, który miał prawo karcenia nie tylko dzieci, ale również żony. Na przykład w zwyczajowym prawie brytyjskim mąż mógł karać żonę (poprzez wymierzenie kary chłosty) „rozsądnym przedmiotem”. Po pewnym czasie sprecyzowano pojęcie „rozsądnego przedmiotu” określając go jako „pręta nie grubszego od kciuka”. Powszechnie przyzwolone było karcenie małoletnich nie tylko przez rodziców, ale także przez majstrów, nauczycieli i wychowawców. Landrecht Pruski z 1894 r. dopuszczał na przykład stosowanie przez rodziców wobec dzieci „wszelkich środków karności”. Zwód Prawa Rosyjskiego z 1832 r. stanowił m.in., iż „rodzice mają prawo do karnych i nieposłusznych dzieci stosować w celu poprawy domowe środki wpływania na ich zachowanie”. W XIX wieku ustawodawstwa karne wielu krajów uznawały w odrębnych przepisach wyraźnie wymienione „prawo karcenia” jako okoliczność wyłączającą bezprawność czynu. Przepisy te albo deklarowały, że uszkodzenie ciała w wykonywaniu karcenia „domowego” lub „rodzicielskiego” nie jest przestępne, albo łagodniej penalizowały poważniejsze uszkodzenia ciała wyrządzone karceniem, tworząc w ten sposób przejrzyste domniemanie, że karcenie połączone z lepszym uszkodzeniem ciała nie jest przestępne. W Polsce w pierwszej połowie XX wieku kary cielesne były stosowane jako powszechny sposób wychowania. Nie mniej często stosowane były także w szkołach powszechnych¹⁶⁷. Prawo zakazujące bezpośrednio fizycznego karcenia dzieci zaczęło kształtować się w państwach europejskich w drugiej połowie XX wieku. Wprowadzenie do porządku prawnego zasad prawnych objętych tą tematyką wzbudzało duże emocje, podobnie jak wcześniejsze regulacje zabraniające bicia żony i służących przez pana domu, czeladników przez majstrów czy uczniów przez nauczycieli.

Ustawowy zakaz fizycznego karcenia dzieci a więc wskazanie go przez konkretny przepis prawny, współcześnie obowiązuje w takich krajach jak: Szwecja od 1979 r., Finlandia

¹⁶⁶ L. Wilk J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009, s.57.

¹⁶⁷ F. Cieply, *Partnerstwo w rodzinie a prawnokarny kontratyp karcenia małoletnich* [w:] J. Truskalska (red.), *Partnerstwo w rodzinie*, Lublin 2009, s. 258.

od 1983 r., Dania od 1985 r., Norwegia od 1987 r., Austria od 1989 r., Cypr od 1994 r., Łotwa od 1998 r., Chorwacja od 1999 r., w Niemczech i Izraelu od 2000 r., Islandia od 2003 r. Do lutego 2008 r. tego rodzaju zakaz wprowadzono dodatkowo w Bułgarii, Grecji, Holandii, Portugalii, Hiszpanii, Rumunii, a także na Węgrzech, Litwie i Ukrainie¹⁶⁸.

Zakaz stosowany we wskazanych krajach jest określony w sposób podobny do brzmienia odpowiedniego przepisu szwedzkiego kodeksu rodzinnego i opiekuńczego: „ (...) dzieci (...) nie mogą być przedmiotem fizycznego karcenia ani innych upokarzających kar”¹⁶⁹. Na gruncie polskiego ustawodawstwa pomimo odniesień do tego zagadnienia znajdujących się w kodeksie karnym i kodeksie cywilnym, przepisu jednoznacznie dozwolającego lub zakazującego karcenia małoletnich nie ma. A jednocześnie zauważyć można, że zakres czynności mieszczących się w granicach karcenia wychowawczego ulega znacznym ograniczeniom związanym z coraz większym respektowaniem praw dziecka.

IV. Cel i zakres

Karcenie małoletnich, nazywane też „wychowawczym karceniem małoletnich” zalicza się do kategorii kontratypów pozaustawowych. Ponieważ kodeks karny nie zawiera przepisu wyłączającego bezprawność czynów podjętych w celach wychowawczych. Natomiast kodeks rodzinny i opiekuńczy nie wypowiada się jednoznacznie w tej kwestii. Klasycznym uzasadnieniem wyłączenia bezprawności karcenia małoletnich było założenie, że pedagogika je akceptuje, a przynajmniej w jakiś sposób toleruje¹⁷⁰.

W tym miejscu warto przyrzeć się formie, w jakiej funkcjonował pozaustawowy kontratyp karcenia przed dniem 1 sierpnia 2010 r. Stosowanie różnego rodzaju form karcenia w stosunku do osób małoletnich ze strony rodziców, opiekunów czy też osób sprawujących pieczę nad nimi, stanowi fakt powszechnie znany. Przy tym kwestia stosowania kar cielesnych nie może być utożsamiana z ogólnym pojęciem kontratypu karcenia wychowawczego. Kontratyp ten ma znacznie szerszy zakres. Formą karcenia mieszczącą się w jego ramach jest m.in. słowna nagana, zakaz oglądania telewizji, nakaz posprzątania pokoju, zakaz wyjścia z domu po ustalonej godzinie, czy też zakaz wyjścia z domu w ogóle przez określony czas, zwany potocznie

¹⁶⁸ F. Cieplý, *op. cit.* 259.

¹⁶⁹ Szerzej M. Płatek, *Zakaz karcenia fizycznego jako formy stosowania środków wychowawczych* [w:] *Przemoc w rodzinie – publiczna tajemnica czy publiczny problem*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2004, 141-178;

¹⁷⁰ R. Krajewski, *Karcenie jako okoliczność uchylająca bezprawność*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 7-8, s.175-176.

„szlabanem”. Wszystkie te czynności mogłyby naruszać nie tylko nietykalność cielesną, ale także wolność i szeroko pojętą godność osób karconych, a zatem wiązać się z realizacją znamion różnych typów czynów zabronionych¹⁷¹.

Zdaniem I. Andrejewa, karcenie polega na wyrządzaniu innej osobie dolegliwości, celem, czego jest doprowadzenie do świadomości tej osoby naganności jej zachowania się, ażeby w ten sposób wpłynąć na jej przyszłe zachowanie. Autor ten wskazuje także na obowiązek posłuszeństwa wobec osoby karcącej, który to może wynikać ze stosunków rodzinnych, szkolnych, służbowych, bądź też z określonej sytuacji, również osoba karcąca musi działać w przekonaniu, że ze względu na swój wiek, walory osobiste czy też stanowisko, jest osobą uprawnioną do wyrażenia dezaprobaty nagannego zachowania się karconego, wszystkie te warunki stanowią konieczną przesłankę karcenia¹⁷². Według A. Grześkowiak, „karcenie oznacza wyrządzenie dolegliwości w celu wskazania naganności zachowania, aby w ten sposób wpłynąć na zachowanie się osoby w przyszłości”. Jego przesłanką jest obowiązek posłuszeństwa w stosunku do karcącego, aktualny w stosunkach między rodzicami a dziećmi (art. 95 § 2 k.r.o.).

V. Kogo dotyczy prawo karcenia?

Z uwagi na omawiane zagadnienie zasadnym wydaje się podjąć próbę ustalenia, kogo dotyczy prawo karcenia, komu przysługuje takie prawo, oraz jakie są konsekwencje jego nadużycia, a także wskazanie podstawy prawnej traktowania tego zjawiska.

Odnosząc się do pierwszego problemu, kogo dotyczy prawo karcenia, zaobserwować można, że w tym zakresie istnieje pewna rozbieżność. Otóż niektórzy autorzy odnoszą się w tej kwestii do kategorii „nieletniego” mówiąc o wychowawczym karceniu nieletnich uznając tym samym, iż podmiotem karconym może być osoba określona na gruncie prawa karnego jako nieletni a więc osoba do 17 roku życia. Zgodnie jednak z art. 10 § 1 i 2 kodeksu cywilnego z dnia 23 kwietnia 1964 r.¹⁷³ pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście, (przy czym przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność, a nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa). Przy założeniu, iż karcenie w celu wychowawczym jest dopuszczalne wobec osoby, która nie osiągnęła pełnoletności, przyjąć należy, że chodzi tu o karcenie małoletnich (a więc definiujemy na podstawie kodeksu cywilnego), a nie nieletnich (na podstawie kodeksu karnego). Bezspornym jest, zatem iż prawo karcenia osoby

¹⁷¹ I. Stachura, *Karcenie wychowawcze i ryzyko sportowe. Próba analizy statusu normatywnego wybranych kontraktów pozaustawowych*, CzPKiNP 2007, nr 2, s. 125.

¹⁷² I. Andejew, *Polskie prawo...*, s. 187.

¹⁷³ Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 ze zm.

ustaje z chwilą uzyskania przez nią pełnoletności, ponieważ jest to także koniec okresu dzieciństwa, określony przez górną granicę wieku, którą stanowi osiemnasty rok życia¹⁷⁴. Pewne wątpliwości budzi jednak moment powstania tego prawa. Mały słownik języka polskiego opisuje „dziecko” jako niedorosłą istotę ludzką od narodzenia aż do wieku młodzieńczego¹⁷⁵. Zupełnie bez celowym jest karcenie noworodków, lub kilkumiesięcznych dzieci, ponieważ nie są one w stanie pojąć celów karcenia, jakim jest cel wychowawczy. A zatem dziecko musi osiągnąć zdolność do pojmowania znaczenia takiego oddziaływania na nie, co uzależnione jest od indywidualnych cech konkretnego dziecka. W konsekwencji wskazanie jakiegokolwiek jednolitej granicy wieku w tym zakresie wydaje się nie możliwe. Jednakże dopuszczenie się czynności polegających w przekonaniu osoby ich dokonujących na karceniu dziecka w bardzo wczesnym okresie jego życia (np. wobec dziecka kilkumiesięcznego) traktować należy po prostu jako znęcanie się nad nim.

VI. Komu przysługuje prawo karcenia?

Nie mniejsze rozbieżności w doktrynie wywołuje kwestia, kto może powoływać się na prawo wychowawczego karcenia małoletnich. Pewnym uproszczeniem jest twierdzenie, iż uprawnieni do karcenia są tylko rodzice lub opiekunowie, a nie np. nauczyciele, wychowawcy w internacie, sąsiedzi¹⁷⁶.

Mianowicie, jeśli chodzi o rodziców, to na kontratyp karcenia małoletnich mogą powoływać się wyłącznie osoby sprawujące władzę rodzicielską¹⁷⁷. Jest bowiem tak, iż to posiadanie przez rodzica władzy rodzicielskiej jest atrybutem umożliwiającym wychowawcze oddziaływanie na dziecko, a prawo rodzinne zna szereg przypadków, gdy rodzicowi lub rodzicom władza rodzicielska nie przysługuje. W szczególności może tak być w sytuacji, w przypadku pozbawienia władzy rodzicielskiej przez sąd¹⁷⁸. Równie właściwym wydaje się pogląd, iż prawo wychowawczego karcenia przysługuje rodzicom w stosunkowo najszerszym zakresie, natomiast odnośnie innych osób ulega ono istotnym ograniczeniom¹⁷⁹. Dotyczy to też opiekuna dziecka. Pupil jest wprawdzie obowiązany względem niego do posłuszeństwa,

¹⁷⁴ M. Prucnal, *Ochrona dzieci przed uczestnictwem w działaniach zbrojnych we współczesnym prawie międzynarodowym*, Rzecznik Praw Dziecka Warszawa 2012 s. 26.

¹⁷⁵ S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, *Mały słownik języka polskiego*. Warszawa 1969.

¹⁷⁶ L. Gardocki, *Prawo karne*, s. 130.

¹⁷⁷ K. Indeck, A. Liszewska, *Prawo karne materialne. Nauka o przestępstwie karze i środkach penalnych*, Warszawa 2002, s. 143.

¹⁷⁸ R. Krajewski, *Podstawy prawa rodzinnego*, Warszawa 2003, s. 87–88.

¹⁷⁹ M. Surkont, *Prawo karne*, Bydgoszcz – Gdynia 2001, s. 120.

jednakże zgodnie z powszechnym poglądem opiekun nie ma prawa stosowania względem niego kar cielesnych¹⁸⁰.

Wąski zakres ma także karcenie małoletnich przez inne osoby nie będące rodzicami, zwłaszcza przez nauczycieli. Nie obejmuje ono z całą pewnością prawa do karcenia cielesnego, które jest bezprawne i może spowodować prawnokarne konsekwencje¹⁸¹. Zatem wychowawca, który dopuszcza się stosowania kary cielesnej jako reakcji na przewinienie ucznia, popełnia czyn bezprawny. Prawo polskie nie zezwala wychowawcy w żadnej sytuacji stosować kar fizycznych. Odstępstwem od tej zasady jest na przykład przypadek wyższej konieczności w sytuacji, gdy uczeń dopuszcza się zamachu na dobro innej osoby (np. uczestniczy w bójkę) lub mienie (np. niszczy pomoce dydaktyczne), to nauczyciel ma prawo go skarcić, w tym stosując w niezbędnym zakresie przymus fizyczny. Dopuszczalne jest także zastosowanie przez nauczyciela tzw. drobnej poprawki, która może

polegać w zależności od wieku dziecka na wzięciu za rękę, na odebraniu przedmiotu, na przymusowym posadzeniu¹⁸². Szerszy zakres ma dopuszczalność karcenia słownego. Dotyczy nie tylko stosunków rodzinnych, lecz także naganego postępowania małoletnich w szkole i na ulicy. Osobą karcącą może być nie tylko ten, komu przysługuje władza rodzicielska nad dzieckiem, ale też wychowawca, a nawet osoba obca¹⁸³. Jednakże prawo

karcenia małoletnich przez osoby obce powinno ograniczać się do przypadków mieszczących się w granicach obrony koniecznej lub stanu wyższej konieczności¹⁸⁴. Jest to jednak kwestia dość delikatna, zwłaszcza w kontekście oceny takiego zachowania przez rodziców lub opiekunów dziecka. Stwierdzić można, iż prawo wychowawczego oddziaływania na małoletnich, praktycznie rzecz biorąc, ma każdy. Różny jest jednak zakres dozwolonego karcenia. Inaczej kształtuje się on w przypadku rodziców, a inaczej, gdy karcenia dokonuje inna osoba, w szczególności opiekun, nauczyciel, czy osoba, która podjęła interwencyjną działalność wychowawczą. Szeroki zakres karcenia, obejmujący też karcenie fizyczne, dopuszczalny jest jedynie w stosunkach między rodzicami a dziećmi. W pozostałych relacjach dopuszcza się, co najwyżej możliwość karcenia słownego¹⁸⁵.

¹⁸⁰ J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne*, op. cit., s. 408.

¹⁸¹ A. Marek (red) *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986, s. 132.

¹⁸² I. Andrzejew, *Oceny prawne*, op. cit., s. 88–90.

¹⁸³ I. Andrzejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989, s. 188.

¹⁸⁴ I. Andrzejew, *Oceny prawne*, op. cit., s. 92.

¹⁸⁵ V. Konarska-Wrzošek, *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, Toruń 1999, s. 60.

VII. Podłoże prawne karcenia małoletnich

Zasadnym w świetle niniejszej tematyki jest sięgnięcie do regulacji międzynarodowych odnoszących się do praktyki stosowania kar cielesnych względem małoletnich. Europejska Konwencja Praw Człowieka¹⁸⁶ w art. 3 wprowadza zakaz tortur, niehumanitarnego bądź poniżającego traktowania oraz karania. Bez wątpliwości prawa człowieka przysługują w takim samym stopniu także i dzieciom. Europejski Trybunał Praw Człowieka jednoznacznie nie potępił stosowania kar cielesnych w stosunku do dzieci, lecz nie uznał

również, iż jakakolwiek postać przemocy może zostać uznana za dozwoloną¹⁸⁷. Trybunał w swych orzeczeniach zaczął odwoływać się do Konwencji o Prawach Dziecka¹⁸⁸, której art. 19 ust. 1 brzmi: *„Państwa – Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub nadużyć, zaniedbania bądź niedbałego traktowania lub wyzysku (...) dzieci pozostających pod opieką rodzica, opiekuna prawnego lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem”*.

W ustawie zasadniczej także znajdziemy przepisy dotyczące bezpośrednio rodziny oraz ochrony praw dziecka. Przepis art. 18 Konstytucji RP z 1997 r. wskazuje, że małżeństwo, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajduje się pod ochroną i opieką państwa. Z kolei, art. 48 ust. 1 daje rodzicom prawo do wychowywania swoich dzieci w zgodzie z własnymi przekonaniem, wychowanie to winno jednak uwzględniać stopień dojrzałości dziecka oraz wolność jego sumienia, wyznania, jak również jego przekonania. Ustęp 2 wspomnianego artykułu dotyczy ograniczenia lub pozbawienia praw rodzicielskich, może to nastąpić wyłącznie w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Artykuł 71 Konstytucji zobowiązuje państwo do prowadzenia polityki społecznej i gospodarczej, która uwzględnia dobro rodziny. Należy wskazać tu także przepis art. 72 ust. 1, którego treść brzmi: *„Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać*

¹⁸⁶ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, uchwalona 4 listopada 1950 r., weszła w życie 3 września 1953 r., ratyfikowana przez Polskę w dniu 19 stycznia 1993 r. (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284).

¹⁸⁷ K. Zygmunt - Hernandez, *Międzynarodowe regulacje dotyczące stosowania kar fizycznych wobec dzieci, Dziecko krzywdzone* 2009, nr 3; dostępny na stronie internetowej Fundacji „Dzieci Niczyje”: <http://fdn.pl/artykuly-0>, s.4.

¹⁸⁸ Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 listopada 1989 r., weszła w życie 2 września 1990 r., ratyfikowana przez Polskę w dniu 7 czerwca 1991 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526).

od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją”. Artykuł ten wynosi ochronę praw dziecka do rangi konstytucyjnej. Warto powołać również uregulowanie art. 40 Konstytucji: „Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych”. Pomimo, iż niektórzy autorzy upatrują w nim zakazu wykonywania kar cielesnych wobec dzieci to jak zauważa Lech Gardocki przepis ten który, jak wszelkie przepisy konstytucyjne, odnosi się bezpośrednio tylko do organów władzy publicznej, nie ma prostego przełożenia na dziedzinę stosunków rodzinnych „mówiąc o karach cielesnych art. 40 ma na myśli kary wymierzane i wykonywane w imieniu państwa w postępowaniu karnym”¹⁸⁹. W. Skrzydło, według którego konsekwencją wprowadzenia art. 40 jest to, że kary cielesne nie mogą być wprowadzane czy stosowane ani w ramach prawnie dopuszczalnego systemu kar, ani także w stosunkach międzyludzkich. Autor twierdzi, że ponieważ sformułowanie art. 40 ma bardzo generalny charakter i nie przewiduje żadnych ograniczeń w stosowaniu tego zakazu, „znajdzie on także zastosowanie w warunkach życia rodzinnego, w stosunkach między rodzicami a dziećmi. Wobec dzieci nie mogą być zatem stosowane okrutne, niehumanitarne czy poniżające traktowanie, jak też i kary cielesne”¹⁹⁰.

Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹⁹¹ z dniem 1 sierpnia 2010 r. wprowadziła nowelizację kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁹² poprzez dodanie do niego art. 96¹, który *expressis verbis* zakazuje osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę bądź pieczę nad małoletnim stosowania wobec niego kar cielesnych. Jednocześnie na gruncie prawa karnego funkcjonuje pozaustawowy kontratyp karcenia wychowawczego. Dlatego też, zasadniczą kwestią jest odpowiedź na pytanie, jaki wpływ na zakres kontratypu karcenia ma przepis art. 96¹ k.r.o. W jaki sposób wpłynął on na ramy tegoż kontratypu, czy też może wprowadzony zakaz ma zadanie wywołać refleksję na temat stosowanych metod wychowawczych.

VIII. Przesłanki legalizacji

Bezprawność karcenia małoletnich jest wyłączona jedynie przy spełnianiu warunków

¹⁸⁹ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 1998, s. 126.

¹⁹⁰ W. Skrzydło, *Komentarz do art. 40 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, w: tegoż, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*.

¹⁹¹ Dz. U. z 2010 r., Nr 125, poz. 842.

¹⁹² Dz. U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 ze zm.

uksztaltowanych przez przepisy prawa, zasady współżycia społecznego, pedagogikę, moralność lub zwyczaje. Karcenie musi determinować cel wychowawczy, który jest priorytetem, a jego forma powinna być odpowiednia a więc nie wyrządzać szkody dla zdrowia fizycznego i psychicznego rozwoju dziecka¹⁹³

Próbę określenia przesłanek dopuszczających karcenie małoletnich podjął jako pierwszy Igor Andrejew. Uznając, że karcenie cielesne jest dopuszczalne (tzn. nie stanowi czynu zabronionego) pod określonymi warunkami:

1. Odbywa się w stosunku do osoby niepełnoletniej;(czyli obejmuje małoletniego);
2. Odbywa się w stosunkach rodzinnych (a nie np. służbowych);
3. Ma cel wychowawczy (wystarczy subiektywna ocena karcącego, że działa w takim celu);
4. Cel wychowawczy zachowania jest społecznie dodatni;
5. Jest sprawiedliwe (zawsze powinno łączyć się z przekonaniem karcącego o winie małoletniego);
6. Nie zagraża zdrowiu psychicznemu i fizycznemu małoletniego;
7. Jest wykonywane w sposób zwyczajowo przyjęty w danym środowisku¹⁹⁴.

Nieco zmienione przesłanki dopuszczalności karcenia zaproponował prof. Radosław Krajewski, doprecyzowując wcześniejsze, sformułował je w następujący sposób:

1. Podmiotem karconym może być tylko osoba niepełnoletnia;
2. Uprawnieni do karcenia są tylko rodzice lub opiekunowie (co do zasady) i to wyłącznie rodzice posiadający władzę rodzicielską;
3. Karceniu przyświecać powinien cel wychowawczy, a więc osiągnięcie określonych efektów wychowawczych, czyli skutków wartościowanych dodatnio;
4. Użyte środki powinny być proporcjonalne do wagi przewinienia dziecka;
5. Użyte środki nie mogą zagrażać fizycznemu lub psychicznemu rozwojowi ani też wyrządzać szkód fizycznych lub duchowych osobie karconej;
6. Karcenie powinno być dolegliwością za przewinienie, powinno być powiązane z konkretnym zachowaniem się karconego (w świadomości karconego karcenie winno się łączyć z jego winą i w tym sensie być sprawiedliwe);
7. Karcenie cielesne powinno mieć charakter subsydiarny, tj. winno być stosowane dopiero gdy inne środki (takie jak: moralny autorytet rodziców, perswazja, inne

¹⁹³ A. Grześkowiak, (w:) A. Marek,(red.), *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986, s. 132.

¹⁹⁴ I. Andrejew, „*Oceny prawne karcenia nieletnich*”, Warszawa 1964.

łagodne środki) zawiodą;

8. Karcenie powinno mieścić się w regułach wychowania uzgodnionych w rodzinie między ojcem i matką dziecka;
9. Karcenie winno być umiarkowane, nie może przekraczać pewnego stopnia intensywności, a tym samym powinno przybierać akceptowaną społecznie formę¹⁹⁵.

Współcześnie w związku z nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁹⁶ poprzez dodanie do niego art. 96¹, do wypunktowanych powyżej przesłanek dołączyć należy kolejną, a mianowicie: karcenie nie może polegać na wymierzaniu kar cielesnych. Co jednak prowadzi do kolejnej niejasności a konkretnie rozbieżności związanych z definicją kar cielesnych. W tym miejscu należy odróżnić pojęcie kary cielesnej od przemocy fizycznej, gdyż pomiędzy nimi istnieje zasadnicza różnica. Elementem różnicującym jest przede wszystkim intensywność zachowań podjętych wobec małoletnich.

Zasadniczą różnicą pomiędzy karą fizyczną a przemocą jest również postać podejmowanych wobec osoby małoletniej zachowań. Za karę cielesną uznać można zachowania, które wiążą się z brakiem ryzyka fizycznego zranienia dziecka, np. klapsy, klepnięcia, zaś przemoc fizyczna obejmuje swym zakresem zachowania, które polegają na istnieniu ryzyka zranienia małoletniego, np. uderzenie pięścią, czy też kopanie¹⁹⁷. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w art. 2 pkt 2 definiuje pojęcie przemocy, zgodnie z tym przepisem przemoc oznacza jednorazowe bądź powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa bądź dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym albo psychicznym, jak również wywołujące cierpienia oraz krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Przepis kodeksu rodzinnego bardzo ogólnie odnosi się do zakazu stosowania kar cielesnych w związku, z czym bardzo trudne jest dokładne określenie jego zakresu. Niektórzy autorzy włączają do niego chociażby najmniejsze przejawy karania cielesnego np. w postaci klapsa, tłumacząc, iż jest to naruszeniem godności dziecka.

IX. Konsekwencje nadużycia prawa w tym zakresie

Wobec tak przedstawionego kształtu kontratypu karcenia należy się zastanowić, jakich czynów zabronionych może on dotyczyć (czyli popełnienie jakich czynów może

¹⁹⁵ R. Krajewski, „Karcenie jako okoliczność uchylająca bezprawność”, Prokuratura i Prawo 7–8/2006.

¹⁹⁶ Dz. U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 ze zm.

¹⁹⁷ E.T. Gerschoff, *Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: a meta-analytic and theoretical review*, Psychological Bulletin 2002, vol. 128, s. 539–579.

legalizować). Niespełnienie któregokolwiek ze wskazanych warunków stosowania kontratypu stanowi przekroczenie granic pozaustawowego kontratypu karcenia wychowawczego, a to łączy się z pociągnięciem do odpowiedzialności karnej za czyn zabroniony, którego znamiona karcący swoim działaniem bądź zaniechaniem realizuje¹⁹⁸.

Wydaje się, iż chodzić może o następujące czyny zabronione:

1. zniewaga, zniesławienie (art. 212, art. 216 KK)
2. pozbawienie wolności (art. 189 KK)
3. zmuszanie do określonego zachowania (art. 191 KK)
4. inne czyny niepołączone z naruszeniem czynności narządów ciała dziecka, np. naruszenie tajemnicy korespondencji (art. 267 KK).

Oczywistym jest pominięcie przy wskazanych wyżej poglądach doktryny - podstaw, by uznać, iż kontratypem objęte mogą zostać przestępstwa z rozdziału przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu np. naruszenie czynności narządu ciała na okres powyżej 7 dni – art. 157 § 1 KK czy, tym bardziej, tzw. ciężki uszczerbek na zdrowiu – art. 156 KK lub przestępstwo znęcania się (art. 207 KK). W przypadku tego typu zachowań z uwagi na znamiona tych czynów zabronionych, ich intensywność lub skutki – wyłączona jest wprost możliwość zastosowania opisywanego kontratypu. Cechą charakterystyczną przestępstwa z art. 207 KK jest powtarzalność, intensywność i umyślne zadawanie bólu fizycznego lub cierpien moralnych, co wyłącza zastosowanie kontratypu karcenia (por. uwagi dot. warunków uznania dopuszczalności karcenia). Obecnie spod kontratypu wyłączone zostają także w związku z ustawowym zakazem stosowania kar cielesnych: naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 KK) oraz naruszenie czynności narządu ciała na okres nie dłużej niż 7 dni (art. 157 § 2 KK).

Zaznaczyć należy, że kara cielesna wymierzona dziecku, która powoduje uszkodzenie ciała lub długotrwały ból uważana jest za naruszenie nietykalności osobistej i jako taka podlega przepisom kodeksu karnego. Jednak, tak jak do tej pory, łagodne kary cielesne nie są w zasadzie karane, jeśli czyn nie nosi znamion wyżej opisanych przestępstw lub, jeśli nie zostanie wniesione oskarżenie (w wypadku przestępstw prywatnoskargowych)¹⁹⁹.

Zakończenie

Karcenie w celach wychowawczych to okoliczność, której funkcja jest od dawna znana i pewne zdziwienie wywołuje, fakt, iż nie doczekała się jeszcze regulacji

¹⁹⁸ F. Cieplý, op. cit. s. 261.

¹⁹⁹ J.E. Durrant, Ocena skuteczności zakazu stosowania kar cielesnych w Szwecji, dostępny na stronie internetowej Fundacji „Dzieci Niczyje”: <http://fdn.pl/artykuly-0>, s. 2.

ustawowej²⁰⁰. Kodeks karny nie zawiera przepisu wyłączającego bezprawność czynów podjętych w celach wychowawczych. Również kodeks rodzinny i opiekuńczy nie wypowiada się jednoznacznie w tej kwestii²⁰¹. W konsekwencji dla przyjęcia przedmiotowego kontratypu nie jest możliwe szukanie oparcia w konkretnych przepisach prawa, a zasadniczym jego uzasadnieniem jest przyjęcie, iż pedagogika toleruje karcenie małoletnich przez rodziców²⁰². Tolerancja ta opierać ma się przy tym na założeniu, iż w rodzinie prawdopodobieństwo wyrządzenia dziecku szkody jest stosunkowo nieznaczne i równoważy się ono z miłością rodziców i dziecka²⁰³.

Z danych zgromadzonych przez Rzecznika Praw Dziecka wynika, że przyzwolenie społeczne na wymierzanie kary cielesnych oraz klapsów systematycznie w Polsce spada, choć wciąż jest dość wysokie: w 2011 r. (był to pierwszy rok zakazu stosowania kar cielesnych wobec dzieci) klapsy akceptowało 69 % Polaków, zaś lanie - 36 %. W 2014 r. było to odpowiednio 61 % i 28 %. Nadal też około jedna trzecia Polaków uznaje bicie za skuteczną metodę wychowawczą i akceptuje stosowanie kar cielesnych (27 %). Większość osób mających dzieci (64 %) przyznała, że stosowała klapsy. Połowa aktualnych rodziców (czyli osób, których dzieci nie są jeszcze dorosłe) przyznaje, że stosuje klapsy. „Lanie” stosowała, co trzecia osoba mająca dzieci (33 %), a 17 % aktualnych rodziców przyznało się, że choć raz zastosowało tę metodę.

Jak pokazało badanie, zdecydowana większość Polaków wie lub przypuszcza, że bicie dzieci jest niezgodne z prawem (76 %), ale nadal co czwarty Polak nie wie o zakazie (24 %). Więcej niż połowa Polaków pozytywnie ocenia zakaz bicia dzieci (56 proc.), jednak prawie jedna trzecia (31 %) nie uważa, żeby przynosił on pozytywne skutki. Ponad połowa badanych jest zdania, że postępowanie z dzieckiem nie jest prywatną sprawą rodziców (52 %), ale aż 39 % uznaje całkowitą prywatność rodziców w postępowaniu z dzieckiem, nawet, jeśli jest ono bite. Aż 27 % Polaków uważa, że w rodzinę, w której dziecko jest źle traktowane, nie powinien nikt ingerować²⁰⁴.

²⁰⁰ M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, Prawo karne, op. cit., s. 152.

²⁰¹ M. Surkont, Prawo karne, op. cit., s. 119.

²⁰² K. Indeck, A. Liszewska Prawo karne, op. cit., s. 143.

²⁰³ I. Andrejew, Oceny prawne, op. cit., s. 83.

²⁰⁴ http://wyborcza.pl/1,76842,16814396,Wiekszosc_rodzicow_akceptuje_klasy_RPD__A_przeciez.html#ixzz4A3oKsGQN, [dostęp: 10.06.2016].

Bibliografia

Literatura

1. Andrejew I., *Oceny prawne karcenia nieletnich*, Warszawa 1964.
2. Andrejew I., *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989.
3. Cieplý F., *Partnerstwo w rodzinie a prawnokarny kontratyp karcenia małoletnich* [w:] J. Truskalska (red.), *Partnerstwo w rodzinie*, Lublin 2009.
4. Gerschoff T.E., *Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: a meta-analytic and theoretical review*, *Psychological Bulletin* 2002, vol. 128.
5. Giezek J., Kłaczyńska N., Łabuda G., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2007.
6. Grześkowiak A., [w:] A. Marek, (red.), *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986.
7. Indeck K., Liszewska A., *Prawo karne materialne. Nauka o przestępstwie karze i środkach penalnych*, Warszawa 2002.
8. Krajewski R., *Karcenie jako okoliczność uchylająca bezprawność*, „Prokuratura i Prawo” 2006.
9. Krajewski R., *Podstawy prawa rodzinnego*, Warszawa 2003.
10. Marek A., *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986.
11. Marek A., *Prawo karne*, Warszawa 2007.
12. Płatek M., *Zakaz karcenia fizycznego jako formy stosowania środków wychowawczych* [w:] *Przemoc w rodzinie – publiczna tajemnica czy publiczny problem*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2004.
13. Prucnal M., *Ochrona dzieci przed uczestnictwem w działaniach zbrojnych we współczesnym prawie międzynarodowym*, Rzecznik Praw Dziecka Warszawa 2012.
14. Skorupka S., Auderska H., Lempicka Z., *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1969.
15. Skrzydło W., *Komentarz do art. 40 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w: tegoż, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*.
16. Stachura I., *Karcenie wychowawcze i ryzyko sportowe. Próba analizy statusu normatywnego wybranych kontratypów pozaustawowych*, CzPKiNP 2007.
17. Surkont M., *Prawo karne*, Bydgoszcz – Gdynia 2001.
18. Wilk L., Zagrodnik J., *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009.
19. Wolter W., *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego. Część ogólna*, Warszawa

1947.

20. Wolter W., *O kontratypach i braku społecznej szkodliwości czynu*, Państwo i Prawo 1969.
21. Wrzosek – Konarska V., *Ochrona dziecka w polskim prawie karnym*, Toruń 1999.
22. Zoll A., *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1982.

Akty prawne

1. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, uchwalona 4 listopada 1950 r., weszła w życie 3 września 1953 r., ratyfikowana przez Polskę w dniu 19 stycznia 1993 r. (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284).
2. Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 listopada 1989 r., weszła w życie 2 września 1990 r., ratyfikowana przez Polskę w dniu 7 czerwca 1991 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526).
3. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny* (Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 ze zm.).
4. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2010 r., Nr 125, poz. 842).

Netografia

1. http://wyborcza.pl/1,76842,16814396,Wiekszosc_rodzicow_akceptuje_klasy_RPD__A_przeci.html#ixzz4A3oKsGQN [dostęp: 10.06.2016].
2. Durrant J. E., *Ocena skuteczności zakazu stosowania kar cielesnych w Szwecji*, dostępny na stronie internetowej Fundacji „Dzieci Niczyje”: <http://fdn.pl/artykuly-0>.
3. Hernandez – Zygmunt K., *Międzynarodowe regulacje dotyczące stosowania kar fizycznych wobec dzieci*, Dziecko krzywdzone 2009, nr 3; dostępny na stronie internetowej Fundacji „Dzieci Niczyje”: <http://fdn.pl/artykuly-0>.

Rozdział VI

Formy organizacyjno - prawne prowadzenia działalności gospodarczej

Mgr Ewelina Markowska, Mgr Urszula Król²⁰⁵

Effective operation of the company at the present time, where we meet largely market economy depends on many factors. The success of an operator is dependent on the type of goods and services that can offer to potential buyers. Extremely important is also the choice of organizational form - legal entity, which will be presented in this article.

Wstęp

Efektywne działanie przedsiębiorstwa w obecnych czasach, gdzie spotykamy się w głównej mierze z gospodarką rynkową zależy od wielu czynników. Sukces podmiotu gospodarczego jest zależny od rodzaju dóbr, a także usług, które może zaoferować potencjalnym nabywcom. Niezwykle istotny jest również wybór formy organizacyjno – prawnej jednostki gospodarczej, co zostanie przedstawione w niniejszym artykule.

I. Różne ujęcia definicji przedsiębiorstwa

Obecnie w życiu gospodarczym każdego kraju występują jednostki, czyli podmioty, które są związane z gospodarką. Podstawowymi podmiotami gospodarczymi są przedsiębiorstwa wraz z gospodarstwami domowymi, jak i gospodarstwami rolnymi. Wyżej wymienione podmioty stanowią podstawę systemu gospodarczego. Dzięki działalności przedsiębiorstw, gospodarstw domowych oraz rolnych tworzona jest największa część dochodu narodowego. Od nich także zależy jaki jest poziom życia danego społeczeństwa. Współcześnie możemy spotkać kilka definicji terminu "przedsiębiorstwo". Główną oraz podstawową przyczyną różnej interpretacji tego słowa jest odmienne podejście określonych dyscyplin naukowych do podmiotu gospodarczego jakim jest przedsiębiorstwo. Do nauk,

²⁰⁵ **mgr Ewelina Markowska** - doktorantka kierunku Ekonomia, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych.

mgr Urszula Król – doktorantka kierunku Ekonomia, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych.

które zajmują się tematyką przedsiębiorstwa zaliczamy między innymi ekonomię, cybernetykę, socjologię, prawo, jak również naukę o zarządzaniu²⁰⁶.

Ekonomia jest nauką, w której centrum zainteresowania jest przedsiębiorstwo. W ekonomii neoklasycznej przedsiębiorstwo jest jednostką, która działa w rynkowym otoczeniu, gdzie występuje doskonała konkurencja, a przedsiębiorstwo ma za cel osiągnięcie maksymalnego zysku. Cel ten może ono osiągnąć podejmując właściwe jak również racjonalne decyzje. Odpowiednią decyzję podejmuje poprzez porównywanie relacji krańcowych kosztów dotyczących pozyskania czynników produkcji, a także krańcowych przychodów tychże czynników. Cybernetyka z kolei określa przedsiębiorstwo jako układ złożony. Układ ten porównuje do żywego organizmu, który za cel zakłada najdłuższe przetrwanie. Cybernetyka wyróżnia wiele podsystemów występujących w przedsiębiorstwie. Natomiast socjologia pracy, organizacji, a także socjologia przemysłu pojmuje przedsiębiorstwo jako kategorię społeczną. Kategoria ta dotyczy w głównej mierze grupy społeczne, które w przedsiębiorstwie się znajdują, jak również stosunków jakie występują pomiędzy osobami zatrudnionymi w jednostce. Nauka ta również zajmuje się analizą funkcji jakie pełni przedsiębiorstwo w stosunkach społecznych²⁰⁷.

Prawo jest kolejną nauką, która w odmienny sposób definiuje przedsiębiorstwo w przeciwieństwie do pozostałych nauk. Mówiąc o prawie i przedsiębiorstwie chodzi tu przede wszystkim o prawo pracy, cywilne, jak również handlowe, które interpretują przedsiębiorstwo jako podmiot, który posiada zdolność do czynności prawnych.

Wyżej opisane różne definicje przedsiębiorstwa wynikały z odmiennego podejścia do jednostki różnych dyscyplin naukowych.

Według art. 55 kodeksu cywilnego przedsiębiorstwo jest takim zorganizowanym zespołem składników niematerialnych jak i materialnych, który przeznaczony jest do prowadzenia działalności gospodarczej i obejmuje ono przede wszystkim.²⁰⁸

- a) oznaczenie indywidualizujące przedsiębiorstwo lub jego wyodrębnienie części - nazwa jednostki;
- b) własność nieruchomości lub ruchomości wynikające, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów, oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości.
- c) prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków

²⁰⁶ S. Sudoł, *Przedsiębiorstwo-podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Zarządzanie przedsiębiorstwem*, , Warszawa 2006, s. 33 - 40.

²⁰⁷ *Ibidem*, s. 35.

²⁰⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - *Kodeks Cywilny* (Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 ze zm.).

prawnych;

- d) wierzytelności, prawa z papierów wartościowych i środki pieniężne;
- e) koncesje, licencje i zezwolenia;
- f) patenty i inne prawa własności przemysłowej;
- g) majątkowe prawa autorskie i majątkowe prawa pokrewne;
- h) tajemnice przedsiębiorstwa;
- i) księgi i dokumenty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej zostały wprowadzone zmiany do Ustawy o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 roku. Zmiany te wprowadzono uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 26 listopada 2004 roku. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej zawiera definicję mikro-, małego oraz średniego przedsiębiorstwa²⁰⁹. Definicje wyżej wymienionych przedsiębiorstw są zgodne z kanonami obowiązującymi na obszarze UE.

Reasumując przedsiębiorstwo jest organizacją gospodarczą, która prowadzi działalność w celach zarobkowych, inaczej mówiąc jest ono jednostką gospodarczą, która działa na swój własny rachunek, wszystko po to, aby osiągnąć cel jakim jest zysk, czyli korzyść materialna. Każde przedsiębiorstwo ponosi ryzyko i odpowiedzialność zgodnie z przepisami prawa, jak również zgodnie z obowiązującymi stosunkami rynkowymi²¹⁰.

II. Cele przedsiębiorstwa

Przedsiębiorstwo jako podmiot gospodarczy ma określony cel i zazwyczaj jest tych celów więcej niż tylko jeden. Określone cele wyznaczają przedsiębiorstwu kierunek jego działania. Każda jednostka musi wyraźnie określić cel jaki zamierza osiągnąć, gdyż niejednoznaczne jego określenie może prowadzić do spadku jego efektywności, również nadmierna ilość celów jakie stawia sobie jednostka może być przeszkodą, utrudnieniem w osiągnięciu przez firmę efektywności działania.

Celem jest kluczowy rezultat działań jakie zostały podjęte. Cel to nic innego jak pożądaný, przyszły stan rzeczy jaki dany podmiot gospodarczy chciałby osiągnąć a w tym przypadku przedsiębiorstwo²¹¹.

Celem przedsiębiorstwa jest określony zarówno przedmiotowo jak i podmiotowo,

²⁰⁹ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2004 r. nr 173, poz. 1807. ze zm.).

²¹⁰ J. Bućko, T. L. Wąsik, *Ekonomia przedsiębiorstwa*, Radom 2004, s.10.

²¹¹ S. Sudoł, *Przedsiębiorstwo...*, op. cit., s.64.

przyszły oraz pożądaný rezultat, czyli wynik działalności jednostki. Rezultat ten jest możliwy do osiągnięcia i zrealizowania w danym czasie. Bardzo ważne jest właściwe sformułowanie celów jakie chce firma osiągnąć. Najczęściej dane przedsiębiorstwa stawiają sobie za cel:²¹²

- a) maksymalizacja wartości firmy w długim czasie;
- b) osiągnięcie maksymalnej sprzedaży;
- c) satysfakcjonujący poziom rentowności kapitału, produktywności nakładów bądź też zasobów;
- d) osiągnięcie znacznego poziomu zysku;
- e) właściwy poziom zatrudnienia pracowników;
- f) sprawność działania przedsiębiorstwa-chodzi tu przede wszystkim o odpowiednie reagowanie na dane potrzeby klientów;
- g) przetrwanie na rynku;
- h) rozwój przedsiębiorstwa;
- i) osiągnięcie zakładanego udziału w rynku.

Nie zależnie od sposobu finansowania przedsiębiorstwa, w wyżej wymienionych celach podkreślone są dwa bardzo ważne aspekty dotyczące działalności gospodarczej. Chodzi tu przede wszystkim o konieczność zwrotu poniesionych nakładów, a także ryzyko gospodarcze. Jeśli chodzi o pierwszy aspekt to jest on warunkiem ciągłości pracy przedsiębiorstwa, zaś drugi aspekt, czyli ryzyko gospodarcze niewątpliwie jest nieuniknione. Jedynie co może zrobić przedsiębiorstwo to je minimalizować. Istotny wpływ ma sprawne funkcjonowanie przedsiębiorstwa ma wybór właściwych źródeł finansowania działalności gospodarczej. Dobór odpowiednich źródeł finansowania daje przedsiębiorstwu możliwość prowadzenia zarówno działalności operacyjnej, jak również inwestycyjnej. Ponad to odpowiednia wielkość oraz struktura źródeł finansowania zapewnia utrzymanie płynności finansowej, zarówno w krótkim jak i długim okresie czasu²¹³.

III. Formy organizacyjno - prawne przedsiębiorstw

Tworzenie produktów, bądź świadczenie określonych usług występuję w gospodarce rynkowej w głównej mierze w przedsiębiorstwach, które są jednostkami organizacyjnymi

²¹² M. Brzeziński, *Wprowadzenie do nauki o przedsiębiorstwie*, Warszawa 2007, s.33-34.

²¹³ A. Buczkowska, *Cele przedsiębiorstwa, a pomiar dokonań*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, 2012, nr. 45, s. 3-9.

łączącymi wszystkie podmioty, które uczestniczą w procesie gospodarczym, jak również materialne czynniki produkcji. Podmioty uczestniczące w procesie gospodarczym to przede wszystkim właściciele oraz pracownicy, zaś materialne czynniki produkcji to nic innego jak środki i przedmioty pracy.

System prawny w każdym kraju kształtuje różne formy prowadzenia działalności przedsiębiorstwa, a przede wszystkim określa formy organizacyjno – prawne jednostek gospodarczych, jakimi są przedsiębiorstwa. Formy organizacyjno – prawne określają głównie wymagania założycielskie, strukturę zarządzania w firmie, a także odpowiedzialność²¹⁴.

Wybór formy organizacyjno – prawnej jednostki, jaką jest przedsiębiorstwo realizowany jest w fazie jego tworzenia. W przypadku kiedy jednostka już wybierze formę organizacyjno – prawną może ona ze względu na przykład na lepsze perspektywy funkcjonowania w gospodarce, bądź ze względu na korzystniejsze warunki rozwoju modyfikować wybraną formę.

Fundamentalnymi, podstawowymi kryteriami jakie są w głównej mierze brane pod uwagę podczas wyboru przez przedsiębiorstwo formy organizacyjno – prawnej są:²¹⁵

- a) struktura prawna, która jest związana przede wszystkim z gwarancjami;
- b) uprawnienia, czyli kompetencje wykonawcze;
- c) uczestnictwo w zyskach firmy i jej stratach;
- d) perspektywy finansowania;
- e) obciążenia podatkowe;
- f) nakłady pieniężne, które są związane z tworzeniem przedsiębiorstwa;
- g) wymóg legalności.

Przedsiębiorstwo jednoosobowe, czyli przedsiębiorstwo własności indywidualnej jest jedną z form działalności gospodarczej. Należy ono, jak sama nazwa wskazuje do jednego właściciela, bez względu na to ilu on zatrudnia pracowników. Właściciel przedsiębiorstwa jednoosobowego reprezentuje firmę, jak również odpowiada on w sposób wyłączny oraz bez ograniczeń za wszelkie zobowiązania jednostki zarówno własnym majątkiem, jak i przedsiębiorstwa.

Tworząc przedsiębiorstwo własności indywidualnej nie jest wymagana minimalna wielkość kapitału, wystarcza zgłoszenie faktu utworzenia jednostki do tak zwanej ewidencji działalności gospodarczej²¹⁶.

²¹⁴ J. Lichtarski, *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wrocław 1997, s. 66 – 67.

²¹⁵ J. Bućko, T. L. Wąsik, *Ekonomia przedsiębiorstwa...* op. cit., s.31.

²¹⁶ J. Lichtarski, *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie ...* op. cit., s. 68 – 69.

Do jednostek gospodarczych, które podobnie jak przedsiębiorstwo jednoosobowe nie posiadają osobowości prawnej zalicza się spółki osobowe, które opierają swoją działalność na prywatnej, osobistej pracy wspólników, którzy jednocześnie wraz ze spółką ponoszą daną odpowiedzialność majątkową za zobowiązania jednostki. Do spółek osobowych zaliczamy:²¹⁷

- a) spółkę cywilną;
- b) spółkę jawną;
- c) spółkę komandytową;
- d) spółkę komandytowo – akcyjną;
- e) spółkę partnerską.

Spółka cywilna zaliczana jest do spółek osobowych. Powstaje ona w oparciu o umowę podpisaną przez małą liczbę partnerów, czyli wspólników. Każdy ze wspólników wnosi do spółki stosowny wkład kapitałowy, który może być w formie pieniężnej, bądź rzeczowej. Majątek w ten sposób powstały w firmie nie jest następnie przez okres trwania spółki podzielny, co oznacza, że każdy ze wspólników jest współwłaścicielem całego mienia, a nie tylko tej części, którą wniósł do spółki²¹⁸.

Partnerzy spółki cywilnej wspólnie kierują spółką, dążąc do wyznaczonych przez siebie celów gospodarczych. Prowadząc działalność gospodarczą ponoszą oni określone ryzyko, odpowiadając solidarnie, razem za zobowiązania spółki. Za zobowiązania jednostki odpowiadają nie tylko całym majątkiem spółki, ale również osobistym. Spółka cywilna nie posiada osobowości prawnej i nie jest rejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym. Działalność tej spółki regulują przepisy prawa cywilnego.

Spółka jawna jest bardzo podobna do wyżej omawianej spółki cywilnej. Podobnie jak w spółce cywilnej, tak również w spółce jawnej wspólnicy za zobowiązania jednostki odpowiadają bez ograniczeń całym swoim majątkiem. W spółce tej podczas regulowania określonych zobowiązań wobec wierzycieli przestrzegana jest pewna zasada. Określa się ją mianem subsydiarności, co oznacza, że dani wierzyciele uprzednio pobierają, czyli egzekwują swoje należności od spółki. Zasada ta ma na celu przede wszystkim ochronę interesów wierzycieli spółki. W przypadku gdy wierzyciel nie otrzymają przypisanych im należności, wówczas za zobowiązania te odpowiadają poszczególni wspólnicy spółki²¹⁹.

²¹⁷ S. Sudół, *Przedsiębiorstwo...* op. cit., s.105 –110.

²¹⁸ *Ibidem*, s. 107.

²¹⁹ M. Nieradka - Bernaciak, J. Rodek, Sz. Zięba, A. Rogulska – Kikoła, *Spółka jawna. Zagadnienia praktyczne*, Warszawa 2012, s. 14 – 18.

Spółka komandytowa jest spółką osobową, w której przynajmniej jeden ze współników, określany mianem - komplementariusz – odpowiada za zobowiązania jednostki całym swoim majątkiem bez jakichkolwiek ograniczeń. Z kolei współnik zwany komandytariuszem odpowiada za zobowiązania spółki do wysokości tak zwanej sumy komandytowej. Umowa zawierana przez współników ma formę aktu notarialnego. Spółkę komandytową prowadzą, jak również reprezentują tylko i wyłącznie komplementariusze. Spółka ta podlega wpisowi do rejestru sądowego, gdzie podaje się jednocześnie wysokość sum komandytowych. Natomiast spółka komandytowo – akcyjna charakteryzuje się tym, iż występują tu dwie grupy współników. Pierwszą z nich podobnie jak w spółce komandytowej są komplementariusze, którzy reprezentują spółkę, prowadzą ją, a także odpowiadają za jej zobowiązania całym swoim majątkiem. Drugą grupę stanowią akcjonariusze, dzięki którym możliwe jest uzyskanie kapitału. Akcjonariusze odpowiadają za zobowiązania jednostki tylko do wysokości wniesionego kapitału. Mają oni prawo do udziału w zysku w postaci dywidendy, jednak mają oni ograniczony wpływ na uchwały walnego zgromadzenia współników spółki²²⁰.

Spółka partnerska tworzona jest przez współników, których określamy mianem partnerów. Partnerzy ci mają uprawnienia do wykonywania wolnych zawodów. Do wolnych zawodów zaliczamy między innymi: adwokat, aptekarz, lekarz, notariusz, księgowy²²¹.

Powyżej omówione spółki jak już wcześniej wspomniano nie posiadają osobowości prawnej.

Do spółek które ją posiadają zalicza się:²²²

- a) spółdzielnie;
- b) spółki kapitałowe:
 - spółka akcyjna
 - spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

Spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem niegraniczonej liczby osób. Skład osobowy, jak również fundusz udziałowy mogą ulegać zmianie. Spółdzielnia musi liczyć przynajmniej dziesięciu członków. W przypadku spółdzielni produkcji rolnej musi liczyć ona minimum pięciu członków, z kolei jeśli chodzi o spółdzielnie, gdzie członkami są wyłącznie osoby prawne musi liczyć co najmniej trzech członków. Majątek należący do spółdzielni jest osobistą własnością jej członków. Każdy członek jednostki zobowiązany jest do wniesienia

²²⁰ A. Kappers, *Spółka komandytowa*, Warszawa 2014, s. 21 – 22.

²²¹ M. Asłanowicz, *Charakter prawny spółki partnerskiej*, Państwo i Prawo, 1998, nr. 7, s. 19.

²²² J. Bućko, T. L. Wąsik, *Ekonomia przedsiębiorstwa...* op. cit., s. 36 – 42.

tak zwanego wpisowego, a także zadeklarowanych udziałów adekwatnie do postanowień statusu. Ponad to jej członkowie biorą udział w pokrywaniu strat spółdzielni, ale tylko do wysokości zadeklarowanych udziałów. Uczestnicy również mają prawo do korzystania ze świadczeń spółdzielni, które są określone w statusie. Organami spółdzielni są walne zgromadzenie, rada nadzorcza, zarząd oraz zebrania grup członkowskich²²³.

Do grupy spółek kapitałowych zalicza się spółkę akcyjną oraz spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Władze spółek kapitałowych tworzą organy: zarząd, rada nadzorcza oraz zgromadzenie wspólników. Pierwsza z nich, a mianowicie spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może być utworzona przez jedną bądź więcej osób. Umowa spółki z o.o. wymaga zawarcia jej w formie aktu notarialnego, w którym określa on firmę oraz siedzibę spółki, przedmiot jej działalności, wysokość kapitału zakładowego, liczbę a także wysokość udziałów poszczególnych wspólników, jak również czas trwania spółki, pod warunkiem, że jest on określony. Kapitał zakładowy sp. z o.o. powinien wynosić minimum 50 000 złotych. Wspólnicy w spółce nie odpowiadają za jej zobowiązania. Każdy ze wspólników posiada równe prawa i obowiązki, chyba że jest ustawa, bądź umowa spółki stanowi inaczej. Z Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością należy do form organizacyjno – prawnych, które są właściwe dla małych oraz średnich przedsiębiorstw. Kolejną spółką należącą do spółek kapitałowych jest spółka akcyjna. Spółkę tą może utworzyć jedna bądź więcej osób. Nie może być jednak związana przez jednoosobową spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Utworzenie spółki akcyjnej wymaga ustanowienie jej statusu. Status spółki powinien być sporządzony w formie aktu notarialnego, a osoby, które podpisują go są założycielami spółki. W spółce akcyjnej jest określona minimalna wartość kapitału zakładowego. Wynosi on 500 tys. złotych. Kapitał ten jest dzielony na akcje o równej wartości nominalnej. Wartość nominalna jednej akcji nie może być niższa niż jeden grosz. Akcje w spółce akcyjnej są niepodzielne i mogą być one wydawane w odcinkach zbiorczych. W zależności od liczby akcji jaki posiada dany akcjonariusz przysługują mu określone prawa. Do praw tych zalicza się:²²⁴

- a) liczba głosów na walnym gromadzeniu;
- b) udział w zyskach w postaci dywidendy;
- c) udział w podziale zysku, w momencie likwidacji spółki.

Akcjonariuszami spółki mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne. Osoby prawne, które są wspólnikami spółki określa się mianem akcjonariuszy instytucjonalnych.

²²³ *Ibidem*, s. 40.

²²⁴ A. Koch, J. Napierała, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2013, s. 34 – 50.

Odpowiedzialność akcjonariuszy w spółce akcyjnej ogranicza się do kwoty, która jest wartością posiadanych przez nich papierów wartościowych, jakimi są akcje.

Spółka akcyjna jest formą odpowiednią zwłaszcza dla dużych przedsiębiorstw, w których wymagany jest znaczny kapitał do jego utworzenia, a także funkcjonowania.

Oprócz wyżej wymienionych spółek wyróżnia się również taki rodzaj przedsiębiorstw, które są własnością państwa. W Polsce występują przedsiębiorstwa państwowe Skarbu Państwa, przedsiębiorstwa państwowe stanowiące własność państwowych osób prawnych oraz przedsiębiorstwa państwowe z przewagą kapitału państwowego. Reasumując przedsiębiorstwa te są samodzielnymi, samorządnymi, a także samofinansującymi się przedsiębiorcami, którzy posiadają osobowość prawną.

IV. Zakończenie

Przedsiębiorstwo określane jest jako fundamentalna jednostka gospodarki, wyodrębniona zarówno pod względem organizacyjnym, ekonomicznym jak i prawnym, realizująca zasadę maksymalnej efektywności gospodarowania. W rezultacie przedsiębiorcy są uznawani za siłę napędową każdej gospodarki, ponieważ wytwarzają produkty i usługi, zapewniają miejsca pracy, a w konsekwencji generują największe przychody do budżetu państwa z tytułu podatków. Polskie prawo daje szeroki wybór form organizacyjno-prawnych, w których to ramach można prowadzić daną działalność gospodarczą. Jednak zakładając przedsiębiorstwo, należy określić, która z form będzie najodpowiedniejsza dla przyjętych celów. Aby podjąć odpowiednią decyzję, przedsiębiorca musi wziąć pod uwagę szereg różnych czynników. Po pierwsze, musi zdecydować, czy firmę będzie prowadzić sam, czy też ze współnikiem. W sytuacji kiedy wybierze drugi wariant, musi sprecyzować, jak zostanie rozłożona pomiędzy współników odpowiedzialność za sprawy spółki, kto będzie spółkę reprezentował, jak będą dzielone zyski oraz kto i w jakim zakresie będzie odpowiadał za zobowiązania spółki (jej długi).

Bibliografia:

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - *Kodeks Cywilny* (Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej. (Dz. U. z 2004 r. nr 173, poz. 1807. ze zm.).

Literatura

1. Asłanowicz M., *Charakter prawny spółki partnerskiej*, Państwo i Prawo, 1998, nr. 7.
2. Buczkowska A., *Cele przedsiębiorstwa, a pomiar dokonań*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, 2012, nr. 45.
3. Bućko J., Wąsik T. L., *Ekonomia przedsiębiorstwa*, Radom 2004.
4. Brzeziński M., *Wprowadzenie do nauki o przedsiębiorstwie*, Warszawa 2007.
5. Kappers A., *Spółka komandytowa*, Warszawa 2014.
6. Koch A., Napierała J., *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2013.
7. Lichtarski J., *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, Wrocław 1997.
8. Nieradka – Bernaciak M., Rodek J., Zięba Sz., Rogulska – Kikoła A., *Spółka jawna. Zagadnienia praktyczne*, Warszawa 2012.
9. Sudoł S. *Przedsiębiorstwo-podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Zarządzanie przedsiębiorstwem*, Warszawa 2006.

Rodział VII

Przysposobienie jako rodzinna forma opieki zastępczej

Patrycja Rejnowicz²²⁵

Adoption is a process which means that someone become legally parents of someone else's child. This situation takes place when biological parents have died or they don't love their children and they don't want to take care of them. It is very popular and positive phenomenon in Poland. Thanks to them the childless marriage can have full family whereas adopted children have the opportunity of growing up in a full, loving and happy family. The purpose of this article is to discuss issues of the adoption, the different types of adoptions, stages of adoption. In addition, this article shows a lot of conditions which adoptive parents must fulfil in order to adopt a child.

Wstęp

Prawidłowo funkcjonująca rodzina to z pewnością środowisko, które najlepiej wpływa na rozwój dziecka. To właśnie rodzice najlepiej znają swoje dzieci, wiedzą co jest dla nich najkorzystniejsze, potrafią zaspokoić i zrozumieć ich potrzeby. Czasem zdarza się jednak tak, że dzieci z różnych powodów nie mogą wychowywać się w domu rodzinnym. Konieczne wówczas staje się zapewnienie im prawa do opieki i pomocy ze strony władz publicznych.²²⁶

Współczesny system opieki nad dzieckiem opuszczonym i osieroconym składa się z dwóch form. Pierwsza z nich to instytucjonalne formy opieki nad dzieckiem osieroconym. Obejmują one placówki opiekuńczo-wychowawcze typu: interwencyjnego (pogotowia opiekuńcze), rodzinnego (wioski dziecięce, rodzinne domy dziecka), socjalizacyjnego (domy dziecka), wielofunkcyjnego.²²⁷

Druga forma opieki to tzw. rodzinne formy opieki nad dzieckiem osieroconym. W ich skład wchodzi rodziny adopcyjne oraz rodziny zastępcze. Obecnie dostrzec można zjawisko polegające na dążeniu przez ustawodawcę do znacznego ograniczania instytucjonalnych form opieki nad dzieckiem na rzecz powstawania form małych, rodzinnych.

²²⁵ **Patrycja Rejnowicz** - studentka III roku Prawa, laureatka V edycji konkursu Granty Łazarskiego w kategorii nauka, stypendystka stypendium Rektora dla najlepszych studentów w roku akademickim 2015/2016, członek Koła Naukowego Prawa Konstytucyjnego „Time of Constitutions” oraz Koła Naukowego Prawa Administracyjnego działającego przy Uczelni Łazarskiego.

²²⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997 nr 78 poz. 483 ze zm.).

²²⁷ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz.U. nr 201, poz. 1455, ust. 1).

Celem niniejszego artykułu jest omówienie w przystępny sposób kluczowych kwestii związanych z opieką nad dzieckiem, które z różnych przyczyn nie może przebywać w domu rodzinnym i zostało objęte rodzinną formą opieki zastępczej, a dokładniej mowa będzie o adopcji zwanej też przysposobieniem. Artykuł ten prezentuje zagadnienia związane z rodzajami adopcji, fazami adopcji, warunkami jakie muszą zostać spełnione, by rodzina adopcyjna mogła przysposobić dziecko, kryteriami kwalifikowania rodzin adopcyjnych. Ponadto w artykule tym została poruszona problematyka rozwiązania adopcji.

Na co dzień często zdarzają się sytuacje, które wymagają umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej albo w rodzinnej formie opieki zastępczej. Opieka i wychowanie dziecka w rodzinie adopcyjnej, czy zastępczej są dla dziecka zdecydowanie korzystniejsze niż umieszczenie go w placówce takiej jak np. dom dziecka. Z uwagi na „sztywny” plan dnia jaki panuje w ów placówce (pobudka, mycie, sprzątanie pościeli, śniadanie, wyjście do szkoły, powrót, obiad, odrabianie lekcji, kolacja, kąpiel i cisza nocna), dziecko ma gorsze warunki do odpoczynku. Ponadto może być ono narażone na zły wpływ innych dzieci tam przebywających. Dom dziecka to zbiorowość dzieci, wychowawców, pracowników obsługi, to jakby całoroczna kolonia. Związana jest z tym konieczność ciągłego przebywania w grupie, hałas, utrudnienia kontaktu z wychowawcami. Negatywny wpływ na rozwój emocjonalny dzieci w placówce ma mało stabilne środowisko wychowawcze oraz częste zmiany kadry i wychowawców. Dzieci mają świadomość tego, że wychowawcy, z którymi łączą ich silne, pozytywne więzy emocjonalne, będąc z nimi są po prostu w pracy. O określonej godzinie skończą dyżur i wrócą do swoich domów, a opiekę nad nimi przejmą następni. Konsekwencją tego mogą być problemy w zaklimatyzowaniu się tych dzieci w domu dziecka. Brak poczucia przynależności i stabilności prowadzi nierzadko do zaniedbywania przez dzieci obowiązków, zachowywania dystansu w kontaktach z kolegami oraz niechęci do uczestnictwa w zbiorowych formach życia społecznego w placówce.²²⁸

Jak już wcześniej było wspomniane, rodzinne formy opieki nad dzieckiem są zdecydowanie korzystniejsze dla dziecka niż formy instytucjonalne. Po pierwsze istnieje możliwość indywidualizacji oddziaływań wychowawczych ze względu na niewielką ilość dzieci objętych opieką w takiej rodzinie. Rodzice adopcyjni czy zastępczy są z dziećmi cały czas, w przeciwieństwie do pełniących dyżury wychowawców, którzy zmieniają się co kilka godzin. Przysposobione dzieci szybko tracą poczucie braku przynależności i braku stabilności. Zakorzeniają się w swoim nowym domu, chętnie pomagają w spełnianiu

²²⁸ <http://www.maluchy.pl/artykul/90>, [dostęp 18.08.2016 r.].

codziennych obowiązków, wykazują inicjatywę, mają motywację do nauki i poprawnego zachowania. Ponadto nabywają pozytywne wzorce bycia kobietą i mężczyzną, uczą się pełnienia w przyszłości roli matki i ojca.²²⁹

I. Przysposobienie i jego rodzaje

W literaturze przedmiotu terminu „przysposobienie” używa się zamiennie z terminem „adopcja”. Akt ten ma wymiar nie tylko psychologiczny, ale również prawny. W aspekcie prawnym przysposobienie polega na uznaniu dziecka zrodzonego przez innych rodziców, z którymi ów dziecko nie ma więzi biologicznej, za własne potomstwo z uwzględnieniem wszelkich konsekwencji wynikających z tego faktu. Zgodnie z art. 117 § 1 Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego przysposobienie dokonywane jest na żądanie przysposabiającego konstytutywnym orzeczeniem sądu. Jego następstwem jest powstanie określonej relacji prawnej łączącej dziecko i jego nowych rodziców, tożsamej z relacjami rodzinnymi, opartymi na więzach krwi i pochodzenia. Zarówno dziecko, jak i rodzice, mają względem siebie takie same prawa oraz obowiązki, jakie istnieją między potomstwem, a jego biologicznymi rodzicami.²³⁰

W ujęciu psychologicznym przysposobienie „(...) jest procesem rozciągniętym w czasie i podlegającym różnym przemianom. Należy go widzieć w co najmniej 4 perspektywach: (a) dzieci, (b) ich naturalnych rodziców, którzy z różnych względów nie są w stanie być rodzicami swoich dzieci, (c) rodziców adopcyjnych oraz (d) instytucji zainteresowanych adopcją”.²³¹ W ujęciu tym nie tyle ważny jest sam fakt przyjęcia dziecka, co związane z nim procesy dotyczące różnych osób i instytucji.²³²

W systemie prawnym wyróżnia się trzy formy przysposobienia, które różnią się natężeniem powstałych więzi rodzinnych i wynikających z nich skutków prawnych. Są to przysposobienie: pełne, całkowite i niepełne. W praktyce najczęściej stosowane jest przysposobienie całkowite oraz pełne. Zwykle dotyczą one małych dzieci. Jeżeli zaś chodzi o starsze dzieci (powyżej 13 roku życia), to Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym istnieje zapis mówiący o obowiązku wysłuchania tej osoby i wyrażenia przez nią zgody na adopcję.²³³

²²⁹ *Ibidem*.

²³⁰ *Adopcja drogą do rodzicielstwa. Informator dla kandydatów do przysposobienia dziecka*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2013 r., s. 5.

²³¹ E. Szumiło, *Adopcja. Tęsknota za dzieckiem*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław, 1995 r., [cyt. za:] A. Jarmołowska, *Adopcja dziecka. Psychologiczna analiza decyzji u kobiet i mężczyzn*, Lublin 2007 r., s. 64.

²³² U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, *Rodziny adopcyjne i zastępcze dziecka z niepełnosprawnością* [w:] B. Bednarz, *Rodzinne formy opieki zastępczej we współczesnym systemie opieki*, Kraków 2013 r., s. 41.

²³³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r.- *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2015, poz. 2082 ze zm.).

Przysposobienie całkowite zwane jest również blankietowym, anonimowym. Jest to nierozzerwalna i nieodwołalna forma adopcji. Polega ona na wejściu dziecka do nowej rodziny na takich zasadach jak dziecko biologiczne. Wiąże się ono z utajnieniem dotychczasowego aktu urodzenia dziecka i sporządzeniem nowego. Niezbędna jest zgoda rodziców biologicznych, lecz bez wskazywania rodziców przysposabiających.²³⁴

Przysposobienie pełne charakteryzuje się ustaniem wszelkich praw i obowiązków wobec dotychczasowej rodziny i pełnym włączeniem do rodziny adopcyjnej. Nie wymaga ono tak jak w przypadku przysposobienia całkowitego zgody rodziców biologicznych. Dziecko musi mieć uregulowaną sytuację prawną. Osoba przysposobiona otrzymuje prawo do poznania swej rodziny biologicznej dopiero po uzyskaniu pełnoletności.²³⁵

Przysposobienie niepełne polega na przyjęciu dziecka do nowej rodziny przy jednoczesnym zachowaniu więzi prawnych z dotychczasową rodziną. Nie wymaga się tu zgody rodziców biologicznych i nie wiąże się ono ze zmianami w akcie urodzenia dziecka. Jedynie w skróconym akcie urodzenia wymienia się rodziców adopcyjnych jako rodziców dziecka. Jest to rzadka forma przysposobienia, która dotyczy głównie starszych dzieci.²³⁶

Rozróżnienie typów adopcji pozwala na podejmowanie bardziej precyzyjnych form sprawowania opieki nad dzieckiem osieroconym poprzez dobranie odpowiedniego typu przysposobienia – uwzględniającego rozwój psychofizyczny dziecka, jego sytuację rodzinną i społeczną.²³⁷

²³⁴ U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, *Rodziny adopcyjne i zastępcze*..., op. cit., s. 42.

²³⁵ *Ibidem*, s. 42.

²³⁶ *Ibidem*, s. 42.

²³⁷ J. Błęszyński, *Kluczowe zagadnienia przysposobienia i funkcjonowania rodzin adopcyjnych*, [w:] D. Wałag, *Aktualne formy przysposobienia w prawie polskim*, Kraków 2005 r., s. 64.

Przysposobienie	Niepełne art. 124§1	Pełne art. 121	Całkowite art. 124§2, art. 125§2
Pokrewieństwo	Nie rozciąga się na dalszą rodzinę	Rozciąga się na dalszą rodzinę	Rozciąga się na dalszą rodzinę
Tajemnica adopcji	Brak	Częściowa; zachowuje się pełny odpis aktu urodzenia, który może być ujawniony tylko na wniosek sądu, przysposobiony po uzyskaniu pełnoletności może domagać się ujawnienia aktu urodzenia	Pełna tajemnica
Trwałość	Może ulec zmianie	Nierozwiązywalne	Nierozwiązywalne
Więzi z rodziną biologiczną	Zachowane	Wygaśnięcie pokrewieństwa	Wygaśnięcie; wymagane jest całkowite zrzeczenie się dziecka ²³⁸
Częstość orzekania	Rzadko	Często	Często
Zgoda rodziców biologicznych	Nie jest konieczna	Nie jest konieczna	Potrzebna, bez wskazania osoby przysposabiającej
Preferowany wiek przysposabianego	Starsze dzieci	Młodsze dzieci	Niemowlęta

Rysunek 1. Typy adopcji i związane z nimi uwarunkowania społeczno-ekonomiczne

Źródło: J. Bleszyński, *Kluczowe zagadnienia przysposobienia...*, op. cit., s. 65 – 66.

²³⁸ Zgodnie z art. 120 Kodeksu Rodzinного i Opiekuńczego, matka biologiczna ma 6 tygodni do podjęcia decyzji o zrzeczeniu się dziecka. Może ona zmienić swą decyzję jeśli nie zostało wszczęte postępowanie adopcyjne wobec dziecka (art. 118 § 3 Kodeksu Rodzinного i Opiekuńczego).

II. Fazy przysposobienia

Niniejszy rozdział przedstawia fazy przysposobienia. Z psychologicznego punktu widzenia proces adopcyjny rozpoczyna się jeszcze zanim rodzice adopcyjni zgłoszą się do ośrodka. Zgodnie ze stanowiskiem psychologów, proces ten rozpoczyna się w momencie, gdy rodzice chcący przysposobić dziecko podejmą decyzję o przysposobieniu. Możemy wyróżnić cztery fazy procesu adopcyjnego.

Pierwsza faza obejmuje podjęcie decyzji o adoptowaniu dziecka przez małżonków. Decyzja ta poprzedzona jest zwykle różnymi metodami leczenia niepłodności. Jeśli metody te zawodzą i uniemożliwiają osiągnięcie upragnionego celu jakim jest dziecko, wówczas tacy rodzice podejmują decyzję o przysposobieniu dziecka. Proces adopcyjny wywołuje wśród wielu par liczne obawy. Kandydaci na przysposabiających mają wątpliwości, czy zostaną zakwalifikowani na rodziców adopcyjnych. Martwią się o to, jak sam fakt adopcji odbiorą ich najbliżsi oraz o to czy powiedzieć dziecku, które przysposobią, że jest adoptowane. Kiedy małżonkowie podejmą decyzję o adoptowaniu dziecka, muszą zgłosić się do ośrodka adopcyjnego. Dostaną tam informacje o warunkach, jakie muszą spełnić. Następnie przechodzą liczne badania psychologiczne oraz spotykają się z ludźmi, którzy również pragną przysposobić dziecko.²³⁹ Prowadzenie procedur przysposobienia oraz przygotowanie kandydatów do przysposobienia dziecka stanowi, w myśl aktualnych przepisów, wyłączną kompetencję ośrodka adopcyjnego, prowadzonego przez samorząd województwa lub inny podmiot, któremu samorząd zlecił wykonanie tego zadania.²⁴⁰

Druga faza to kwalifikacja małżonków na przyszłych rodziców adopcyjnych. Obejmuje ona szereg badań prowadzonych przez psychologów, które mają na celu weryfikację kandydatów i obejmują:

- wywiad kierowany – służy on zebraniu danych personalnych małżonków oraz informacji o ich oczekiwaniach wobec dziecka. Wykazuje motywy ubiegania się o przysposobienie. Wywiad kierowany to metoda diagnostyczna za pomocą której badany jest stopień akceptacji samej decyzji o adopcji przez każdego z małżonków. Wykryte w trakcie badania rozbieżności, pozwalają uświadomić małżonkom ich gotowość lub brak gotowości do przyjęcia dziecka.

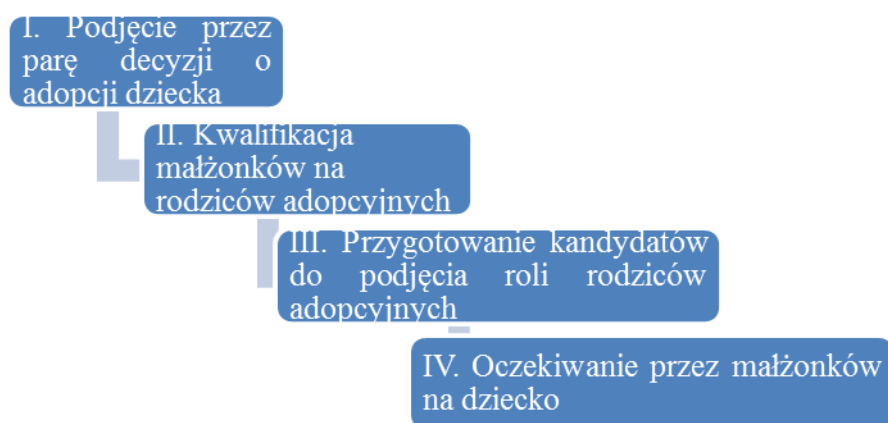
²³⁹ A. Jarmołowska, *Psychologiczne aspekty procesu adopcji dziecka*, [w:] P. Kasprzyk, *Prawo rodzinne w Polsce i Europie. Zagadnienia wybrane*, Lublin 2005, s. 279.

²⁴⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011, nr 149, poz. 887 ze zm.)

- badanie osobowości małżonków oraz postaw rodzicielskich – to diagnoza na podstawie metod kwestionariuszowych. Badanie to pozwala określić profile cech obojga małżonków. Uwaga jest tu kierowana na cechy, które wskazują: zaburzenia w relacjach międzyludzkich, złe mechanizmy samokontroli, obniżoną odporność na stresory. Badanie postaw rodzicielskich ma na celu poznanie sposobów oddziaływań wychowawczych. Dzięki niemu uzyskuje się informację, w jakim stopniu decyzja o adoptowaniu dziecka wiąże się z chęcią zaspokojenia własnych potrzeb, a w jakim stopniu jest ukierunkowana na dobro dziecka.
- badanie motywacji i oczekiwań przyszłych rodziców – jest to badanie projekcyjne, które ujawnia nieświadome motywy decyzji o przysposobieniu. Badanie wykazuje nadmierne oczekiwania przyszłych rodziców względem siebie, jak i wobec dzieci, które chcą adoptować. Ponadto wykrywa ono również stopień gotowości do pełnienia roli rodzica oraz obawy i oczekiwania związane z adopcją.²⁴¹

Trzecia faza to przygotowanie kandydatów do podjęcia roli rodziców adopcyjnych. W ramach tego przygotowania przyszli rodzice mają spotkania grupowe, które dotyczą zagadnień związanych z adopcją, mianowicie: czynniki wpływające na rozwój dziecka, postawy rodzicielskie, rozwój przywiązania dzieci do rodziców adopcyjnych i rodziców adopcyjnych do dzieci.²⁴²

Czwarta faza to oczekiwanie przez małżonków na dziecko. Przyszli rodzice czekają na informację od ośrodka adopcyjnego, że zostało znalezione dla nich dziecko. Czas ten waha się od kilku miesięcy do roku. Czasem jednak rodzice adopcyjni muszą czekać dłużej.

Rysunek 2. Fazy adopcji

Źródło: Opracowanie własne.

III. Warunki przysposobienia i kryteria kwalifikowania rodzin adopcyjnych

²⁴¹ *Ibidem*, s. 281 - 282.

²⁴² *Ibidem*, s. 282 – 283.

Orzeczenie adopcji może nastąpić zgodnie z warunkami określonymi w Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym, które zabezpieczają dobro dziecka. Mówią one o przysposobieniu osoby małoletniej i tylko dla jej dobra. Przesłanka małoletności jest spełniona, jeżeli dziecko jest małoletnie w dniu złożenia wniosku o przysposobienie.²⁴³ Samo postępowanie sądowe może natomiast zakończyć się wydaniem orzeczenia o przysposobieniu już po uzyskaniu przez dziecko pełnoletności. Adoptowane może być dziecko, które jest pełną sierotą lub takie, którego rodzice wyrazili przed sądem zgodę na adopcję lub zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej.²⁴⁴ Sąd w momencie podjęcia decyzji o przysposobieniu powinien kierować się dobrem dziecka oraz uwzględniać zachowanie ciągłości w wychowaniu dziecka, jego tożsamość religijną, etniczną, językową. W stosunku do przysposabiających sąd powinien zbadać ich postawę moralną, status społeczny i ekonomiczny, kwalifikacje wychowawcze oraz umiejętności pedagogiczne.²⁴⁵ Ważne jest również, aby zostały zachowane odpowiednie różnice wiekowe pomiędzy przysposobionym a przysposabiającymi rodzicami. Różnica ta nie może być mniejsza niż 18 lat. Maksymalna różnica powinna być ustalona w taki sposób, by rodzice w późniejszym wieku byli w stanie sprawować władzę rodzicielską.

Według Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego (art. 114¹ § 1 i 2) przysposobić mogą tylko osoby, które mają pełną zdolność do czynności prawnych. Posiada ją każda pełnoletnia i nieubezprawiona osoba. Osoby te muszą posiadać kwalifikacje osobiste, które pozwolą w przyszłości na wywiązywanie się z obowiązków rodzicielskich (stabilna sytuacja materialna, zdrowie itd.) Ponadto kandydaci muszą uzyskać opinię kwalifikacyjną z ośrodka adopcyjnego oraz świadectwo ukończenia szkolenia organizowanego przez ten ośrodek. Dla dzieci szuka się przede wszystkim pełnych rodzin, co nie oznacza, że adopcja przez osobę samotną jest niemożliwa. Osoby samotne zwykle adoptują starsze dzieci, którym mogą służyć za autorytet i wsparcie. Przechodzą one standardową procedurę adopcyjną. Ważne jest, by podczas procedury kwalifikacyjnej wykazały, że w procesie wychowywania dziecka mogą liczyć na wsparcie ze strony najbliższej rodziny.²⁴⁶

Warto w tym momencie wspomnieć o podstawowej zasadzie doboru kandydatów chcących zostać rodzicami zastępczymi dla konkretnego dziecka, a nie odwrotnie. Weryfikując kandydatów w procesie przygotowania przez ośrodek adopcyjny, a następnie w

²⁴³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964r. - *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2015, poz. 2082 ze zm.).

²⁴⁴ A. Gutowska, *Rodzicielstwo adopcyjne. Wybrane aspekty funkcjonowania rodzin adopcyjnych*, Lublin 2008, s. 20.

²⁴⁵ M. Kaczmarek, *Przyspieszyć adopcję*, „Remedium” 2009 r., nr 3, s.18.

²⁴⁶ *Adopcja drogą do rodzicielstwa. Informator...*, op. cit., s. 10 – 11.

procedurach sądowych należy zwracać uwagę na faktyczne motywacje i umieć je oddzielić od deklarowanych intencji. Źle zmotywowani kandydaci mogą być złymi rodzicami adopcyjnymi. Pożądane cechy występujące u kandydatów to: dobre zdrowie, wiek zbliżony do naturalnej różnicy pokoleniowej, pozytywne doświadczenia wyniesione z rodzin pochodzenia, stabilizacja materialna i zawodowa, zaradność życiowa, dobre relacje i więzi małżeńskie, otwartość w okazywaniu uczuć.²⁴⁷

IV. Rozwiązanie przysposobienia

Wśród trzech typów adopcji Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy przewiduje możliwość rozwiązania przysposobienia pełnego i niepełnego. Przysposobienie całkowite jest zaś uznawane przez prawo za nierozwiązywalne. O rozwiązanie adopcji może starać się przysposobiony, przysposabiający oraz prokurator, ale tylko w przypadku wystąpienia ważnych ku temu powodów. Mimo zaistnienia ważnych powodów, nie dopuszczalne jest orzeczenie rozwiązania adopcji, jeśli w jego wyniku miałyby ucierpieć dziecko. W sytuacji, gdy dziecko adoptowane umrze, również nie ma możliwości rozwiązania adopcji. Inaczej jest natomiast w przypadku śmierci adoptującego, ponieważ w takiej sytuacji skutki adopcji ustają. Decyzja o rozwiązaniu adopcji może być spowodowana następującymi czynnikami: brak więzi pomiędzy przysposobionym a przysposabiającym, rozwód przysposabiających, odnalezienie się uważanych za zaginionych rodziców biologicznych dziecka, wychowywanie przysposobionego przez rodziców biologicznych.²⁴⁸

Zdaniem E. Milewskiej „*Nie będzie ważnym powodem do rozwiązania przysposobienia fakt urodzenia się własnego dziecka przysposabiającego (także małżonków, którzy przysposobili wspólnie), niewłaściwe zachowanie dziecka przysposobionego, trudności z jego wychowaniem oraz ewentualna późniejsza choroba lub kalectwo*”.²⁴⁹

Rozwiązanie przysposobienia skutkuje ustaniem prawa do dziedziczenia przez przysposobionego, zerwaniem więzi pomiędzy przysposobionym a przysposabiającym oraz jego rodziną, wygaśnięciem wszelkich obowiązków alimentacyjnych oraz ponownym wejściem w stosunek pokrewieństwa z rodziną biologiczną.²⁵⁰

²⁴⁷ A. Budzyńska, *Doświadczenia rodzinnych ośrodków diagnostyczno – konsultacyjnych w sprawach o adopcję*, [w:] K. Ostrowska, E. Milewska, *Adopcja. Teoria i praktyka*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 1999 r.

²⁴⁸ J. Błęszyński, *Kluczowe zagadnienia przysposobienia...*, op. cit., s. 36.

²⁴⁹ S. Jędruch, *Rodzice i dzieci. Wzajemne prawa i obowiązki*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1984, s. 39.

²⁵⁰ Błęszyński, *Kluczowe zagadnienia przysposobienia...*, op. cit., s. 36.

Zakończenie

Mając na uwadze powyższe informacje należy stwierdzić, że przysposobienie jest formą prawnie i społecznie aprobowaną. Umożliwia ona posiadanie dzieci przez rodziny, które z różnych przyczyn nie mogą mieć własnych dzieci. Z drugiej zaś strony adopcja jest pewnego rodzaju zabezpieczeniem społecznym dla pozbawionych środowiska rodzinnego dzieci i młodzieży. Stwarza ona realną szansę na szczęśliwe i lepsze życie zarówno dla przysposabiających rodziców, którzy pragną zaspokoić potrzebę posiadania potomstwa jak również dla dzieci potrzebujących miłości oraz ciepłej i rodzinnej atmosfery. Konkludując należy podkreślić, iż istnieje duża potrzeba nie tylko właściwego przygotowania kandydatów do adopcji, ale przede wszystkim stałej pomocy i wsparcia w kolejnych jej etapach.²⁵¹

²⁵¹ R. Pawłowska, *Nieudane adopcje*, „Problemy opiekuńczo – wychowawcze” 1991 r., nr 3, s. 102.

Bibliografia

Akty prawne:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997 nr 78 poz. 483 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 25 lutego 1964r. - *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2015, poz. 2082 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011, nr 149, poz. 887 ze zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz.U. nr 201, poz. 1455).

Literatura:

1. Bartnikowska U., Ćwirynkało K., *Rodziny adopcyjne i zastępcze dziecka z niepełnosprawnościami* [w:] B. Bednarz, *Rodzinne formy opieki zastępczej we współczesnym systemie opieki*, Kraków 2013.
2. Błęszyński J., *Kluczowe zagadnienia przysposobienia i funkcjonowania rodzin adopcyjnych*, [w:] D. Waląg, *Aktualne formy przysposobienia w prawie polskim*, Kraków 2005.
3. Budzyńska A., *Doświadczenia rodzinnych ośrodków diagnostyczno – konsultacyjnych w sprawach o adopcję*, [w:] K. Ostrowska, E. Milewska, *Adopcja. Teoria i praktyka*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 1999.
4. Gutowska A., *Rodzicielstwo adopcyjne. Wybrane aspekty funkcjonowania rodzin adopcyjnych*, Lublin 2008.
5. Jarmołowska A., *Adopcja dziecka. Psychologiczna analiza decyzji u kobiet i mężczyzn*, Lublin 2007.
6. Jarmołowska A., *Psychologiczne aspekty procesu adopcji dziecka*, [w:] P. Kasprzyk, *Prawo rodzinne w Polsce i Europie. Zagadnienia wybrane*, Lublin 2005.
7. Jędruch S., *Rodzice i dzieci. Wzajemne prawa i obowiązki*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1984.
8. Kaczmarek M., *Przyspieszyć adopcję*, „Remedium” 2009 r., nr 3.
9. Pawłowska R., *Nieudane adopcje*, „Problemy opiekuńczo - wychowawcze” 1991 r., nr 3.
10. Szumiło E., *Adopcja. Tęsknota za dzieckiem*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław, 1995.

11. *Adopcja drogą do rodzicielstwa. Informator dla kandydatów do przysposobienia dziecka*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2013.

Netografia:

1. <http://www.maluchy.pl/arttykul/90> [dostęp 18.08.2016 r.].

Rozdział VIII

Przemoc wobec dzieci w rodzinie

Paulina Starnawska²⁵²

Article devoted to was the problem of violence against children in the family as one of the most destructive and blatant phenomena occurring on a massive scale throughout the world. The first chapter is devoted to the presentation of the essence of the phenomenon of violence, the second straight to the chapter presents the types of violence against a child, the next part shows the substrate of violence against children by the parents or legal guardians fourth straight to the chapter of the article presents the rock analyzed phenomena and the last part refers to standards for the protection of children.

Wstęp

W obecnie szybko zmieniającej się rzeczywistości świat zмага się z wieloma problemami jednakże niewątpliwie jednym z najbardziej destrukcyjnych i jednocześnie powszechnych zjawisk wywołujących liczne kontrowersje jest przemoc stosowana wobec dzieci w rodzinach. To właśnie rodzina, określana jako podstawowa i fundamentalna komórka społeczna dla przynależących do niej dzieci, powinna zapewnić zaspokojenie wszelkich zarówno psychicznych jak i społecznych potrzeb niezbędnych do właściwego funkcjonowania i prawidłowego rozwoju. To bowiem od najbliższych dziecko powinno otrzymać niezliczone pokłady bezwarunkowej miłości akceptującej je w pełni, nie oczekującej w zamian nic jak i niestawiającej żadnych wymagań. Dzieci powinny otrzymać również czułość, stabilizację jak i bezpieczeństwo zapewniające im tym samym szczęśliwe dzieciństwo i późniejszy okres dorastania. Każdy mały człowiek powinien być wielkim darem dla swoich rodziców niezależnie od wszelkich uwarunkowań chociażby stanu zdrowia, czy wyglądu.

Próbując wyobrazić sobie właściwie funkcjonującą i szczęśliwą rodzinę często przychodzi na myśl obraz dwójki nade wszystko kochających się osób przekazujących swoje uczucia pociechom, wśród których panuje spokój, każda spędzona ze sobą chwila przynosi radość. Jest to wizja, w której każdy członek rodziny może na sobie polegać, w której to każda z osób szanuje się i akceptuje w pełni, gdzie dzieci mają możliwość właściwego rozwoju, szczęśliwego i beztrudnego dzieciństwa.

²⁵² **Paulina Starnawska** – studentka II roku II stopnia na kierunku administracja Uniwersytetu Technologicznego – Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. Członkini Studenckiego Koła Naukowego Administratywistów „SKAUTH”.

Przedstawiony powyżej idealny portret jest jednak często daleki od wszelkich relacji występujących we współcześnie prosperujących rodzinach, będąc jednocześnie w większości przypadków przeciwieństwem przedstawionej wzorowej wizji. W coraz większej liczbie rodzin z przeróżnych przyczyn można zauważyć przypadki stosowania przemocy wobec przynależących do niej członków, a przede wszystkim przemoc skierowaną przeciwko dzieciom. Rażącym jest fakt, iż ofiarami stają się często właśnie młode osoby, czyli najbardziej niewinnie, bezbronne istoty, doznające wszelkich nieszczęść od najbliższych osób, które powinny stanowić dla nich największy wzór, jednak w takich przypadkach dostają jedynie ogromne cierpienie i konieczność przeżywania traumatycznych chwil. Najczęściej bywa tak, iż wyrządzone krzywdy silnie zakorzeniają się w psychice ofiar i trwale odbijają piętno na rozwoju ich dalszego życia. Przemoc wobec dzieci jest jednak dramatem rodzinnym, który często odbywa się bez świadków, jednakże niewątpliwie jest obecnie jednym z największych i najbardziej destrukcyjnych problemów na świecie dotyczących dzieci w ich najbliższym otoczeniu.

Celem niniejszego artykułu jest analiza jednego z najbardziej tragicznych w skutkach zjawisk, jakim jest przemoc wobec dzieci w rodzinach. W artykule ukazana zostanie dogłębna analiza istoty ogólnej problematyki przemocy, jej rodzaje, skala tego zjawiska, bodźce towarzyszące oprawcom. Kończące rozważania poświęcone zostaną standardom ochrony dzieci przed krzywdzeniem i przemocą.

1. Istota przemocy wobec dziecka

Zjawisko przemocy nie jest pojęciem innowacyjnym wręcz przeciwnie towarzyszy człowiekowi od dawien dawna i występuje na przeróżnych płaszczyznach ludzkiego życia. Można zetknąć się z nim zarówno w pracy, w szkole, w rodzinie jak i w wielu innych miejscach. Zjawisko to również nie jest pojęciem jednoznacznym, może zostać przedstawione w kilku ujęciach, które są do siebie w dużym stopniu podobne, bowiem dotyczą tej samej problematyki. Najogólniej można przyjąć, iż przemoc jest to „fizyczna przewaga wykorzystywana do celów bezprawnych dokonywanych na kimś; narzucona bezprawnie władza, panowanie; czyny bezprawne dokonane z użyciem siły, gwałt”²⁵³. Inną również ciekawą, w pełni ukazującą istotę tego zjawiska jest definicja proponowana przez Irenę Pospieszyl według, której zjawisko przemocy postrzegane jest jako zespół wszelkich możliwych do wystąpienia aktów naruszających osobistą wolność jednostki,

²⁵³Opracowanie E. Sobal *Słownik Języka Polskiego PWN*, Warszawa 2006, s. 998.

których to nie można uznać za przypadkowe, przyczyniających się również do fizycznej bądź psychicznej szkody danej osoby, wykraczające tym samym poza wszelkie normy społecznych zasad wzajemnych relacji²⁵⁴. Godne uwagi jest również podejście do problematyki przemocy Wandy Sztander, która przedstawia zjawisko przemocy jako „takie działania które niezależnie od formy upośledzają ostatecznie moc kogoś kto jest obiektem. Taki też jest cel przemocy, czyniącej z człowieka istotę bezwolną²⁵⁵”.

Powyżej przedstawione zostały definicje zjawiska przemocy odnoszące się do ujęcia tej problematyki w sposób ogólny jednakże należy przedstawić również istotę i charakter zjawiska stosowania przemocy bezpośrednio odnoszącej się do działań skierowanych wobec dzieci. W tym przypadku również nie ma jednej ściśle precyzyjnej definicji, która w pełni ukazywałaby sedno przemocy wobec nieletnich. Początkowo najczęściej używanym terminem dla określenia tego zjawiska było sformułowanie „syndrom dziecka bitego²⁵⁶”. Z biegiem czasu uległ on jednak modyfikacji i przekształcił się w „zespół dziecka maltretowanego”, który również wraz z upływem lat zyskał inny wymiar²⁵⁷.

W wyniku wszelkich zachodzących na przełomie lat zmian, aktualnie przyjmuje się kilka ujęć definicyjnych przemocy wobec dziecka i tak w literaturze najogólniej określa się, iż przemoc kierowana przeciwko dzieciom to stosowanie wszelkiego rodzaju kar cielesnych, zadawanie cierpień psychicznych i inne formy poniżania dziecka. Przemocą jest także celowe zaniechanie czynności, które mogłyby przyczynić się do zapobiegnięcia krzywdzie każdej małoletniej osoby²⁵⁸.

Za przemoc uważa się również „fizyczne lub umysłowe działanie na szkodę, wykorzystywanie seksualne, zaniedbywanie lub maltretowanie dziecka poniżej 18 roku życia przez osobę odpowiedzialną za pomyślny rozwój oraz działania, które stanowią zagrożenie dla jego rozwoju”²⁵⁹.

Zjawisko przemocy wobec dzieci może być rozpatrywane w ujęciu zarówno definicji: uniwersalnej, funkcjonalno operacyjnej, systemowo – kulturowej, formalnoprawnej²⁶⁰. I tak, chociażby ujęcie definicyjne o charakterze formalnoprawnym dotyczy wszelkich

²⁵⁴I. Posieszyl, *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999, s. 14.

²⁵⁵W. Sztander, *Na czym polega pomaganie ofiarą przemocy*, „Niebieska linia” Pismo ogólnopolskiego Porozumienia Osób, Organizacji i Instytucji Pomagającym Ofiarą przemoc, nr 5/99, s. 18.

²⁵⁶S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, *Pedagogika rodziny*, Toruń 2000, s. 255-256.

²⁵⁷E. Lisowska, *Przemoc wobec dzieci. Rozpoznawanie i przeciwdziałanie*, Kielce 2005, s. 18.

²⁵⁸https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/layout/wnetrze_przyklad.pdf, - [dostęp:08/07.2016].

²⁵⁹M. Stożek, *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009, s. 18 zob. K. Kmiecik – Baran, *Przemoc wobec dzieci-diagnoza i interwencja*, [w:] *Przemoc dzieci i młodzieży w perspektywie polskiej transformacji ustrojowej*, red. J. Papież, A. Płukis, Toruń 1998, s. 364-365.

²⁶⁰E. Lisowska, *Przemoc.....*, op. cit., s. 18.

działań przemocy wobec dzieci, które ujęte jest w najwęższym wymiarze prezentując tym samym, iż powyżej wskazana przemoc rozpatrywana jest w kategoriach przestępstwa, a mianowicie co się z tym wiąże w pełni świadomego i zamierzonego działania²⁶¹.

W polskim ustawodawstwie zjawisko przemocy wobec dzieci określa się mianem w pełni umyślnego postępowania, które przejawia się poprzez wszelkie formy okrucieństwa, znęcanie, czy dręczenia powodującego u dziecka będącego w tym przypadku ofiarą bólu zarówno fizycznego jak i moralnego²⁶².

Dokonując analizy istoty przemocy wobec dziecka niewątpliwie w odniesieniu do poruszanej tematyki artykułu należy przytoczyć kwintesencję problematyki przemocy w rodzinie bowiem jest ona terminem szerokim. Wyróżniamy przemoc rodziców wobec dziecka, przemoc wobec osób starszych w rodzinie, przemoc wobec partnera w związku, jednakże ogólną definicję wskazanego zjawiska bezpośrednio określa art. 2, pkt. 2 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, z którego wynika, iż przemocą jest każde chociażby jednorazowe, bądź powielające się zarówno umyślne działanie jak i zaniechanie powodujące naruszenie prawa, bądź też dobra osobistego któregośkolwiek członka wchodzącego w skład danej rodziny. Odnoszące się przede wszystkim do wystąpienia sytuacji powodującej narażenie członków rodziny na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, nietykalności cielesnej, naruszające ich godność jak i wolność²⁶³.

Pojęcie przemocy w rodzinie przedstawione zostało również przez Radę Europy w rekomendacji z 1986 r., która dokonała analizy powyżej wskazanego zjawiska określając go jako dane działanie, bądź też zaniedbanie wynikające z inicjatywy jednego członka wobec innych osób, które stwarzają zagrożenie życia, psychicznej, czy też cielesnej integralności, jak również przyczyniają się do wyrządzenia szkody zagrażającemu rozwojowi osobowości innego członka rodziny²⁶⁴.

II. Rodzaje przemocy wobec dziecka

Stosowanie przemocy jest niewątpliwie sztandarowym rodzajem czynów zabronionych przez prawo o bardzo wysokim stopniu szkodliwości²⁶⁵. Można wyróżnić 4 podstawowe rodzaje tego zjawiska: przemoc fizyczną, przemoc psychiczną, przemoc

²⁶¹*Ibidem*, s.26.

²⁶²*Ibidem*, s. 26.

²⁶³Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2015.0.1390).

²⁶⁴Rada Europy, Rekomendacja nr R(85)4: „Przemoc w rodzinie”, przyjęta na posiedzeniu Komitetu Ministrów w dniu 26 marca 1986 r.

²⁶⁵http://www.pcp.rubartow.pl/wp-content/uploads/2011/04/zal._do_XXVIII.210.13_program.pdf, [dostęp: 08/07/2016].

seksualną jak również przemoc przez zaniedbanie.

Przemoc fizyczna określana jest jako każde zachowanie wobec dziecka przyczyniające się do powstania nie wynikających z przypadkowych sytuacji jakichkolwiek obrażeń ciała²⁶⁶. Tak charakterystyczna i powszechna kategoria przemocy, przejawia się poprzez takie działania jak chociażby: bicie, szarpanie, wykręcanie kończyn, gryzienie, wrywanie włosów, potrząsanie, czy zjawisko coraz częściej występujące wśród oprawców, a mianowicie przypalane ofiar np. przy wykorzystaniu papierosów²⁶⁷. Powyżej wskazane zostało kilka z wielu możliwych do zastosowania działań należących do przemocy fizycznej, jednakże wszelkie te czynności wywołują niewątpliwie negatywny wpływ na ofiarę powodując u niej ogromny ból fizyczny, który jednak jest nierozdzielnie związany z występującymi licznymi szkodliwymi następstwami również natury emocjonalnej²⁶⁸.

Znamienitym przykładem tego rodzaju przemocy może być bestialskie zachowanie ojca z Opolą wobec 5-miesięcznej córeczki, który pobił niemowlę doprowadzając je do tego, iż dziewczynka trafiła do szpitala w ciężkim stanie, jednak jak się okazało nie był to jednorazowy incydent bowiem ojciec znęcał się nad rodziną psychicznie i fizycznie od dłuższego czasu²⁶⁹.

Wśród możliwych do zakwalifikowania szkodliwych działań tego typu przemocy niewątpliwie najbardziej rażącym przejawem jest zabicie dziecka. Każdy rodzic powinien kochać swoją pociechę i starać się podejmować wszelkie kroki, aby zapewnić jej właściwy rozwój jednak coraz częściej jest tak, iż rodzice bądź opiekunowie prawni zamiast wykazywać powyżej wskazaną postawę są tak bezlitośni, pozbawieni skrupułów i dopuszczają się karygodnego zachowania mającego na celu pozbawienie życia swoich dzieci. świadczyć o tym może chociażby głośna sprawa morderstw niemowląt przez ich własną matkę, które to zdarzenia miały miejsce w latach 1992-98, kiedy to Jolanta K. rodziła każde z pięciorga dzieci w wannie, następnie topiła je, a ciała umieszczała w zamrażarce. Jednakże gdy rodzina przeprowadziła się do innej miejscowości bezlitosna matka umieściła zwłoki swoich dzieci w beczkach po kapuście²⁷⁰. Innym przykładem bestialstwa wyrodnej matki jest sytuacja kobiety, która wyrzuciła swoją 3-miesięczną

²⁶⁶M. Goniewicz, K. Goniewicz *Przemoc wobec dzieci— aspekty etyczno-prawne*, tekst dostępny pod adresem https://journals.viamedica.pl/forum_medycyny_rodzinnej/article/viewFile/17958/14159, [dostęp: 08/07/2016].

²⁶⁷*Ibidem*.

²⁶⁸M. Pietruszka, *Przemoc - wyzwanie dla świata*. „Niebieska linia” Pismo ogólnopolskiego Porozumienia Osób, Organizacji i Instytucji Pomagającym Ofiarą przemoc, nr 6.

²⁶⁹<http://www.nto.pl/wiadomosci/opole/a/niemowle-walczy-o-zycie-w-opolskim-wcm-dziecko-zostalo-pobite,9956684/>, [dostęp: 08/07/2016].

²⁷⁰http://www.se.pl/wiadomosci/polska/25-lat-wiezienia-za-dzieci-w-beczkach_60174.html, [dostęp: 08/07/2016].

córeczkę z 4 piętra z dosyć niepopowego powodu bowiem płacz dziecka przeszkadzał jej w oglądaniu telewizji co rozzłościło ją i było przyczyną tragicznego w skutkach zajścia²⁷¹.

Drugim rodzajem przemocy pozbawiającej ofiary prawidłowego rozwoju jest przemoc psychiczna uwidaczniająca się poprzez szereg działań przyczyniających się do zniszczenia pozytywnego i prawidłowego obrazu własnej osoby²⁷². Do takich destrukcyjnych czynników można zaliczyć wszelkiego rodzaju: wyśmiewanie, upokarzanie, negowanie poglądów, szantażowanie, wszelkie formy kontroli, ograniczanie kontaktów z innymi osobami, domaganie się bezgranicznego posłuszeństwa czy też zawstydzanie²⁷³. Przykładem tego rodzaju przemocy może być wydarzenie spod Warszawy, gdzie ojciec przez dłuższy czas znęcał się nad swoim trzyletnim synkiem. Gdy wracał pijany do domu, podnosił go i groził, że ukręci mu głowę²⁷⁴.

Stosowanie przemocy psychicznej w przeciwieństwie do powyżej analizowanej we wcześniejszej części artykułu przemocy fizycznej nie pozostawia po sobie blizn jednakże niewątpliwie odbija piętno w psychice dziecka pozostawiając po niej trudne do zagojenia ślady²⁷⁵. Najczęstszymi pozostałościami po przebytych tragicznych zdarzeniach jest występowanie u dziecka stanów lękowych, problemów z koncentracją, niskie poczucie własnej wartości, kłopoty z kontrolą emocji, a nawet depresja²⁷⁶.

Do trzeciego rodzaju przemocy wobec dzieci w rodzinach można zakwalifikować przemoc seksualną. Niewątpliwie słuszne jest twierdzenie, zgodnie z którym, wszelkie formy przemocy wobec dzieci jako istot całkowicie bezbronnych są karygodne i zupełnie nieakceptowane. Bicie, szczypanie, ośmieszanie, a nawet grożenie jest poważnym problemem występującym na dużą skalę na całym świecie jednakże najbardziej odrażające jest to gdy najbliżsi członkowie rodziny, a mianowicie rodzice bądź opiekunowie prawni dopuszczają się seksualnego wykorzystania małoletnich bowiem dzieckiem jak wynika z art. 1 Konwencji o prawach dziecka jest każda istota ludzka w wieku poniżej osiemnastu lat²⁷⁷. Wykorzystywanie seksualne rozumiane jest jako wszelkie formy udziału dziecka w sferze aktywności seksualnej. Najogólniej można zatem przyjąć, iż tego typu

²⁷¹<http://wrealu24.pl/index.php/services/1110-wyrzucila-swoja-3-miesieczna-coreczke-przez-okno-bo-plakala-mala-hania-nie-zyje-video>, [dostęp:08/07/2016].

²⁷²http://www.pcpirlubartow.pl/wp-content/uploads/2011/04/zal._do_XXVIII.210.13_program.pdf, [dostęp:08/07/2016].

²⁷³E. Lisowska, *Przemoc...*, op. cit., s. 21-22.

²⁷⁴<http://piterwsad4o.nuse.pl/results?id=a855600c27dae03f2a35947b8f9766c8&t=2016-05-13>, [dostęp:08/07/2016].

²⁷⁵<http://www.fundacjaart.pl/bazawiedzy/co-zrobic-gdy-6>, [dostęp:08/07/2016].

²⁷⁶<http://www.edujrinne2.republika.pl/Art2.htm>, [dostęp:08/07/2016].

²⁷⁷Art.1 Konwencji o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U.2013.677 ze zm.).

przemoc to każde z zachowań mających na celu przymuszenie ofiary do współżycia bądź również wszelkich niechcianych zachowań o zabarwieniu seksualnym²⁷⁸. Dziecko wykorzystywane przez dorosłego oprawcę traktowane jest bowiem jako obiekt, służący do zaspokojenia jego własnych potrzeb²⁷⁹. Każde z działań składających się na tę kategorię przemocy jest niezależnie od okoliczności i uwarunkowań przestępstwem, za które przewidziana jest adekwatnie do czynu surowa kara i tak regulacja dotycząca wykorzystywania seksualnego dzieci została zawarta w Kodeksie Karnym. Art. 197 – 199 Kodeksu karnego dotyczą naruszenia wolności seksualnej ogólnie. Do powyższej tematyki odnoszą się również: art. 200, art. 200a, art. 200b i art. 201 powyżej wskazanej ustawy²⁸⁰. Wykorzystywanie seksualne dzieci nawiązuje zarówno do różnego rodzaju zachowań bezpośredniego kontaktu fizycznego obejmującego wszelkie formy obmacywania małoletnich czy chociażby drastycznych form współżycia jak i zachowań nie mających podłoża kontaktu fizycznego wśród których możemy wymienić zmuszanie dziecka do oglądania pornografii, fotografowanie małoletnich w seksualnych pozach czy też podglądactwo, które przejawia się chociażby poprzez obserwowanie korzystającego z toalety dziecka bez jego wiedzy²⁸¹. Przykład tego rodzaju przemocy stanowi sytuacja z Łodzi kiedy to 42-letni mężczyzna molestował swoje dwie córki (dziewczynki w wieku 5 i 11 lat) jak również nadmiar złego nie stosował tego typu działań jedynie wobec swoich dzieci, a ofiarami tego samego mężczyzny padły 3 koleżanki jego córek. Sytuacja dramatu dziewczynek nie była chwilowym, zajściem bowiem wszystko to trwało aż dziewięć lat. Sprawca dodatkowo nagrywał wszystkie te zajścia i umieszczał w Internecie dzieląc się nimi z innymi pedofilami. Innym przykładem może być sytuacja z Olszyna kiedy to przez 16-lat mężczyzna usypiał swoją żonę poprzez podawanie jej przed snem herbaty zawierającej środki nasenne, a następnie molestował swoje dzieci²⁸².

Ostatnim podstawowym rodzajem przemocy wobec dzieci jest ich zaniedbywanie. Każde destrukcyjne działanie wobec dziecka o charakterze przemocy stanowi naruszenie jego podstawowych praw zagwarantowanych przez ustawodawstwo²⁸³. Pomimo tego, iż stereotypowo przemoc kojarzy się przede wszystkim z agresją fizyczną wobec małoletnich

²⁷⁸ E. Lisowska, *Przemoc...*, op. cit., s. 23-24.

²⁷⁹ *Ibidem*.

²⁸⁰ Art. 199-201 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - *Kodeks karny* (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.).

²⁸¹ E. Lisowska, *Przemoc...*, op. cit., s. 23-25.

²⁸² <http://www.pomorska.pl/wiadomosci/swiecie/art/7427047,usypial-zone-i-szedl-do-dzieciecej-sypialni-ojciec-molestowal-szostke-swoich-dzieci,id,t.html>, [dostęp: 08/07/2016].

²⁸³ J. Brągiel, *Zaniedbanie dziecka w rodzinie*, tekst dostępny pod adresem: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/4530/1/20_Jozefa_Bragiel_Zaniedbanie_dziecka_w_rodzinie_277-288.pdf.

to znaczna część przypadków stosowania przemocy wobec dzieci w rodzinach odnosi się do ich zaniedbywania²⁸⁴. Zjawiskiem aktywnego zaniedbywania jest zespół Münchhausena uwidaczniający się najczęściej poprzez częste hospitalizowanie dziecka bądź liczne wizyty u różnego rodzaju specjalistów bowiem powyżej nadmieniony zespół polega na wymyślaniu, a nawet prowokowaniu u dzieci licznych i częstych objawów somatycznych wywoływanych różnymi sposobami²⁸⁵. Powyżej nadmieniona kategoria przemocy jaką jest zaniedbywanie dzieci nawiązuje do wszelkich sytuacji w których to elementarne potrzeby dziecka a mianowicie chociażby potrzeby żywieniowe, związane z bezpieczeństwem czy opieką zdrowotną, nie są zaspakajane w ogóle bądź w nie odpowiadającym przyjętym normom stopniu przez rodziców bądź osoby odpowiedzialne za wychowanie dzieci²⁸⁶. Niewątpliwie należy wspomnieć, iż opiekunowie są zobligowani do zapewnienia właściwego rozwoju swoim dzieciom o czym świadczyć może chociażby art. 95 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z którego to wynika, iż władza rodzicielska obejmuje zarówno prawo jak i obowiązek sprawowania pieczy nad dzieckiem przy uwzględnieniu jego praw i godności jak również zgodnie z § 3 powyżej wskazanego artykułu piecza ta powinna być wykonywana z uwzględnieniem dobra dziecka i interesu społecznego²⁸⁷. Zaniedbywanie może dotyczyć zarówno sfery psychicznej jak i fizycznej²⁸⁸. Pierwsza z nich dotyczy bowiem przede wszystkim niedożywienia dzieci, nieodpowiedniej opieki zdrowotnej, braku zapewnienia możliwości kształcenia dziecka czy też są to sytuacje w których małoletni nie ma zagwarantowanego odpowiedniego ubioru bądź higieny osobistej²⁸⁹. Psychiczne zaniedbanie zaś to równie powszechny rodzaj przemocy występujący na dużą skalę wśród rodzin uwidaczniający się poprzez odrzucenie bądź ignorowanie dziecka, które mogą wynikać niewątpliwie z tego powodu iż rodzic nie akceptuje swojego potomka. Innym przykładem tego rodzaju przemocy może być wyobcowanie małoletniego uwidaczniające się poprzez ograniczanie kontaktów społecznych²⁹⁰. Zapewnienie właściwego rozwoju dziecka przy uwzględnieniu wszelkich istotnych jak i niezbędnych potrzeb jest kluczowym obowiązkiem każdego rodzica bądź prawnego opiekuna. Wszelkie formy niewypełniania powyżej nadmienionych elementów prowadzą do zaburzenia właściwego funkcjonowania jak również późniejszego rozwoju i wejścia w dorosłe życie dziecka.

²⁸⁴[http://dzieci.pl/kat,1024263,title,Zaniedbywanie-](http://dzieci.pl/kat,1024263,title,Zaniedbywanie-dzieckatoprzemoc,wid,14334977,wiadomosc.html?smgputicaid=617a2a)

[dzieckatoprzemoc,wid,14334977,wiadomosc.html?smgputicaid=617a2a](http://dzieci.pl/kat,1024263,title,Zaniedbywanie-dzieckatoprzemoc,wid,14334977,wiadomosc.html?smgputicaid=617a2a), [dostęp:08/07/2016].

²⁸⁵http://www.dentalforum.ump.edu.pl/uploads/2014/2/63_2_42_2014.pdf, [dostęp:08/07/2016].

²⁸⁶A. Soriano, *Przemoc...*, op. cit., s.49.

²⁸⁷Art. 95 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2015 poz. 2082).

²⁸⁸J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002, s. 51.

²⁸⁹A. Soriano, *Przemoc...*, op. cit., s. 50.

²⁹⁰http://old.sp20.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=152&Itemid=50, [dostęp:08/07/2016].

III. Podłoże stosowania przemocy wobec dzieci przez rodziców bądź opiekunów prawnych

W obecnej rzeczywistości powszechnie przyjęło się określenie, iż nic nie dzieje się bez przyczyny dlatego też niewątpliwie intrygujący element stanowią wszelkie motywy jakimi kierują się osoby krzywdzące swoje dzieci bowiem analogicznie każde działanie musi mieć przyczynę i późniejsze uwidaczniające się negatywne w przypadku analizowanej tematyki skutki²⁹¹. Podejmując się analizy wszelkich czynników warunkujących i decydujących o stosowaniu przemocy wobec dzieci nie ma możliwości bezpośredniego i enumeratywnego wskazania przyświecających oprawcy motywów bowiem jest ich bardzo wiele jak również są one niejednorodne. Wszelkie bodźce można podzielić na cechy indywidualne, cechy rodziny, cechy otoczenia jak również zjawiska ogólnospołeczne²⁹². Wszelkie przyczyny stosowania przemocy tkwią nie tylko bezpośrednio w osobie samego agresora bowiem mogą uwarunkować je również wszelkie relacje sprawcy z innymi osobami jak również niewątpliwie istotny wpływ wywiera dookoła otaczający oprawcę świat w którym przebywa na co dzień²⁹³. Każdy przypadek stosowania przemocy przez rodziców wobec swoich dzieci jest inny i wynika z różnorodnych składających się w jedną całość złożonych części.

Aktualnie przyjmuje się, iż najczęściej występującymi czynnikami są przede wszystkim wszelkie negatywne przeżycia, stres, bezradność, problemy życiowe, materialne, mieszkaniowe, których to kumulacja może stanowić podłoże do kierowania przemocy wobec nieletnich²⁹⁴. Innym istotnym elementem mogącym stanowić źródło stosowania przemocy jest niedojrzałość rodziców bądź opiekunów prawnych wynikająca często z tego powodu, iż rodzicami niewątpliwie odpowiedzialnymi za rozwój dzieci zostają coraz to młodsze osoby, które nie do końca potrafią sprostać codziennym obowiązkom związanym ze sprawowaniem pieczy nad dzieckiem²⁹⁵. Kolejnym z czynników będących podłożem przemocy mogą być chociażby wszelkiego rodzaju uzależnienia (alkohol, narkotyki, hazard i wiele innych nałogów) wpływające bardzo niekorzystnie na funkcjonowanie osoby uzależnionej, a co się z tym nierozzerwalnie wiąże na wszelkie destrukcyjne zachowania skierowane głównie przeciwko całkowicie bezbronnym dzieciom, które często nie są w stanie

²⁹¹A. Soriano, *Przemoc...*, op. cit., s. 84.

²⁹²E. Jarosz A. Nowak, *Dzieci ofiary...*, op. cit., s. 30-31.

²⁹³T. Mądrycki, *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*, Warszawa 1997, s. 8.

²⁹⁴A. Soriano, *Przemoc...*, op. cit., s. 85.

²⁹⁵www.ipsir.uw.edu.pl/UserFiles/File/Katedra.../ZKlimekPrzemocWRodzinie.rtf, [dostęp:08/07.2016].

przeciwstawić się krzywdzicielom²⁹⁶. Bodźcami stosowania przemocy są również sytuacje w których dziecko przychodzi na świat w wyniku tak zwanej niechcianej ciąży²⁹⁷. W takich przypadkach rodzice stosują przemoc jako formę manifestacji, ukazania tego, iż jest ono niechciane, niepotrzebne, nic nie znaczące. Motywami przyświecającymi przemocy wobec dzieci są również wygórowane oczekiwania oprawców wobec dzieci, a mianowicie rodzice często od najmłodszych lat traktują swoje pociechy jako w pełni odpowiedzialne i dojrzałe osoby, oczekując od nich pełnej perfekcyjności w podejmowanych czynnościach jak i konieczności wzorowego zachowania, co jednak nie jest możliwe gdyż dziecko jak można łatwo zauważyć jest tylko dzieckiem, które na etapie swojego rozwoju nie jest w stanie sprostać pragnieniom rodziców²⁹⁸. Na występowanie analizowanego zjawiska niewątpliwie mogą mieć również wpływ wszelkie traumatyczne przeżycia bądź doświadczenia osób będących rodzicami z ich własnego dzieciństwa. W takich przypadkach opiekunowie często stosują przemoc gdyż sami doznali licznych krzywd, cierpień od swoich najbliższych, które to zdarzenia silnie zakorzeniły się w psychice oprawców i często pomimo licznych prób przezwyciężenia problemu, całkowitego wyparcia wszelkich drastycznych zdarzeń bywa tak, iż nie zostają one do końca wyeliminowane i stłumione, a tym samym wraz z biegiem czasu uzewnętrzniają się i przejawiają się poprzez stosowanie przemocy wobec swoich dzieci. Takim też sposobem przemoc jest bowiem powielana z pokolenia na pokolenie²⁹⁹. Podłożem przemocy mogą być również wszelkie sytuacje kryzysowe dotyczące rodziców określane jako szereg problemów uwidaczniających się w codzienności. Brak pracy obydwójga bądź któregoś z rodziców, deficyt pieniężny, mniejsze bądź większe problemy z prawem, a nawet pojawiająca się ciężka choroba przerastająca małżonków może przyczynić się do tego, iż dziecko staje się ofiarą na której rodzice wyładowują kumulujące się emocje³⁰⁰.

Często uważa się, również, iż przemoc w rodzinie dotyka wyłącznie członków rodzin patologicznych, o niskim statusie życia, konfliktami z prawem (dotyczy to również postrzegania sprawców wyrządzanych krzywd) niemniej jednak jest to duży błąd w uznawaniu słuszności takiego stereotypu bowiem zjawisko to dotyka również tak zwane normalne rodziny, funkcjonujące jak mogło by się wydawać całkowicie bez zarzutu gdzie rodzice są wykształceni, nie ma problemów z prawem, występuje dobrobyt.

²⁹⁶A. Pacewicz, *O Przemocy wobec dzieci*, Warszawa 1997, s. 5-6.

²⁹⁷L. Albański, *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Jelenia Góra 2010, s. 26.

²⁹⁸E. Jarosz A. Nowak, *Dzieci ofiary przemocy w rodzinie. Raport Rzecznika Praw Dziecka*, Warszawa 2012, s.30-31.

²⁹⁹A. Widera-Wysoczańska, *Mechanizmy przemocy w rodzinie*, Warszawa 2010, s. 58.

³⁰⁰*Ibidem*, s. 135.

W takich przypadkach gorszymi katami okazują się właśnie ci wysoko sytuowani opiekunowie często pozbawieni skrupułów w krzywdzeniu swoich pociech zapewniając im wiele krzywd, cierpienia, które to negatywne przeżycia niewątpliwie towarzyszą im przez wszelkie etapy życia i mają istotny wpływ na bieg poszczególnych zdarzeń³⁰¹. Potwierdzeniem powyższej kwestii może być sytuacja w jednej ze szkół gdy,, wychowawczyni zauważyła ślady pobicia na ciele 8 letniego Adama – syna nauczyciela akademickiego. Na pytanie o podwód chłopiec nie chciał w ogóle odpowiadać zaniepokojona nauczycielka udała się do rodziców z pytaniem o te dziwne ślady. Sądziła, że dziecko zostało skrzywdzone przez kolegów. Ojciec przyznał się bez zażenowania, że to on zbił chłopca. Zaznaczył, że wszystko jest w najlepszym porządku, gdyż umówił się z synem, że będzie bity zawsze jeśli dostanie w szkole ocenę niższą niż bardzo dobrą. Sam zasłużył na lanie, nie stała mu się wobec tego żadna krzywda”³⁰².

IV. Skala zjawiska

Przemoc wobec dzieci w rodzinie występuje jako zjawisko ukryte, trudno wykrywalne, gdyż większość przypadków stosowania wszelkich krzywd nie zostaje ujawniona i tym samym nie wychodzi na światło dzienne³⁰³. Najczęściej bywa tak, iż pomimo coraz bardziej doraźnej i powszechnej możliwości skorzystania z pomocy, ofiary pozostawione są same sobie z traumatycznymi przeżyciami bojąc się swoich oprawców, wstydząc się przeżytych sytuacji, bądź często nie są do końca zorientowane gdzie tej pomocy mogą szukać³⁰⁴.

Należy zauważyć, iż pierwsze badania nad stosowaniem wszelkich działań krzywdzących w rodzinie miały miejsce zaledwie 30 lat temu³⁰⁵. Pomimo, iż wraz z biegiem czasu, rozwojem cywilizacyjnym i technologicznym nastąpiły liczne modyfikacje przyczyniające się do wszelkich ulepszeń sposobów gromadzenia precyzyjnych danych dotyczących przemocy wobec dzieci we wszystkich warstwach i kulturach społecznych skali problemu nie sposób jest jednak do końca ustalić³⁰⁶.

Źródło rzetelnej informacji zawierającej zestawienie ukazujące skalę zjawiska

³⁰¹K. Lachowicz, *Spoleczne przekonania dotyczące przemocy w rodzinie*, [w:] *Agresja i przemoc we współczesnym świecie*, red. Z. Bańka, M. Szymańska, Kraków 1998, s. 14.

³⁰² <http://www.nauki-spoleczne.info/przemoc-wobec-dziecka>, [dostęp:08/07.2016].

³⁰³ *Przemoc wobec dzieci w rodzinie*, red. E. Jaworska-Solich, Warszawa 2013, s.30.

³⁰⁴H. Wójtowicz, *Mapa przemocy w Rodzinie* [w:] *Dziecko w obliczu patologii społecznej dnia codziennego-rzeczywistość lat dziewięćdziesiątych T.II*, red. K.Dymek –Balcerek, Radom 1999, s. 145.

³⁰⁵*Ibidem*.

³⁰⁶*Ibidem*, s.164.

stosowania przemocy w rodzinie zawiera baza policyjna, bowiem od 2012 roku zmienił się niewątpliwie system rejestracji statystycznej dotyczącej przemocy stosowanej w rodzinach³⁰⁷. Zjawisko przemocy wobec dzieci w 2013 roku wynosiło 19 254 przypadków, zaś w 2014 roku było ich 21 055, które to dane oszacowane zostały na podstawie wypełnianych formularzy „Niebieskiej Karty”. Zapoznając się z przedstawionymi danymi nie można jednak bezpośrednio przyjąć, iż liczba przypadków przemocy diametralnie ulega zwiększeniu bądź zmieszeniu. Powyżej wskazane dane zestawiając z najnowszymi wynikami badań z 2015 gdzie liczba przypadków przemocy wobec nieletnich wynosiła 17 392 wyraźnie wskazują, iż stosunkowo dane nie różnią się znacząco od siebie jak również należy zaznaczyć, iż powyższe zestawienia dotyczą działań podjętych w procedurze „Niebieskiej Karty” wyłącznie przez Policję³⁰⁸.

Wymiar przemocy może być szacowany nie tylko z obszaru całego kraju bowiem na ogólną, łączną liczbę wpływa każdy indywidualny przypadek z danego regionu, miasta czy wsi. Niezwykle interesujące zestawienie stanowią również dane przedstawione przez Ośrodek interwencji kryzysowej w Radomiu gdzie w okresie 01.01.2014-31.12.2014 liczba przypadków przemocy fizycznej i psychicznej wynosiła 685, molestowania-10 jak również liczba dzieci pozostawionych bez opieki w powyżej nadmienionym okresie to 18 przypadków takich zdarzeń³⁰⁹. Liczba sytuacji stosowania przemocy nieco inaczej prezentuje się na podstawie danych zebranych przez niniejszy ośrodek w okresie 01.01.2015-31.12.2015 bowiem liczba przypadków przemocy fizycznej i psychicznej wnosila 1080, molestowania- 4 jak również dzieci pozostawione bez opieki- 3 przypadki. Powyżej ukazana została skala stosowania przemocy w wymiarze ogólnej problematyki w odniesieniu nie tylko do nieletnich osób, ale również do kobiet bowiem placówka ta w zamyśle realizacji przyświecającej jej licznych celów ma za zadanie przede wszystkim pomoc kobietą i dzieciom, które doznały przemocy i w związku z czym, które nie mogą przebywać w swoim dotychczasowym otoczeniu³¹⁰.

V. Standardy ochrony dziecka

Rozpatrując obowiązujące standardy ochrony dzieci przed doznawaniem przez nie wszelkich krzywd i przemocy należy zauważyć, iż regulacje prawne odnoszące się do tej materii są niejednoznaczne i nie mogą być rozpatrywane jedynie w wymiarze

³⁰⁷ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, [dostęp:08/07.2016].

³⁰⁸ *Ibidem*.

³⁰⁹ www.tpd.radom.pl/start.php, [dostęp:08/07.2016].

³¹⁰ <http://www.tpd.radom.pl/start.php?idx=2>, [dostęp:08/07.2016].

krajowym, bowiem problematyka ta zatacza większy krąg i może być analizowana dodatkowo zarówno w wymiarze globalnym, jak i europejskim³¹¹.

Niewątpliwie jednym z fundamentalnych, uniwersalnych aktów regulujących kwestię ochrony dzieci przed przemocą oraz poświęconych tylko i wyłącznie problematyce najmłodszych jest Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r.³¹² Jest to akt, który reguluje wszelkie kwestie związane z przysługującym nieletnim szerokim katalogiem uprawnień jak również daje wyraz nowym koncepcjom w odniesieniu do podejmowanych interesów i praw dziecka przy równoczesnym ich promowaniu w zasięgu międzynarodowym³¹³. Za najistotniejszy element. Konwencji należy uznać niewątpliwie, to iż dziecko określone jest nie tylko jako główny obiekt ochrony bowiem każda jednostka bez wyjątku uznawana jest jako podmiot praw i wolności³¹⁴. Powyższy akt określa obowiązki, jak również działania na rzecz szeroko pojętego dobra dziecka jak i czynności mających w zamyśle ochronę najmłodszych przed krzywdzeniem, które to mogą być podejmowane przez najbliższych – rodzinę, państwo jak i społeczności lokalne bądź międzynarodowe wobec nieletnich³¹⁵. W odniesieniu zaś bezpośrednio do problematyki przemocy wobec dzieci nawiązują do niej artykuły: 9, 16, 19, 20, 24 ust.3, 28 ust.2, jak również art. 32- art. 40 powyżej wskazanego aktu³¹⁶.

Nadmienione artykuły bezpośrednio odnoszą się do wszelkich form krzywd kierowanych przeciwko dzieciom np. nadużycia, zaniedbania, czy wyzysku seksualnego. Powyżej wskazane uregulowania określają także możliwe do powzięcia kroki przez różne podmioty w celu ochrony i zapobiegania stosowania przemocy wobec nieletnich przez oprawców³¹⁷.

Wraz z biegiem czasu Konwencja stała się fundamentem wielu innych aktów odnoszących się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami krzywd i przemocy³¹⁸.

Wartość rodziny jest wartością bezcenną jak również priorytetem wszelkich działań prowadzonych przez różnorodne podmioty jest ochrona dzieci przed doznawaniem przez nich cierpień dlatego też wśród europejskich standardów dotyczących ochrony małoletnich można

³¹¹E. Jarosz, A. Nowak, *Dzieci ofiary*..., op. cit., s. 32.

³¹²M. Dercz, *Normatywne podstawy ochrony zdrowia dzieci*, [w:] *Dziecko i jego środowisko. Prawa dziecka – dziecko krzywdzone*, red. A. Steciwko, A. Steciwko I. Pirogowicz, Wrocław 2005, s. 24.

³¹³*Dziecko w obliczu patologii społecznej dnia codziennego-rzeczywistość lat dziewięćdziesiątych* red. K. Dymek-Balcerek, Radom 1999, s. 6.

³¹⁴*Ibidem*, s. 8.

³¹⁵*Ibidem*.

³¹⁶Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. 2013. 677 ze zm.).

³¹⁷E. Jarosz, A. Nowak, *Dzieci ofiary*..., op. cit., s. 33.

³¹⁸http://brpd.gov.pl/sites/default/files/dzieci_ofiary_przemocy_w_rodzinie.pdf, [dostęp:08.07.2016].

wyróżnić Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności³¹⁹ z 4 listopada 1950 r., która jednak nie dotyczy wprost praw dziecka, bowiem ukazuje szereg uprawnień ogólnych, z których to jednak mogą korzystać także dzieci³²⁰.

Konwencja ta gwarantuje prawo do życia (art. 2), zawiera regulacje dotyczące zakazu stosowania tortur jak i destrukcyjnego traktowania (art. 3), odnosi się również do zakazu niewolnictwa (art. 4)³²¹. Najistotniejsze znaczenie w odniesieniu do poruszanej tematyki ma jednak art. 1 z którego wynika, iż dziecku przysługują również uprawnienia zawarte w Konwencji, z których cały szereg nawiązuje do ochrony najmłodszych przed doznawaniem przez nich krzywd i przemocy oraz naruszeniem godności osobistej i wolności³²².

Dnia 25 stycznia 1996 roku nastąpiło podpisanie kolejnego równie znaczącego aktu dotyczącego niewątpliwie ochrony uprawnień dzieci – Europejskiej Konwencji o Wykonywaniu Praw Dziecka jako dokumentu o charakterze wykonawczym³²³. Istotę Konwencji można odnaleźć w art. 1, zgodnie z którym Konwencja ma w zamyśle: „przyznanie dzieciom praw procesowych oraz ułatwienie ich wykonywania poprzez zapewnienie, że dzieci, osobiście albo za pośrednictwem innych osób lub instytucji, będą informowane i uprawnione do uczestnictwa w dotyczącym ich postępowaniu przed organem sądowym”³²⁴.

Innym aktem odnoszącym się do kwestii ochrony dzieci przed przemocą jest Traktat Amsterdamski³²⁵ z 1997 r., który już w art. K.1 odnosi się bezpośrednio do zapobiegania jak i wszelkich form zwalczania przemocy wobec najmłodszych³²⁶.

Istotne znaczenie ma również Karta Podstawowych Praw Unii Europejskiej³²⁷ z 2000r., uwzględniająca wszelkie fundamentalne uprawnienia obywateli Unii Europejskiej. W powyżej wskazanym akcie występuje nawiązanie do konieczności ochrony praw człowieka w tym również praw dziecka jak również poruszona została kwestia obowiązku zwalczania

³¹⁹Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r (Dz. U. 1993 nr 61 poz. 284).

³²⁰J. Błęszyński, A Rodkiewicz- Ryżek, *Ochrona praw dziecka w świetle standardów polskich i międzynarodowych*, tekst dostępny pod adresem file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/321-1200-2-PB.pdf.

³²¹Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r. nr 61, poz. 284 ze zm.).

³²²http://brpd.gov.pl/sites/default/files/dzieci_ofiary_przemocy_w_rodzinie.pdf, [dostęp:08.07.2016].

³²³J. Błęszyński, A Rodkiewicz- Ryżek, *Ochrona praw dziecka w świetle standardów polskich i międzynarodowych*, tekst dostępny pod adresem file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/321-1200-2-PB.pdf.

³²⁴Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci, (Dz. U. 2000, nr 107, poz. 1128).

³²⁵Traktat z Amsterdamu podpisany 2 października 1997 r. (Dz. U. z 2004 r. nr 90, poz. 864/31).

³²⁶E. Jarosz, A. Nowak, *Dzieci ofiary...*, op. cit., s. 39.

³²⁷Karta Podstawowych Praw Unii Europejskiej z 2000 r. (Dz.U. C. z 18 grudnia 2000 r).

przemocy wobec młodych osób³²⁸.

Konwencją nawiązującą do problematyki ochrony dzieci przed doznawaniem krzywd i przemocy jest również Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych z 2007 r.³²⁹, która jest jednym z aktów mających w zamyśle zwalczanie jakichkolwiek symptomów bezprawnych działań o podłożu seksualnym w odniesieniu do nieletnich, jak również dotyczy niewątpliwie wszelkich mogących zaistnieć nadużyć występujących w najbliższym otoczeniu ofiary, a mianowicie w rodzinie³³⁰.

Do kwestii przemocy wobec dzieci odnosi się również orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które może być rozpatrywane na dwóch płaszczyznach. W pierwszej kolejności na podstawie art.8 ust.2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Każde z państw ma możliwość podjęcia działań ingerujących w funkcjonowanie rodzin, które to czynności miałyby na celu ochronę praw i wolności jednostek. W drugiej zaś perspektywie występuje w oparciu o art.2 i art.3 Konwencji, bowiem na podstawie orzecznictwa nakładany jest obowiązek wobec państw na powzięcie wszelkich kroków zapobiegawczych przez właściwie wyznaczone do tego celu organy, efektywne prowadzenie postępowań, jak również ostateczne skazanie oprawców³³¹.

Jako przykład orzecznictwa strasburskiego odnoszącego się do poruszanej tematyki można wskazać sprawę *X&Y przeciwko Austrii* z 1962³³², w której to Trybunał zakaz możliwości kontaktu ojca z dziećmi, który znęcał się nad swoimi pociechami przyjął za w pełni właściwy i jednocześnie zgodny z Konwencją pomimo, iż małoletni podnosili, iż poprzez zastosowanie takiego zakazu zostało w rażący sposób naruszone ich prawo do życia rodzinnego.

Innym przykładem może być wyrok w sprawie *A przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* z 1998 r., dotyczący karania fizycznego dzieci. Skarżący padł ofiarą swojego ojczyma, przez którego zachowanie doznał wielu krzywd, na skutek karcenia fizycznego. Mimo to, oprawca został uniewinniony bowiem w angielskim prawie takie działania wychowawcze nie są zabronione, wręcz przeciwnie są dozwolone. Trybunał zaś uznał, iż wszelkie działania destrukcyjne, jakich doznawał skarżący naruszyły art.3 Konwencji.

³²⁸E. Jarosz, A. Nowak, *Dzieci ofiary*..., op. cit., s. 39.

³²⁹<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/treaties/Html/201.htm>, zwana dalej EKPW, [dostęp:08/07.2016].

³³⁰D. Szczęch, *Ochrona praw dziecka w konwencjach międzynarodowych*, tekst dostępny pod adresem: <file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/08-SZCZĘCH%20DOROTA.pdf>

³³¹M. Stożek, *Przemoc*..., op. cit., s. 41.

³³²Decyzja z 8 maja 1962r., skarga nr 900/60.

W wyroku wyraźnie zaznaczono, iż „dzieci (...) są w szczególności uprawnione do opieki państwa, która powinna je przejawiać w formie efektywnej ochrony przed poważnym łamaniem integralności osobowej dziecka”³³³.

Wszelkie regulacje prawne odnoszące się do poruszanej tematyki obowiązujące w każdym z państw również w Polsce mają w zamyśle ochronę swoich obywateli. W szczególności ochronie prawnej podlegają najmłodszy, których to najłatwiej można skrzywdzić z uwagi na fakt iż są to właśnie istoty bezbronne, niewinne, dlatego też prawo Polskie ma na celu zagwarantowanie wszelkich uprawnień przysługujących nieletnim, ma również obowiązek stać na straży ochrony ich godności, jak również zapewnić możliwą ochronę przed doznawaniem przez nich cierpień³³⁴.

Wszelkie zaś krzywdy skierowane przeciwko dzieciom wynikające z poczynań oprawców o charakterze przemocy są przestępstwem, bowiem każde działanie niezgodne z prawem, a w przypadku poruszanej problematyki wszelkie działania godzące w jednostkę są czynami zabronionymi³³⁵. Ochrona zaś najmłodszych stanowi niewątpliwie priorytet gdyż to właśnie „dziecko jest nadzieją świata. Można je tak poznać, tak zaprogramować jego wychowanie, że uda nam się zapanować nad ludzkimi słabościami. Sterując rozwojem dziecka, wyeliminujemy zło, które może nieść historia i kultura. Dziecko zmieni świat”³³⁶.

Tuż obok standardów globalnych, jak i europejskich występują standardy krajowe. niewątpliwie sztandarową rolę dla Polski w odniesieniu do wszelkich kwestii związanych z ochroną małoletnich przed doznawaniem krzywd odgrywają regulacje zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997r. jako hierarchicznie najwyższego aktu prawnego³³⁷. Wszelkie zawarte w niej kwestie nie różnią się jednak diametralnie od regulacji międzynarodowych czego potwierdzeniem może być art. 9 Konstytucji, z którego wynika, iż to właśnie Polska zobowiązana jest przestrzegać wiążącego ją prawa międzynarodowego³³⁸. Wszelkie prawa jak i obowiązki przysługujące człowiekowi zostały uregulowane już w rozdziale 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, które to regulacje odnoszą się nie tylko do wybranych osób, lecz dotyczą każdej jednostki w tym także i dzieci³³⁹.

³³³Wyrok z 23 września 1998r., skarga nr.25599/94.

³³⁴M. Stożek, *Przemoc...*, op. cit., s. 69.

³³⁵Ibidem, s. 70.

³³⁶E. Key, *Stulecie dziecka*, Warszawa 1904, s. 7.

³³⁷J. Błęszyński, A Rodkiewicz- Ryżek, *Ochrona praw dziecka w świetle standardów polskich i międzynarodowych*, tekst dostępny pod adresem <file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/321-1200-2-PB.pdf>.

³³⁸M. Stożek, *Przemoc...*, op. cit., s. 65.

³³⁹Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm).

Kwestie związane ze stosowaniem przemocy wobec małoletnich znajdują swoje umocowanie w art. 40 analizowanego aktu, który to artykuł ma w zamyśle zarówno zakaz stosowania kar cielesnych, jak również chociażby urzeczywistniania tortur, bądź jakiegokolwiek niehumanitarnego zachowania³⁴⁰. Następnie należy zauważyć, iż istotne znaczenie w odniesieniu to analizowanego wątku ma art. 72 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, który zapewnia ochronę praw dziecka. Powyżej nadmieniony artykuł nakłada na organy władzy publicznej nie tyle możliwość, co obowiązek powzięcia wszelkich kroków mających na celu ochronę każdego dziecka przed przemocą, jak również wyzyskiem i demoralizacją³⁴¹.

Z ochroną praw dziecka istotny związek ma powołanie Rzecznika Praw Dziecka, który to ustanowiony został mocą Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Rzecznik ma podejmować „działania mające na celu zapewnienie dziecku pełnego i harmonijnego rozwoju, z poszanowaniem jego godności i podmiotowości”, jak również podejmować „działania zmierzające do ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem, demoralizacją, zaniedbaniem oraz innym złym traktowaniem”³⁴². Dodatkowo enumeratywnie w artykułach: 47, 48, 63 Konstytucji „wskazano na prawa dzieci do ochrony przed krzywdzeniem, podkreślając ich prawo do ochrony czci i dobrego imienia, poszanowania życia prywatnego, składania wniosków i skarg oraz wskazując, że wychowanie w rodzinie powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka i jego przekonania”³⁴³.

Kodeks karny jako kolejna kluczowa dla poruszanej tematyki ustawa zawiera elementy odnoszące się do przemocy w rodzinie³⁴⁴. Art. 207 k.k. reguluje kwestię znęcania się³⁴⁵. Należy zaznaczyć, iż powyżej wskazane znęcanie nawiązuje do wszelkich przejawów fizycznej przemocy, zaniedbania jak również na dręczeniu psychicznym³⁴⁶. Istotny element stanowi również fakt, iż zaniedbanie może zaistnieć poprzez zaniechanie, które jednak w takich przypadkach odnosi się wyłącznie do oprawcy, który musi w odniesieniu do jego ofiary powziąć konkretne czynności³⁴⁷. Powyżej przedstawione zaniechanie w odniesieniu do analizowanej tematyki, w której ofiarami są dzieci przejawia się chociażby poprzez zaniedbanie o charakterze materialnym³⁴⁸. W odniesieniu do art. 207 k.k. istotny element stanowi również, fakt, iż może on występować kumulatywnie. Ma to

³⁴⁰ Art. 40 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

³⁴¹ http://brpd.gov.pl/sites/default/files/dzieci_ofiary_przemocy_w_rodzinie.pdf, [dostęp: 08/07.2016].

³⁴² Art. 3 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. 2016 r. poz. 677 ze zm.).

³⁴³ http://brpd.gov.pl/sites/default/files/dzieci_ofiary_przemocy_w_rodzinie.pdf, [dostęp: 08/07.2016].

³⁴⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny. (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.).

³⁴⁵ Art. 207 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny. (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.).

³⁴⁶ M. Stożek, *Przemoc...*, op. cit., 2009, s. 72.

³⁴⁷ Wyrok SN z 19 października 1961r., VK486/61, OSN1962, poz. 42.

³⁴⁸ Wyrok SA w Katowicach z 6 lutego 2003r. (IIAKa 532/02); KZS2003/7-8/70.

miejsce w sytuacji, gdy rezultat znęcania wykracza poza zakres tego zjawiska przy równoczesnym zaistnieniu sytuacji, w której wyczerpane zostają znamiona któregoś z innych przestępstw³⁴⁹. Przykładem powyższej kwestii może być przypadek znęcania się i zabójstwa. Jest to sytuacja, gdy pozbawienie życia innego bliźniego popełnione zostało w rezultacie uprzedniego znęcania się nad tą ofiarą³⁵⁰. Dodatkowo artykuł 207 k.k. jest przepisem jednym z najczęściej stanowiących podstawę kwalifikowania znacznej ilości sytuacji, w których wykryta zostaje przemoc w rodzinie³⁵¹. Prócz powyżej wskazanego artykułu odnoszącego się do analizowanej problematyki istotne znaczenie mają również: art. 148 dotyczący zabójstwa, art. 156 i 157 odnoszące się do spowodowania uszczerbku na zdrowiu, art. 158 regulujący kwestię bójki i pobicia, art. 190 - regulujący kwestię groźby karalnej. Istotne znaczenie ma również art. 197 odnoszący się do gwałtu, art. 200- nawiązujący do obcowanie płciowego z małoletnim poniżej piętnastego roku życia, art. 201-regulujący kazirodztwo bądź też art. 204 odnoszący się do sutenerstwa.

Innym aktem prawnym regulującym kwestię ochrony dzieci przed krzywdzeniem jest ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie³⁵² mająca istotne znaczenie dla poruszanej tematyki. Zgodnie z art. 1 tej ustawy reguluje ona wszelkie kwestie związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, odnosi się do wszelkich kwestii związanych z postępowaniem zarówno wobec ofiar przemocy jak i ich oprawców.

Kwestię dotyczącą poruszanej tematyki można odnaleźć również na łamach prawa cywilnego bowiem na jego podstawie wolno żądać od oprawcy odszkodowania³⁵³. Przykładem regulacji odnoszącej się do analizowanego wątku jest art. 446¹ k.c., który stwarza możliwość z chwilą przyjścia na świat nowonarodzonemu dziecku żądania naprawienia wszelkich szkód doświadczonych przed jego narodzinami³⁵⁴. Należy zauważyć jednak iż, regulacje zawarte w kodeksie cywilnym tylko pośrednio dotyczą ochrony rodziny. Odnoszą się bowiem do udziału małoletniego w obrocie prawnym, jak również do prawa spadkowego³⁵⁵.

³⁴⁹Wyrok SA w Katowicach z 7VI2001r., II Aka 177/01, Orz. Prok i PR. 2002 nr5.

³⁵⁰Wyrok SA w Krakowie z 23 stycznia 1992r., II Akc 198/91, KZS 1992, z.2, poz.12.

³⁵¹G. Arytmiak, *Prawny aspekt przemocy wobec dzieci*, [w:] *Przemoc wobec dzieci. Wybrane zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, Rzeszów 2002, s. 83.

³⁵²Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U.2015.0.1390).

³⁵³Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. z 2016 poz. 380).

³⁵⁴Art.446¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. z 2016 poz. 380).

³⁵⁵J. Błęszyński, A Rodkiewicz-Ryżek, *Ochrona praw dziecka w świetle standardów polskich i międzynarodowych*, tekst dostępny pod adresem file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/321-1200-2-PB.pdf.

Regulacje dotyczące niewłaściwego zachowania w stosunku do małoletnich znajdują swoje umocowanie również na gruncie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, który jest zasadniczym aktem prawnym, regulującym problemy rodziny w polskim ustawodawstwie jak również stanowi podstawę materialno-prawną orzecznictwa sądów rodzinnych³⁵⁶. Kodeks jednak nie precyzuje szczegółowo przypadków niewłaściwego traktowania dzieci. Zawarte są w nim chociażby takie określenia jak -zagrożenie zdrowia dziecka czy - nadużycie władzy rodzicielskiej, ich interpretacja zaś uzależniona jest od sądu, który ma na celu przede wszystkim dobro dziecka³⁵⁷.

Do poruszanej tematyki odnoszą się również takie akty wykonawcze jak chociażby: Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie³⁵⁸, Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”³⁵⁹ czy Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie³⁶⁰.

Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania należy wskazać, iż tematyka przemocy wobec dzieci jest prawidłowo uregulowana albowiem odnoszą się do niej akty prawne zarówno o zasięgu krajowym, europejskim, jak również międzynarodowym. Mimo licznych regulacji nieustannie dochodzi do krzywdzenia dzieci. Walka z przemocą jest priorytetowym i koniecznym działaniem w obecnie szybko zmieniającej się rzeczywistości, bowiem to właśnie młode osoby są nadzieją lepszego jutra.

Przemoc wobec dzieci w rodzinie jest jednym z najbardziej destrukcyjnych zjawisk dotyczących nieletnich w ich najbliższym otoczeniu niemalże na całym świecie. Najbardziej

³⁵⁶*Ibidem.*

³⁵⁷Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz.U. z 2015 poz. 2082).

³⁵⁸Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz.U. nr 28, poz. 146).

³⁵⁹Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”(Dz. U. nr 209, poz. 1245).

³⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz. U. nr 81, poz. 448).

rażące jest jednak to, iż to właśnie rodzina, która powinna stanowić fundament szczęśliwego, pełnego miłości dzieciństwa w przypadkach, w których występuje zjawisko krzywdzenia jest gwarantem konieczności przeżywania przez młode osoby traumatycznych chwil, licznych cierpień, niewątpliwie silnie zakorzeniających się w psychice dzieci i rzutujących na ich dorosłe życie.

Przemoc wobec najmłodszych jest zjawiskiem złożonym, każdy przypadek sytuacji, w której wykryta zostaje przemoc jest inny i uwarunkowany jest indywidualnymi, składającymi się w całość czynnikami. Sytuacja dzieci jest dodatkowo dramatyczna z uwagi na fakt, iż są to istoty bezbronne, często nie potrafiące zarówno przeciwstawić się oprawcy jak i właściwie zareagować na działania krzywdziciela.

Przemoc skierowana przeciwko nieletnim przybiera różne formy. Może występować zarówno jako przemoc: fizyczna, psychiczna, seksualna, czy przemoc przejawiająca się poprzez zaniedbanie.

Przemoc jest zjawiskiem trudno wykrywalnym, którego nie da się szczegółowo oszacować, bowiem większość przypadków traumatycznych zdarzeń nie zostaje ujawniona między innymi ze względu na strach przed oprawcami.

Bibliografia:

Akty normatywne:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
2. Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r (Dz. U. 1993 nr 61 poz. 284).
3. Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci, (Dz. U. 2000, nr 107, poz. 1128).
4. Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U.2013.677 ze zm).
5. Karta Podstawowych Praw Unii Europejskiej z 2000 r. (Dz.U.C. z 18 grudnia 2000 r.).
6. Traktat z Amsterdamu podpisany 2 października 1997 r. (Dz. U. z 2004 r. nr 90, poz. 864/31).
7. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. z 2016 poz. 380).
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny. (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.).
9. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2015 poz. 2082).
10. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U.2015.0.1390).
11. Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (tj. Dz. U. 2016 r. poz. 677 ze zm.).
12. Rekomendacja nr R(85) 4: „*Przemoc w rodzinie*”, przyjęta na posiedzeniu Komitetu Ministrów w dniu 26. 03 1986 r.
13. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz. U. nr 28, poz. 146),
14. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz. U. nr 81, poz. 448)

Orzecznictwo:

1. Wyrok SA w Krakowie z 23 stycznia 1992r., II Akr 198/91, KZS 1992, z.2, poz.12.
2. Wyrok SN z 19 października 1961r., VK 486/61, OSN 1962, poz. 42 Por.

3. Wyrok SA w Katowicach z 7 VI 2001r., II AKa 177/01, Orz. Prok i PR. 2002 nr 5.
4. Wyrok z 23 września 1998r., skarga nr. 25599/94.
5. Wyrok SA w Katowicach z 6 lutego 2003r.(II AKa 532/02); KZS2003/7-8/70.
6. Decyzja z 8 maja 1962., skarga nr 900/60.

Literatura:

1. Albański L., *Wybrane zagadnienia z patologii społecznej*, Jelenia Góra 2010.
2. Arytmiak G., *Prawny aspekt przemocy wobec dzieci*, [w:] *Przemoc wobec dzieci. Wybrane zagadnienia teoretyczne i praktyczne*, Rzeszów 2002.
3. Brągiel J., *Zaniedbanie dziecka w rodzinie*, tekst dostępny pod adresem: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/4530/1/20_Jozefa_Bragiel_Zaniedbanie_dziecka_w_rodzinnie_277-288.pdf.
4. Błeszyński J., Rodkiewicz-Ryżek A., *Ochrona praw dziecka w świetle standardów polskich i międzynarodowych*, tekst dostępny pod adresem <file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/321-1200-2-PB.pdf>.
5. Dercz M., *Normatywne podstawy ochrony zdrowia dzieci*, [w:] *Dziecko i jego środowisko. Prawa dziecka – dziecko krzywdzone*, Wrocław 2005.
6. *Dziecko w obliczu patologii społecznej dnia codziennego-rzeczywistość lat dziewięćdziesiątych* red. K. Dymek-Balcerek, Radom 1999.
7. Goniewicz M., Goniewicz K., *Przemoc wobec dzieci— aspekty etyczno-prawne*, tekst dostępny pod adresem https://journals.viamedica.pl/forum_medycyny_rodzinnej/article/viewFile/17958/1419
8. Jarosz E. Nowak A., *Dzieci ofiary przemocy w rodzinie. Raport Rzecznika Praw Dziecka*, Warszawa 2012.
9. Kawula S., Brągiel J., Janke A.W., *Pedagogika rodziny*, Toruń 2000.
10. Key E., *Stulecie dziecka*, Warszawa 1904.
11. Kmiecik- Baran K., *Przemoc wobec dzieci-diagnoza i interwencja*, [w:] *Przemoc dzieci i młodzieży w perspektywie polskiej transformacji ustrojowej*, red. Papież J., Płukis A., Toruń 1998.
12. Lachowicz K., *Spoleczne przekonania dotyczące przemocy w rodzinie*, [w:] *Agresja i przemoc we współczesnym świecie*, red. Bańka Z., Szymańska M., Kraków 1998.
13. Lisowska E., *Przemoc wobec dzieci .Rozpoznawanie i przeciwdziałanie*, Kielce 2005.
14. Mazur J., *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002.

15. Mądrycki T., *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*, Warszawa 1997.
16. Pacewicz A., *O Przemocy wobec dzieci*, Warszawa 1997.
17. Posieszyl I., *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999.
18. *Przemoc wobec dzieci w rodzinie*, red. Jaworska-Solich E., Warszawa 2013.
19. Sobal E. *Słownik Języka Polskiego PWN*, Warszawa 2006.
20. Soriano A., *Przemoc wobec dzieci*, Kraków 2002.
21. Stożek M., *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009.
22. Szczęch D., *Ochrona praw dziecka w konwencjach międzynarodowych*, tekst dostępny pod adresem:
file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/08-SZCZĘCH%20DOROTA.pdf.
23. Sztander W., *Na czym polega pomaganie ofiarą przemocy*, „Niebieska linia” Pismo ogólnopolskiego Porozumienia Osób, Organizacji i Instytucji Pomagającym Ofiarą przemocy, nr 5/99.
24. Widera-Wysoczańska A., *Mechanizmy przemocy w rodzinie*, Warszawa 2010.
25. Wójtowicz H., *Mapa przemocy w Rodzinie*, [w:] *Dziecko w obliczu patologii społecznej dnia codziennego-rzeczywistość lat dziewięćdziesiątych T.II*, red. Dymek – Balcerek K., Radom 1999.

Netografia:

1. <http://piterwsad4o.nuse.pl/results?id=a855600c27dae03f2a35947b8f9766c8&t=2016-05-13>, [dostęp:08/07.2016].
2. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/treaties/Html/201.htm>, zwana dalej EKPW, [dostęp:08/07.2016].
3. 25 lat więzienia za dzieci w beczkach http://www.se.pl/wiadomosci/polska/25-lat-wiezienia-za-dzieci-w-beczkach_60174.html, [dostęp:08/07.2016].
4. Czym jest przemoc wobec dzieci?
https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/layout/wnetrze_przyklad.pdf, [dostęp:08/07.2016].
5. Dzieci jako ofiary przemocy w rodzinie.
http://www.dentalforum.ump.edu.pl/uploads/2014/2/63_2_42_2014.pdf, [dostęp:08/07.2016].
6. Dzieci ofiary przemocy w rodzinie

- http://brpd.gov.pl/sites/default/files/dzieci_ofiary_przemocy_w_rodzinie.pdf,
[dostęp:08/07.2016].
7. Niemowlę walczy o życie w opolskim WCM. Dziecko zostało pobite
<http://www.nton.pl/wiadomosci/opole/a/niemowle-walczy-o-zycie-w-opolskim-wcm-dziecko-zostalo-pobite,9956684/>, [dostęp:08/07.2016].
 8. Ośrodek interwencji kryzysowej - TPD Radom
<http://www.tpd.radom.pl/start.php?idx=2>, [dostęp:08/07.2016].
 9. Przemoc wobec dzieci — aspekty etyczno-prawne
https://journals.viamedica.pl/forum_medycyny_rodzinnej/article/viewFile/17958/1419
[dostęp:08/07.2016].
 10. Przemoc wobec dziecka- <http://www.nauki-spoeczne.info/przemoc-wobec-dziecka>,
[dostęp:08/07.2016].
 11. Przemoc w rodzinie - Statystyka
<http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, [dostęp:08/07.2016].
 12. Sytuacja rodzin wielodzietnych na lokalnym rynku pracy – powiat grudziądzki
grodzki oraz ziemski
http://www.pcprlubartow.pl/wp-content/uploads/2011/04/zal._do_XXVIII.210.13_program.pdf, [dostęp:08/07.2016].
 13. Usypiał żonę i szedł do dziecięcej sypialni... Ojciec molestował szóstkę swoich
dzieci?
<http://www.pomorska.pl/wiadomosci/swiecie/art/7427047,usypial-zone-i-szedl-do-dzieciecej-sypialni-ojciec-molestowal-szostke-swoich-dzieci,id,t.html>,
[dostęp:08/07.2016].
 14. Wyrzuciła swoją 3-miesięczną córeczkę przez okno bo...płakała.
<http://wrealu24.pl/index.php/services/1110-wyrzucila-swoja-3-miesieczna-coreczke-przez-okno-bo-plakala-mala-hania-nie-zyje-video>, [dostęp:08/07.2016].
 15. Zakres problemów i pomocy www.tpd.radom.pl/start.php, [dostęp:08/07.2016].
 16. Zaniedbywanie- dziecka-to przemoc <http://dzieci.pl/kat,1024263,title,Zaniedbywanie-dziecka-to-przemoc,wid,14334977,wiadomosc.html?smgputicaid=6176e4>,
[dostęp:08/07.2016].
 17. Zaniedbanie jako forma przemocy wobec dziecka
http://old.sp20.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=152&Itemid=0
[dostęp:08/07.2016].

Rozdział IX

Polityka społeczna jako działalność Unii Europejskiej

Mgr Paweł Śwital, Mgr Urszula Król³⁶¹

In the following article an issue of the social policy was addressed as activities of the European Union. Starting from discussing involving of individual institutions the EU in the forming of the joint social policy, where were drawn up: European Council, Council of European Union, European Commission, European Parliament, European Court of Justice, Committee for Of social protection, European Training Foundation, European monitoring centre of Changes, European Foundation for the improvement of living conditions and the Work, European Centre for the Development of Vocational Training, Committee for Employments, European Social Fund, Committee Economics- Social. Next one of important documents was discussed concerning the EU of social policy accepted in final years, that is European social agenda. Next an issue of the politics of the fight against the poverty and the social marginalisation and employments and unemployments were drawn up. After all in the last point four principles being aimed at a coordination of systems of the social security that is: the principle of equal treatment, the principle of unity of the applied legislation, the principle of adding indemnity periods up, the employment and settling and the principle of preserving vested interests were presented.

Wstęp

Na przełomie XX i XXI wieku polityka społeczna stanowiła jeden z podstawowych elementów działalności Unii Europejskiej. Rozwijała się ona wówczas niezwykle dynamicznie. Jednak w wyniku Kryzysu strefy Euro w latach 2008-2010 spadła dynamika rozwoju polityki społecznej. Wówczas większy nacisk został położony na kwestię związane z poprawą funkcjonowania finansów publicznych. Należy jednak pamiętać, że w przypadku

³⁶¹ **mgr Paweł Śwital** – asystent, Zakład Prawa Publicznego, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych.

mgr Urszula Król – doktorantka kierunku Ekonomia, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny w Radomiu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych.

polityki społecznej Unii Europejskiej, wymiarze społecznym dominują instrumenty o charakterze regulacyjnym (ustalanie minimalnych standardów ochrony praw pracowniczych i socjalnych), ale obecne są również rozwiązania finansowe (fundusze UE, w szczególności EFS). Rozwijano również miękkie metody w rodzaju otwartej koordynacji w obszarach integracji społecznej, systemów emerytalnych, opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej. Aktualnie największe znaczenie mają działania podejmowane w ramach semestru europejskiego i związane z zaleceniami dla Państw Członkowskich.³⁶²

I. Zaangażowanie instytucji Unii Europejskiej w kształtowanie wspólnej polityki społecznej

Unia Europejska oraz jej organy są niezwykle istotnym elementem międzynarodowej polityki społecznej. Wszystkie państwa członkowskie są zobowiązane do przestrzegania prawa UE, pozwala to więc na stworzenie odpowiednich warunków, aby realizacja wspólnej polityki społecznej nie pozostała wyłącznie w sferze deklaracji.³⁶³

Tabela 1. Podmioty UE realizujące politykę społeczną.

Unia Europejska			
Główne wspólnotowe organy	Komitety doradczo-konsultacyjne	Agencje wspólnotowe	
Rada Europejska	Komitet Ekonomiczno – Społeczny	Europejskie Centrum Rozwoju Zawodowego	Kształcenia
Rada Unii Europejskiej	Komitet ds. Zatrudnienia	Europejska Fundacja Kształcenia	
	Komitet ds. Ochrony	Europejska Fundacja na	

³⁶² R. Szarfenberg, *Polityka społeczna Unii Europejskiej – przewodnik*, Warszawa 2014, s.36.

³⁶³ *Europejska polityka społeczna*, pod. red. R. Gabryszak, D. Magierka, Warszawa 2011, s. 17.

Komisja Europejska	Socjalnej	rzeczą Poprawy warunków Życia i Pracy
Parlament Europejski	Europejski Fundusz Społeczny	Europejskie Centrum Monitorowania Zmian
Europejski Trybunał Sprawiedliwości		

Źródło: „*Europejska polityka społeczna*”, pod. red. R. Gabryszak, D. Magierka, Warszawa 2011, s. 17.

Omawiając międzynarodowe podmioty polityki społecznej należy zwrócić uwagę na organizacje pozarządowe, w których najistotniejszą rolę odgrywają związki zawodowe (Światowa Federacja Związków Zawodowych, Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych, Międzynarodowa Konfederacja Chrześcijańskich Związków Zawodowych), a także różne instytucje i stowarzyszenia. Do najważniejszych instytucji UE, które zajmują się polityką społeczną zaliczamy:

- Radę Europejską,
- Komisję Europejską,
- Parlament Europejski,
- Europejski Trybunał Sprawiedliwości.³⁶⁴

Rada Europejska obraduje w składzie szefów państw i rządów państw członkowskich UE. Szefowie państw członkowskich i ich rządów wraz z ministrami spraw zagranicznych oraz przewodniczącym Komisji Europejskiej zbierają się przynajmniej dwa razy w roku. Ma to miejsce zwykle w państwie, które sprawuje aktualnie przewodnictwo w Radzie. Podstawowym ich zadaniem jest przyjmowanie wspólnych strategii i określanie zasadniczych wytycznych dla polityki UE. Niezwykle istotne znaczenie dla Rady Europejskiej ma fakt, że dzięki jej działalności państwa członkowskie mogą uzgodnić decyzje polityczne w kwestiach najbardziej delikatnych i drażliwych. Ponadto gwarantuje również spójność działalności unijnej we wszystkich dziedzinach. Od momentu przyjęcia Strategii lizbońskiej Rada Europejska raz w roku odbywa posiedzenie, które jest poświęcone rozwojowi polityki gospodarczej, społecznej i zatrudnienia. Komisja Europejska natomiast stanowi główny organ wykonawczy. Jest więc w pewnym sensie strażnikiem traktatów założycielskich Wspólnot oraz prawa wtórnego. Niezwykle istotnym faktem w przypadku Komisji Europejskiej jest

³⁶⁴ *Ibidem*, s. 18.

to, że posiada ona wyłączne prawo do inicjatywy ustawodawczej. Jej głównym obowiązkiem jest jednak realizacja postanowień, które zostały zawarte w prawie wspólnotowym. Ponadto kontroluje ich stosowanie przez państwa należące do UE. Komisja Europejska zarządza również funduszami strukturalnymi UE, a w tym także Europejskim Funduszem Społecznym. Wszyscy członkowie Komisji Europejskiej są niezależni od rządów państw członkowskich, a w ich gronie znajduje się również komisarz odpowiedzialny za obszar zatrudnienia i spraw społecznych.³⁶⁵ W Parlamencie Europejskim natomiast jego członkowie nie grupują się zgodnie z obywatelstwem czy narodowością lecz zgodnie z przynależnością do różnych frakcji politycznych. Polityka społeczna UE realizowana jest głównie przez Komisję ds. Zatrudnienia i Spraw Socjalnych, a także przez Komisję ds. Praw Kobiet i Równouprawnienia. Przestrzeganie prawa przy wykładni i stosowaniu traktatów zapewnia z kolei Europejski Trybunał Sprawiedliwości. Orzeka on również o wykonaniu zobowiązań przez państwa członkowskie, ponadto rozstrzyga spory występujące pomiędzy Komisją Europejską a państwami członkowskimi, które wynikają ze stosowania prawa wspólnotowego. Należy zaznaczyć, iż Europejski Trybunał Sprawiedliwości w znacznym stopniu wpływa na realizację polityki społecznej UE. Dzieje się tak dlatego, gdyż spełnia on rolę nie tylko sądu konstytucyjnego i międzynarodowego, lecz równocześnie administracyjnego, gospodarczego oraz sądu pracy.³⁶⁶

Do pozostałych instytucji o charakterze doradczo-konsultacyjnych zajmujących się sprawami polityki społecznej w UE są:

- Komitet Ekonomiczno – Społeczny,
- Komitet ds. Zatrudnienia,
- Komitet Ochrony Socjalnej,
- Europejski Fundusz Społeczny.³⁶⁷

Komitet Ekonomiczno – Społeczny został założony już w 1957 roku na mocy Traktatu Rzymskiego. Jest on organem doradczym, który reprezentuje m. in. pracowników, związki zawodowe, rolników i konsumentów. Komitet ten składa się z trzech grup, które składają się z przedstawicieli organizacji pracodawców (pierwsza grupa), przedstawicieli pracowników (druga grupa) oraz pozostałe środowiska gospodarcze i społeczne (trzecia grupa). Komitet Ekonomiczno – Społeczny ma na celu przedstawienie poglądów tych grup i ich obrona w politycznych debatach z Komisją Europejską, Radą Europejską oraz

³⁶⁵ T.H. Marshall, *Social Policy*, Hutchinson, London 1975; za: G. Falkner, „*Społeczny wymiar Unii Europejskiej*” [w:] Unia Europejska. Organizacja i funkcjonowanie, red. M. Cini, PWE, Warszawa 2007, s. 371.

³⁶⁶ *Europejska polityka...*, *op.cit.*, s. 18-19.

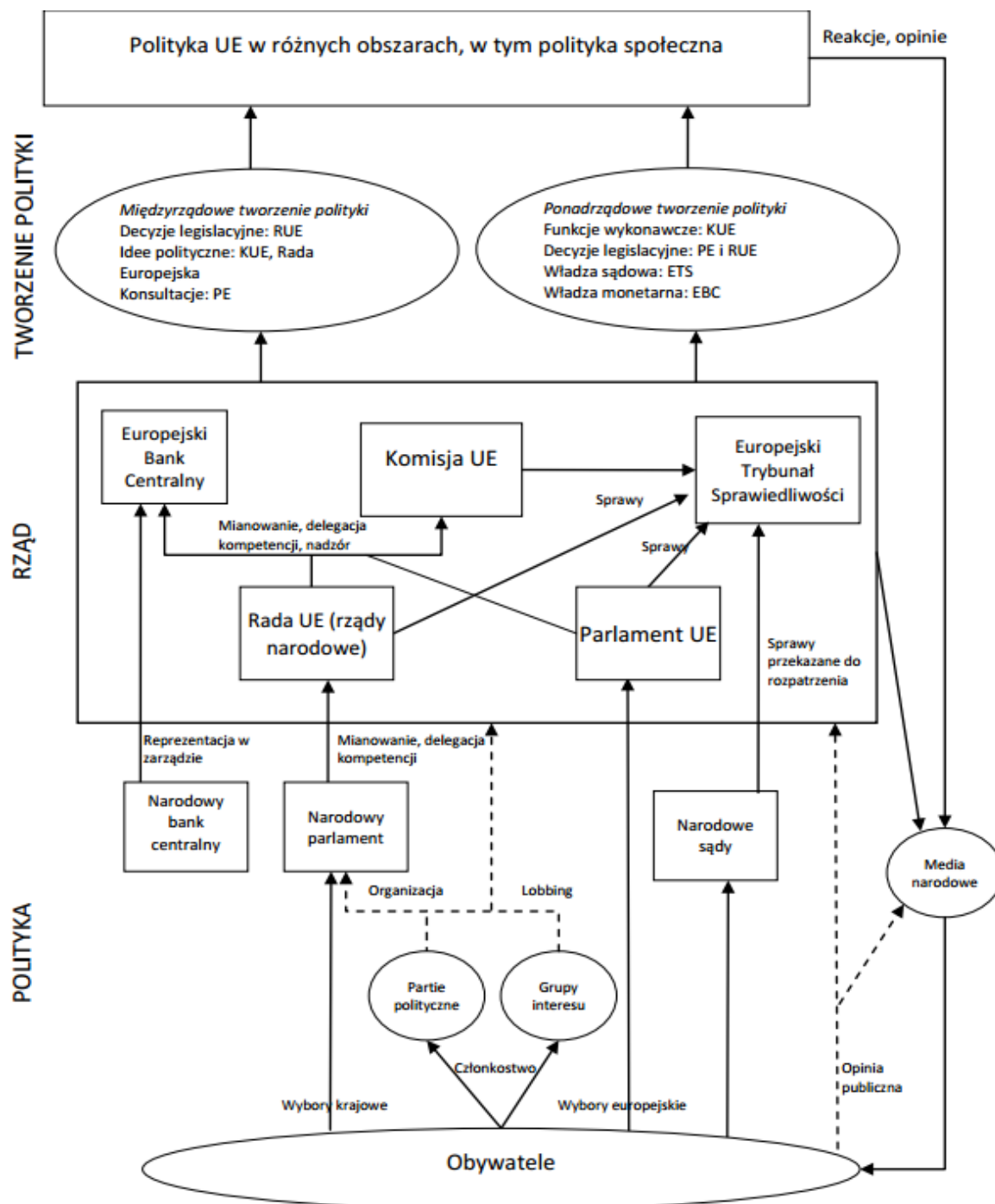
³⁶⁷ *Ibidem*, s. 19.

Parlamentem Europejskim. Można wymienić trzy główne funkcje Komitetu, a mianowicie przedstawia on swoją opinię Radzie Europejskiej, Komisji Europejskiej oraz Parlamentowi Europejskiemu, następnie zachęca społeczeństwo obywatelskie do większego zaangażowania się w kształtowanie polityki UE, a także wzmacnia rolę społeczeństwa obywatelskiego w krajach nienależących do UE oraz pomaga tworzyć struktury doradcze. Jego opinie są brane pod uwagę przy ustalaniu kierunków polityki społecznej przez organy Wspólnotowe, choć nie są one dla nich wiążące. Komitet ds. Zatrudnienia z kolei jest organem doradczym UE, który został utworzony w styczniu 2000r. przez Radę Unii Europejskiej. Jest on zobowiązany do dbałości o wysoki poziom zatrudnienia, który powinien być odpowiednio kształtowany w realizacji polityk wspólnotowych. Jako najważniejsze zadania Komitetu ds. Zatrudnienia można przytoczyć m.in. promocję wysokiego standardu pracy przy tworzeniu i wcielaniu w życie polityki dotyczącej pracy w krajach członkowskich, wystawianie opinii na żądanie Rady Ministrów, Komisji Europejskiej, Koordynacja polityki makroekonomicznej z reformami, a także zapewnienie informacji między państwami członkowskimi w zakresie polityki zatrudnienia. Kolejną instytucją zajmującą się sprawami społecznymi w UE jest Komitet ds. Ochrony Socjalnej, który został powołany w 2000r. na mocy Traktatu Amsterdamskiego. Do głównych zadań tego Komitetu należą m.in. śledzenie sytuacji politycznej i rozwoju polityki ochrony socjalnej w państwach członkowskich, wspieranie wymiany informacji, doświadczeń, dobrych praktyk pomiędzy państwami członkowskimi UE i z Komisją Europejską, opracowywanie sprawozdań, formułowanie opinii bądź podejmowanie innych prac w ramach swoich dziedzin kompetencji na żądanie Rady Europejskiej bądź Komisji Europejskiej (możliwe jest również z własnej inicjatywy), a także promowanie inicjatyw i nowatorskich rozwiązań w polityce społecznej UE. Ostatnią z wymienionych instytucji z zakresu polityki społecznej jest Europejski Fundusz Społeczny, który jest jednym z funduszy strukturalnych UE. Został on stworzony w celu redukcji różnic w zamożności i jakości życia we wszystkich państwach członkowskich i regionach UE. Promuje on spójność gospodarczą i społeczną. Główne cele Europejskiego Funduszu Społecznego realizowane są w pięciu obszarach wsparcia, które określają jego zakres działań. Tymi obszarami są:

1. aktywne polityki rynku pracy ukierunkowane na zwalczanie i zapobieganie bezrobociu,
2. równe szanse dla wszystkich w dostępie do rynku pracy,
3. lepsza jakość szkolenia i kształcenia jako część polityki uczenia się przez całe życie tak, aby poprawić dostęp do rynku pracy, a także podtrzymać zdolność do bycia zatrudnionym i promować mobilność zawodową,

4. doskonalenie kadr gospodarki oraz rozwój przedsiębiorczości,
5. zwiększenie dostępu i uczestnictwa kobiet na rynku pracy.³⁶⁸

Tabela 2. System polityczny UE

³⁶⁸ Ibidem, s. 19 -12.

Źródło: S. Hix *“The Political System of the European Union”*, wydanie II, Palgrave Macmillan, 2005, s. 6.

II. Agenda Społeczna UE

Za jeden z najważniejszych dokumentów UE przyjętym w ostatnich latach była Europejska Agenda Społeczna, która ogłoszona została na posiedzeniu Rady Europejskiej w Nicei w 2000 roku. Obejmowała ona plan działań z perspektywą jego realizacji do 2005 roku. W owej Agendzie zostały sformułowane następujące cele:

- osiągnięcie pełnego zatrudnienia,
- rozwiązanie problemu starzenia się społeczeństw,
- wzmocnienie społecznej spójności,
- wzrost społecznego znaczenia procesu globalizacji.³⁶⁹

Należy również zaznaczyć, że w ramach tych ogólnych celów wyznaczono do realizacji sześć zadań o statusie priorytetowym:

- stworzenie dużej liczby wysokiej jakości miejsc pracy,
- osiągnięcie równowagi pomiędzy elastycznością rynku pracy a bezpieczeństwem socjalnym pracowników,
- zwalczanie ubóstwa, wszelkich form wykluczenia społecznego, a także dyskryminacji,
- unowocześnienie systemów ochrony socjalnej,
- wzmocnienie polityki społecznej w kontekście rozszerzenia i stosunków zewnętrznych UE.³⁷⁰

Niezwykle istotnym uzupełnieniem dla Agendy jest Strategia Lizbońska, której założenia zostały przyjęte na posiedzeniu Rady Europejskiej w marcu 2000r. w Lizbonie przez przywódców 15 krajów tworzących wówczas Unię Europejską.. Jej celem jest: „stworzenie najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki na świecie, opartej na wiedzy, zdolnej do trwałego wzrostu gospodarczego przy większej liczbie lepszych miejsc pracy i większej spójności społecznej (konkluzje prezydencji, szczyt Rady Europejskiej w Lizbonie, 23 i 24 marca 2000 r.) oraz przy zachowaniu zrównoważonego środowiska naturalnego.”³⁷¹ W Strategii określone zostały zarówno cele jak i sposoby ich realizacji

³⁶⁹ P. Bajor, *Fundamentalne cele polityki społecznej Unii Europejskiej*, Fundacja Prawo Europejskie, Warszawa 2007, s. 11.

³⁷⁰ *Loc cit.*

³⁷¹ Parlament Europejski, http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/lisbon/article_7207_pl.htm (z 29 sierpnia 2013r.)

i wyznaczają one nowe kierunki europejskiej polityki społecznej. Oparta ona ma być o nowoczesne narzędzia działania, a w szczególności zwiększenie dostępu do edukacji, wyrównywanie szans i rozwój regionów zacofanych i peryferyjnych. Nowoczesna polityka społeczna ma głównie skupić się na tworzeniu warunków do samorealizacji jednostki, a nie tworzenia osłon socjalnych i uzależniania jej od biurokratycznego państwa socjalnego.³⁷²

O ówczesnych terenach w zakresie polityki społecznej UE możemy się dowiedzieć zapoznając się z jednym z programowych dokumentów w zakresie rozwijania wymiaru społecznego UE, jest nim Mianowicie tzw. „odnowiona Agenda Społeczna” (Jest to nowa wersja Agendy Społecznej 2005-2010, która była również odnowioną wersją dokumentu pod nieco innym tytułem: Komunikat Komisji o agendzie polityki społecznej (Social Policy Agenda), COM(2000) 379. Jako układ odniesienia dla rozpoczęcia prac nad rewizją traktuje się dokument A citizens' agenda: Delivering results for Europe z 2006 r., w którym zamieszczono krótki punkt, do którego nawiązano w nazwie omawianej strategii: „Możliwości, dostęp i solidarność”), bądź „Pakiet Społeczny” ewentualnie „komunikat parasolowy”. Została ona przyjęta przez Komisję Europejską i ma status komunikatu. Polski tytuł tego dokumentu brzmi następująco: Możliwości, dostęp i solidarność w Europie XXI wieku. W celu ukazania w pełni znaczenia agendy społecznej UE można zacytować dwa zdania z jej początku i końca. „Polityka społeczna powinna nadążać za zmieniającymi się realiami – powinna być elastyczna i sprawnie reagować na zmiany”, „Nowe realia społeczne wymagają nowych rozwiązań. Zmiany przebiegają szybko, a polityka musi dotrzymać im kroku, zapewniając innowacyjne i elastyczne rozwiązania...”³⁷³ W dokumencie tym poza wskazaniem wspólnych wyzwań na które są narażone państwa członkowskie UE wskazano również wspólne cele, które symbolizują trzy tytułowe pojęcia, a mianowicie: możliwości, dostęp i solidarność. Chodzi tu głównie o klasyczną zasadę równości szans. Te trzy główne cele zostały rozpisane na siedem priorytetów:

- 1) dzieci i młodzież przyszłości Europy;
- 2) inwestowanie w ludzi, ilość i jakość miejsc pracy oraz nowe umiejętności;
- 3) mobilność;
- 4) dłuższe i zdrowsze życie;
- 5) walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym;

³⁷² *Europejska polityka społeczna... op. cit.*, s. 18.

³⁷³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0412:FIN:PL:PDF> (z dnia 29 sierpnia 2013r.)

6) walka z dyskryminacją;

7) możliwości, dostęp i solidarność w kontekście międzynarodowym.³⁷⁴

III. Polityka walki z ubóstwem i marginalizacją społeczną

Jedną z wielu przeszkód do integracji społecznej obywateli Unii Europejskiej są ubóstwo, bezrobocie, polaryzacja społeczna oraz wzrastające różnice pomiędzy poszczególnymi państwami i regionami pod względem wysokości dochodów i bogactwa. To wszystko przekłada się bezpośrednio na marginalizację jednostek oraz całych grup społecznych. Zgodnie z Zieloną Księgą Europejskiej Polityki Społecznej jako marginalizację uznaje się brak uczestnictwa w życiu społecznym. Niezwykle widoczne stają się to w środowiskach wiejskich i miejskich, w których istnieją grupy społeczne, będące przedmiotem dyskryminacji, segregacji i osłabienia tradycyjnych form więzi społecznych. Istnieje wiele przyczyn marginalizacji i są one niezwykle złożone. Wpływają na nią zarówno niskie kwalifikacje i dochody jak i bezrobocie.³⁷⁵

Należy zaznaczyć, iż efektem rosnącej marginalizacji jest wzrost desperacji jednostek, uciekanie się do przemocy bądź narkomani. Marginalizacja również sprzyja ekstermizmom społecznym i politycznym. Współcześnie przybiera ona charakter globalnego problemu społecznego, który wymaga przeciwdziałania, gdyż leży to w interesie całej ludzkości. Dlatego też na szczycie UE wydano walkę ekskluzji społecznej rozumianej jako wykluczenie ze społeczeństwa zorganizowanego, które jest wynikiem braku realizacji podstawowych praw socjalnych, które są zagwarantowywane przez państwo. Ekskluzja jest przeciwieństwem inkluzji czyli obywatelskości i solidarności a więc haseł wyznaczających porządek społeczny w zorganizowanej Europie.³⁷⁶

Dla omówienia kwestii ubóstwa istotne znaczenie ma również wykształcenie obywateli UE. Niski wykształcenie oznacza ludność w wieku powyżej 14 lat, która ukończyła edukację na szkole podstawowej lub gimnazjalnej. Z tego wynika utrudniony dostęp tych osób do rynku pracy, częściej są one bezrobotne bądź otrzymują najniższe dochody.³⁷⁷

W celu zwalczania ubóstwa i socjalnej marginalizacji w grudniu 2000r. Rada Europejska w Nicei określiła 4cztery wytyczne:

³⁷⁴R. Szarfenberg, *Europejska polityka społeczna – krótkie wprowadzenie*, (wersja 1.0, 26.02.09), http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/eps_kw.pdf (z 29 sierpnia 2013r.)

³⁷⁵K. Głębicka, *Socjalny wymiar Europy, od niewolnictwa do obywatelskości*, Radom 2006, s. 228.

³⁷⁶T. Kowalak, *Marginalność i marginalizacja społeczna*, Warszawa 1998, s. 16- 31.

³⁷⁷K. Głębicka, *Socjalny wymiar... op. cit.*, s. 232.

1. promocja partycypacji w zatrudnieniu, równy dostęp do dóbr i usług, praw i zasobów,
2. zapobieganie ryzyku marginalizacji,
3. działania na rzecz wsparcia grup szczególnego ryzyka,
4. mobilizacja do działania wszystkich podmiotów polityki społecznej.³⁷⁸

W celu walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym w/w cele zawierają następujące wytyczne szczegółowe:

1. Ułatwienie uczestnictwa w zatrudnieniu oraz dostępu do wszelkich źródeł, praw, dóbr i usług, a w szczególności:
 - promowanie dostępu do stabilnego i dobrej jakości zatrudnienia dla wszystkich kobiet i mężczyzn zdolnych do pracy, a w szczególności przez:
 - stworzenie ścieżki zatrudnienia dla grup najbardziej narażonych przez wprowadzenie polityki szkolenia,
 - rozwijanie polityki promującej łączenie pracy zawodowej z życiem rodzinnym, włączając w to opiekę nad dziećmi i innymi osobami zależnymi,
 - wykorzystanie możliwości już istniejących form integracji społecznej
 - zapobieganie wykluczeniu ludzi z rynku pracy poprzez poprawianie ich zdolności do zatrudnienia, zarządzanie zasobami ludzkimi, organizację pracy i kształcenia ustawicznego.
 - Organizacja systemu zabezpieczenia społecznego w taki sposób, aby:
 - zagwarantować niezbędne zasoby finansowe pozwalające na godne życie,
 - przewyższać przeszkody w zatrudnieniu przez promowanie dostępu do zatrudnienia dla grup o niskiej zatrudnialności oraz przez tworzenie takich warunków pracy, aby jej wykonywanie wiązało się z uzyskaniem przyzwoitego dochodu.
 - Wprowadzenie polityki, która ma na celu ułatwić dostęp do przyzwoitych i sanitarnych mieszkań dla wszystkich, jak również do podstawowych usług, koniecznych do normalnego życia w danych warunkach.
 - Wprowadzenie polityki zapewniającej dostęp do opieki zdrowotnej dla wszystkich odpowiednio do ich sytuacji, włączając w to osoby zależne od opieki innych.
 - Rozwijanie, z korzyścią dla osób zagrożonych wykluczeniem, usług i towarzyszących im środków, które umożliwiają im dostęp do edukacji, wymiaru sprawiedliwości i innych usług publicznych czy prywatnych, takich, jak kultura, sport i wypoczynek.
2. Zapobieganie ryzyku wykluczenia społecznego

³⁷⁸ *Ibidem.*, s. 237 – 238.

- Wykorzystanie w pełni potencjału społeczeństwa opartego na wiedzy i technologii komunikacyjnych, dbając o to, by nikt nie został wykluczony, w szczególności osoby niepełnosprawne.
- Wdrożenie polityk, których celem będzie zapobieganie kryzysom życiowym, mogącym prowadzić do sytuacji sprzyjających wykluczeniu społecznemu.
- Wdrożenie działań mających na celu ochronę i zabezpieczenie rodzinnej solidarności.

3. Dostarczenie pomocy osobom najbardziej narażonym na ryzyka

- Promocja integracji społecznej kobiet i mężczyzn, którzy doświadczają ubóstwa trwałego
- Zmierzanie w kierunku eliminacji wykluczenia społecznego wśród dzieci i dostarczenie im wszelkich możliwych sprzyjających integracji społecznej.
- Rozwijanie wszechstronnych działań na rzecz obszarów dotkniętych wykluczeniem.

Cele te mogą zostać osiągnięte włączenie ich w inne cele i/lub poprzez specyficzne polityki czy też działania.

4. Mobilizacja wszystkich istotnych partnerów społecznych

- Promowanie, zgodnie z krajowymi praktykami, uczestnictwa ludzi wykluczonych społecznie w rozwiązywaniu ich problemów, a w szczególności zachęcaniu ich do wyrażania swoich opinii, gdy chodzi o ich sytuację oraz o działania i środki, które ich dotyczą.
- Włączenie polityki zwalczania wykluczenia społecznego w całościową politykę kraju poprzez:
 - mobilizację władz publicznych na wszystkich szczeblach zgodnie z ich kompetencjami,
 - rozwijanie struktur i procedur koordynacyjnych,
 - przystosowanie administracyjnych i społecznych służb do potrzeb osób podlegających wykluczeniu i zapewnienie, że personel pierwszego kontaktu jest wrażliwy na te potrzeby,
- Promowanie dialogu i partnerstwa między wszystkimi zainteresowanymi instytucjami publicznymi i prywatnymi.³⁷⁹

Kolejnym dokumentem, który zawiera założenia programowe zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego został opracowany w Lizbonie, gdzie w 2000r. został opublikowany wspólny raport odnośnie socjalnej inkluzji. Jego celem było głównie ograniczenie i redukcja ubóstwa do 2010r.. a także wdrożenie efektywnej i skutecznej polityki inkluzji społecznej. Promowało on spójność i otwartą metodę koordynacji. Miało to pomóc w realizacji wspólnotowej polityki społecznej na rzecz walki z ubóstwem i wykluczeniem

³⁷⁹ Komunikat Komisji WE z 10 października 2001r. dotyczący ustanowienia wspólnego raportu inkluzji socjalnej na lata 2000 – 2002 (COM (2001) 565).

społecznym. Drugim raportem, który został opublikowany 12 grudnia 2003r. był raport, który ustanowił Narodowe Plany Działania na rzecz Socjalnej Inkluzji na lata 2003-2005. Stanowił on jeden z celów Strategii Lizbońskiej z 2000r. Poruszone w nim zostały kwestie związane z ograniczeniem i likwidacją ubóstwa do 2010r. oraz wdrażanie efektywnej polityki inkluzji społecznej.³⁸⁰

IV. Zatrudnienie i bezrobocie

Od roku 2008 UE boryka się z kryzysem, który w kilku państwach UE spowodował spadek zatrudnienia. W niektórych jednak państwach członkowskich zaobserwowano wzrost zatrudnienia np. w Polsce czy Luksemburgu ok. 4%. Strategia Lizbońska założyła cel aby podnieść wskaźnik aktywności zawodowej do 70% ludności w wieku 15 – 64 lata. Zakładała ona również, że wskaźnik aktywności zawodowej powinien wynosić 60%. Do roku 2010 cel ten osiągnęło 15 państw a największy współczynnik aktywności zawodowej osiągnęła Dania i Szwecja. UE wyznacza wysokie wskaźniki aktywności zawodowej, gdyż ma to istotne znaczenie w kwestii walki z ubóstwem. Ponadto im większy wskaźnik zatrudnienia zostanie zrealizowany to tym bardziej poprawi się sytuację ubezpieczeń społecznych, powiększy liczbę podatników a także ożywi sektor usług. Istotne w tej materii znaczenie ma również zatrudnienie kobiet, gdyż rozpiętość zatrudnienia pomiędzy kobietami a mężczyznami sięga nawet do 20%. Dlatego UE reformuje narodowe polityki zatrudnienia, tak aby stały się bardziej elastyczne i przyjazne dla kobiet. Osobnym tematem jest relacja zatrudnienia osób starszych (55-67 lat) w stosunku do osób w wieku 25 – 54 lata. Obecnie w pierwszej grupie jest ok. 80% zatrudnionych osób, kiedy w drugiej grupie jedynie ok. 46%. Jest to o tyle istotne dla polityki społecznej, że wydłuża to aktywność zawodową pokolenia zbliżającego się do emerytury. Ważne jest aby ta część społeczeństwa była możliwie najdłużej aktywna zawodowo, dlatego też został w Polsce wydłużony wiek emerytalny. Kolejny problem europejskiej polityki społecznej stanowi w sferze zatrudnienia praca w niepełnym wymiarze czasu. W Polsce jednak możemy zaobserwować niewykorzystywanie możliwości potencjału pracy, a co za tym idzie marnowanie publicznych pieniędzy na podtrzymywanie sztucznego bezrobocia. W celu osiągnięcia przyjętych przez UE wskaźników należało by zwiększyć zatrudnienie, zwiększyć atrakcyjność rynku pracy, inwestować w podnoszenie kwalifikacji, a także polepszyć zarządzanie na rynku pracy.

³⁸⁰ K. Głębicka, *Socjalny wymiar... op. cit.*, s. 240.

Niepokojące jest również rosnące bezrobocie młodzieży (czyli osób pomiędzy 15 a 24 rokiem życia). Coraz częściej można zauważyć, że część młodych ludzi żyje w gospodarstwach domowych, w których nikt z domowników nie pracuje. Dotyczy to głównie Belgii, Węgier i Polski. Takie sytuacje prowadzą bezpośrednio do różnego rodzaju zaburzeń, np. wzrostu przestępczości czy emigracji.³⁸¹

V. Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego

Pojęcie zabezpieczenie społeczne jest najczęściej definiowane jako: „całokształt środków i działań instytucji publicznych, za pomocą których społeczeństwo stara się zabezpieczyć swoich obywateli przez niezawinionym przez nich niedostatkiem oraz przed groźbą niemożności zaspokojenia podstawowych społecznie uznanych za ważne potrzeby.”³⁸² System zabezpieczenia społecznego ma więc na celu zapewnienie obywatelom UE poczucia bezpieczeństwa. Chodzi tu o: udzielanie różnego rodzaju świadczeń zapewniających obywatelowi poczucie bezpieczeństwa socjalnego w takich wypadkach jak: urodzenie i wychowanie dziecka, zagrożenie czy utrata zdrowia, zdarzenia losowe, niezawinione pogorszenie sytuacji materialnej czy utrata możliwości zarobkowania, wygasanie dochodów z pracy, bezradność itp.”³⁸³ Należy jednak również zagwarantować jednostce stan wolności od niedostatku materialnego, czyli środków utrzymania i zapewnić jej realne gwarancje rozwoju.³⁸⁴ Koordynacja krajowych systemów zabezpieczenia społecznego dla państw członkowskich UE oparta jest na czterech zasadach:

- Zasada równego traktowania – jest to zakaz wszelkiej dyskryminacji opartej na przynależności państwowej, co oznacza, że osoby, które zamieszkują terytorium jednego z państw UE, do których stosują się postanowienia rozporządzenia, podlegają obowiązkom i korzystają z uprawnień każdego państwa UE na tych samych warunkach co obywatele tego państwa.
- Zasada jedności stosowanego ustawodawstwa – w celu uniknięcia sytuacji, gdzie pracownik przemieszczający się w obrębie UE nie jest ubezpieczony w żadnym państwie bądź podlega równocześnie kilku ustawodawstwom przyjęto zasadę, że osoby, do których stosuje się przepisy rozporządzenia, podlegają tylko ustawodawstwu jednego państwa

³⁸¹ J. Auleytner, *Polityka społeczna w Polsce i w świecie*, Warszawa 2011, s. 187 – 190.

³⁸² J. Piotrowski, *Zabezpieczenie społeczne. Problematyka i metody*. Warszawa 1966, s. 28.

³⁸³ M. Książkowski, G. Magnuszewska – Otulak, R. Gierszewski, *Zabezpieczenie społeczne*, [w:] *Polityka społeczna*, pod red. A. Rajkiewicza, J. Supińskiej, M. Książkowski, Warszawa 1996, s. 247.

³⁸⁴ *Loc cit*.

UE. Ponadto przyjęta została zasada, że pracownik zatrudniony na terytorium jednego państwa UE jest podporządkowany ustawodawstwu tego państwa nawet, jeżeli mieszka na terytorium innego państwa UE bądź jeżeli pracodawca, który go zatrudnia ma swoją siedzibę lub miejsce zamieszkania na terytorium innego państwa UE.

- Zasada zachowania praw nabytych – zgodnie z tą zasadą świadczenia pieniężne z tytułu inwalidztwa, starości, wypadków przy pracy czy choroby zawodowej, a także zasiłki pogrzebowe nabyte na podstawie ustawodawstwa jednego lub kilku państw UE nie mogą doznać żadnego uszczerbku z tego powodu, że osoba uprawniona do tych świadczeń przebywa na terytorium innego państwa UE aniżeli państwo zobowiązuje się do wypłaty.
- Zasada sumowania okresów ubezpieczenia, zatrudnienia i zamieszkania – zasada ta polega na tym, że okresy zatrudnienia, ubezpieczenia oraz zamieszkania spełnione pod rządami ustawodawstwa różnych państw UE podlegają zsumowaniu, w przypadku gdy jest to niezbędne do nabycia, zachowania lub odzyskania prawa do świadczenia. Takowe sumowanie jest możliwe wyłącznie wtedy, gdy zbieg taki jest konieczny do uzupełnienia okresów wymaganych w danym państwie UE do celu ustalenia prawa do świadczeń.³⁸⁵

VI. Zakończenie

W obecnej sytuacji społeczno-ekonomicznej Unii Europejskiej, polityka społeczna pełni drugoplanową rolę w stosunku do celów ekonomicznych jakimi UE się kieruje. Należy zauważyć, że socjalny wymiar integracji europejskiej nadal jest słabo rozwinięty i ograniczony zazwyczaj do rynku pracy. Niemniej Unia musi uwzględniać interesy obywateli w swoich działaniach, pomimo, iż polityka społeczna nie należy do wyłącznych kompetencji Unii Europejskiej.

³⁸⁵ K. Głębicka, *Socjalny wymiar... op. cit.*, s. 246 – 247.

Bibliografia:

1. Komunikat Komisji WE z 10 października 2001r. dotyczący ustanowienia wspólnego raportu inkluzji socjalnej na lata 2000 – 2002 (COM (2001) 565)
2. Auleytner J., „*Polityka społeczna w Polsce i w świecie*”, Warszawa 2011
3. Bajor P., „*Fundamentalne cele polityki społecznej Unii Europejskiej*”, Fundacja Prawo Europejskie, Warszawa 2007
4. „*Europejska polityka społeczna*”, pod. red. R. Gabryszak, D. Magierka, Warszawa 2011
5. Głąbicka K., „*Socjalny wymiar Europy, od niewolnictwa do obywatelskości*”, Radom 2006
6. Hix S. „*The Political System of the European Union*”, wydanie II, Palgrave Macmillan, 2005
7. Kowalak T., „*Marginalność i marginalizacja społeczna*”, Warszawa 1998
8. Książkowski M., Magnuszewska – Otulak G., Gierszewsak R., „*Zabezpieczenie społeczne*”, [w:] „*Polityka społeczna*”, pod red. Rajkiewicza A., Supińskiej J., Książkowski M., Warszawa 1996
9. Marshall T.H., *Social Policy*, Hutchinson, London 1975; za: G. Falkner, *Społeczny wymiar Unii Europejskiej* [w:] *Unia Europejska. Organizacja i funkcjonowanie*, red. M. Cini, PWE, Warszawa 2007
10. Piotrowski J., „*Zabezpieczenie społeczne. Problematyka i metody.*”, Warszawa 1966
11. Parlament Europejski
,http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/lisbon/article_7207_pl.htm
(z 29 sierpnia 2013r.)
12. Szarfenberg R., *Europejska polityka społeczna – krótkie wprowadzenie, (wersja 1.0, 26.02.09)*, http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/eps_kw.pdf (z 29 sierpnia 2013r.)
13. Szarfenberg R., „*Polityka społeczna Unii Europejskiej – przewodnik*” Warszawa 2014
14. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0412:FIN:PL:PDF>
(z dnia 29 sierpnia 2013r.)

Rozdział X

Zjawisko przemocy wobec dzieci na przestrzeni lat i sposoby jej zwalczania

Anna Zając, Marcelina Dubas³⁸⁶

The issue of the article is associated with the representation of violence against children over the years and how to combat it. It presents a discussion around the issue of defining "domestic violence", the formation of the phenomenon over the years. An important issue was also the presentation of ways to combat violence, and governmental and nongovernmental organizations fighting against violence among children and minors. Based on empirical analysis and evaluated the formation of the number of victims of domestic violence by the procedure in Poland "Blue Card" over the years. The focus here mainly on account of the number of victims among children under the age of 13 and minors from 13 to 18 years, and the number of children who are victims of violence, and were then placed in a non-threatening place them.

Wstęp

W obecnych czasach coraz więcej uwagi poświęca się kwestii przemocy w domach. Niniejsza praca poświęcona została przede wszystkim problemowi przemocy wobec dzieci. Przemoc jest zjawiskiem negatywnym, jej skutki oddziałują na całe dalsze życie młodego człowieka i często zostawia trwałe ślady w jego psychice. Przemoc wobec dzieci jest najbardziej szkodliwym rodzajem przemocy, ponieważ jest ona doświadczana przez osoby z najbliższego otoczenia, które powinny być źródłem miłości, schronienia i dobra. Lęk, wstyd, nie pozwalają ofierze na mówienie o swojej krzywdzie. W konsekwencji dzieci, które zaznały przemocy wchodząc w dorosłe życie kierują się takimi samymi wartościami jak ich rodzice. Dlatego agresję rodzinną należy zwalczać za wszelką cenę. Głośne mówienie

³⁸⁶ **Anna Zając** - studentka dwóch równoległych kierunków II stopnia: Ekonomii na Uniwersytecie Rzeszowskim oraz Zarządzania na Politechnice Rzeszowskiej; absolwentka studiów podyplomowych: „Mechanizmy funkcjonowania strefy EURO”. Jej dorobek naukowy stanowi aktywny udział w kilkunastu konferencjach naukowych oraz publikacja dziesięciu artykułów naukowych. Od roku 2012 jest aktywnym członkiem Koła Naukowego Liderzy Biznesu działającego przy Wydziale Ekonomii UR, a w roku akademickim 2014/2015 pełniła funkcję wiceprzewodniczącej tego koła. Studentka jest również współorganizatorką konkursu Urtalking, gdzie przewodniczy komitetowi organizacyjnemu.

Marcelina Dubas - studentka kierunku Ekonomia o specjalizacji Ekonomia Usług Biznesowych na Uniwersytecie Rzeszowskim. Jest aktywnym członkiem Międzywydziałowego Koła Naukowego Ekoinnowacje działającego przy Wydziale Przyrodniczo – Matematycznym oraz Ekonomii UR. Brała czynny udział w badaniach naukowych prowadzonych przez Koło Naukowe. Z zamiłowania pasjonatka pieszych wędrówek i fotografii.

o problemie przemocy jest już ważnym krokiem w walce z tym negatywnym zjawiskiem. Należy zwalczać przemoc w rodzinach, nie tylko dla dobra ofiar, lecz również dla zadowolenia całego społeczeństwa.

Celem artykułu jest scharakteryzowanie zjawiska przemocy wobec dzieci na przestrzeni lat oraz sposobów jej zwalczania. W artykule korzystano z aktualnie dostępnej literatury naukowej, aktów prawnych, stron internetowych oraz danych statystycznych dotyczących badanego zjawiska.

I. Etymologia słów „przemoc”. Próba zdefiniowania zjawiska tle literatury naukowej

Pojęcie przemocy sprawia trudność w procesie definiowania. Wynika to głównie z tego, że jeśli definicja zawiera wszystkie przejawy przemocy to zarzuca się jej zbytnią ogólność i brak przydatności do stosowania w praktyce. Natomiast szczegółowe definicje obejmują swoim zasięgiem tylko skrajne przypadki³⁸⁷. Ponadto nie łatwo jest dobrać słowa tak, aby oddawały one rzeczywiste cierpienia związane z przemocą. Występuje, więc problem jednoznacznego ujęcia pojęcia przemocy.

Zgodnie ze słownikiem języka polskiego przemoc to wykorzystywana przewaga, której celem jest narzucenie drugiej osobie swojej woli, wymuszanie czegoś na nim³⁸⁸. Podobną definicję proponuje E. Jarosz, która twierdzi, że jest to fizyczna przewaga stosowana do czynów bezprawnych dokonywanych na kimś³⁸⁹.

Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) przemocą nazwać należy „zamierzone postępowanie lub użycie siły fizycznej przeciw komuś innemu, innej osobie, grupie lub społeczności, którego skutkiem jest doznanie zgonu, obrażeń, szkód psychicznych, narażenia zdrowia lub uniemożliwienia rozwoju³⁹⁰”. Podkreślić należy, że definicja WHO zawiera umyślne spowodowanie szkody osobie drugiej.

W Polsce kwestię definicji przemocy wprowadza ustawa z 29 lipca 2005 r., z której wynika, że jest to umyślne działanie bądź zaniechanie, które narusza prawa lub dobra osobiste osób, naraża te osoby na ryzyko utraty życia, zdrowia oraz narusza wolność, nietykalność cielesną, godność tych osób, a jego skutkiem są szkody na zdrowiu psychicznym

³⁸⁷ I. Pospiszył, *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999, s.3.

³⁸⁸ Słownik języka polskiego, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2007, s.769.

³⁸⁹ D. Lalak, T. Plich (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999, s. 220.

³⁹⁰ Światowa Organizacja Zdrowia WHO, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/en/, [dostęp: 2016-09-16].

i fizycznym³⁹¹. Literatura przedmiotu wyróżnia przemoc fizyczną czynną oraz przemoc fizyczną bierną, a jej przykłady zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Rodzaje przemocy fizycznej oraz ich przykłady

Przemoc fizyczna czynna	Przemoc fizyczna bierna
-wszelkie formy bicia: bicie ręką, klapsy, policzkowanie, bicie za pomocą narzędzia (np. kabla, pasa, kija), -uderzanie dzieckiem o ściany lub inne przedmioty, szarpanie, kopanie, ciągnięcie za włosy itp., -zadawanie ran kłutych, ciętych, -parzenie, w szczególności przypalanie żelazkiem, papierosami, -duszenie, trucie, topienie, usiłowanie lub dokonanie zabójstwa.	-wymuszenia przy użyciu siły fizycznej, -ograniczanie swobody ruchu (np zakazywanie chodzenia, krępowanie, areszt domowy), -uniemożliwianie zaspokajania dziecku podstawowych potrzeb fizjologicznych, takich jak potrzeba jedzenia, snu, wypróżniania się, -odmawianie dziecku pomocy medycznej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Różyńska J., *Przemoc wobec dzieci w rodzinie, Niezbędnik nauczyciela*, EQUAL, Warszawa 2013, s.24.

Potoczne rozumienie pojęcia przemocy okazuje się być niewystarczalne do badań naukowych, dlatego też teoretycy i praktycy wyróżniają trzy zasadnicze kryteria, do których należą: rodzaj zachowania sprawcy, intencje sprawcy oraz skutki przemocy i ofiary.

Uwzględniając kryterium zachowania najczęściej przytaczana jest definicja Kempego, według której przemoc to akt fizycznego krzywdzenia dziecka³⁹². Zwracając uwagę na kryterium intencjonalności sprawcy przemoc określa się, jako każde zachowanie sprawcy mającego na celu wyrządzenie fizycznej krzywdy drugiemu człowiekowi, albo czyn postrzegany, jako mający taką intencję³⁹³. Kryterium skutków przemocy i ofiary znajduje się w definicji zaproponowanej przez Kądziele. Podkreśla on, że przemoc to wywieranie wpływu na innych ludzi, którego prowadzi do tego, że aktualny poziom rozwoju duchowego i somatycznego jest mniejszy od potencjalnego poziomu tego rozwoju.

³⁹¹ Art. 2 pkt 2 ustawy z 29 lipca 2005 r. *o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz. U. nr 180 poz. 1493 ze zm.).

³⁹² I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 2000, s. 12.

³⁹³ W. Badury – Madej, A. Dobrzyńska – Mesterhaza (red.), *Kraków 2000*, s. 12.

Podsumowując rozważania dotyczące próby zdefiniowania pojęcia przemoc, można stwierdzić, że choć przemoc doczekała się wielu zróżnicowanych definicji, to zawiera ona elementy wspólne tj³⁹⁴: jest to działanie zamierzone, świadome i intencjonalne, które ma na celu podporządkowanie i kontrolowanie ofiary; sprawca/agresor posiada przewagę siły; naruszane są przez sprawcę prawa i dobra osobiste ofiary; zachowanie takie godzi w osobistą wolność oraz wywołuje ból i cierpienie ofiary; zachowanie sprawcy wykracza poza zasady relacji interpersonalnych i społeczne normy. Pomimo tego, jak zostanie ona zdefiniowana jest problemem na skalę globalną, bowiem nie ma zakątka na świecie, którego przemoc nie dosięgła.

II. Kształtowanie się zjawiska przemocy na przestrzeni lat

Przemoc wobec dzieci to zjawisko, obecne w społeczeństwie od początku istnienia naszej ludzkości. Na problem ten przez długi okres czasu nie zwracano jednak dostatecznej uwagi, gdyż surowość wobec dzieci uważano za najskuteczniejszy środek przeciw demoralizacji czy zejściem na złą drogę. Przemoc traktowano, jako *rzecz naturalną*. Przez wiele lat uważano również, że dzieciństwo jest mało ważnym okresem życia człowieka, pełnym słabości fizycznej i umysłowej. O wszystkich ważnych dla dziecka sprawach rozstrzygał ojciec. Wśród tych istotnych decyzji miała również swoje miejsce pryncypialna - życie dziecka, którego pełnym właścicielem był właśnie ojciec³⁹⁵. Prawo do pełnego decydowania o życiu dziecka przez ojca zostało zniesione w 365 roku w Rzymie przez cesarza Walentyniana I. Zabroniono również zabicia, jak i porzucenia dziecka. Pozostawiono natomiast prawo karcenia dzieci. Musiały jednak upłynąć kolejne setki lat, aby do społeczeństwa wkroczyło przynajmniej pojęcie “dzieciństwa”. Jan Jakub Rousseau napisał reprezentatywne zdanie: „Mniej mówmy o obowiązkach dzieci, a więcej o ich prawach”³⁹⁶. Międzynarodowy ruch na rzecz ochrony praw dzieci pojawił się jednak dopiero po kolejnych stu kilkudziesięciu lat.

Autentyczna i fundamentalna zmiana stosunków pomiędzy rodzicami a dziećmi dokonała się głównie dzięki rozwojowi psychologii. Odkrycia Z. Freuda zademonstrowały, że podstawy przyszłej osobowości kształtują się głównie w okresie wczesnego dzieciństwa. W efekcie tych odkryć podkreślano znaczenie obecności rodziców w tym okresie życia

³⁹⁴ G. Leśniewska, *Przemoc ekonomiczna wobec kobiet – przeźroczyły problem*, Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2016, nr 418, s. 220.

³⁹⁵ M. Balcerek, *Prawa dziecka*, Warszawa 1986, s.12.

³⁹⁶ J. Szymańczak, *Konwencja o Prawach Dziecka ONZ*, [w:] http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i_684.htm, [dostęp: 2016-09-16].

dziecka. Zjawisko przemocy wobec dziecka zdefiniowano przez naukowców znacznie później³⁹⁷.

Dopiero w drugiej połowie XIX zauważono położenie społeczne dziecka i zdecydowano, iż potrzebuje ono odrębnego traktowania, odpowiedniej opieki i wychowania. Sformułowano wówczas pojęcie "ochrona dzieciństwa", które definiowano, jako działania państwa, organizacji społecznych i samorządów, do zapewnienia dziecku niezbędnych warunków do właściwego rozwoju³⁹⁸. Tym samym dziecko uznano za pełnowartościowego, choć niedojrzałego człowieka, któremu przynależą prawa. W kolejnych latach utworzono wiele organizacji walczących z przemocą wobec dzieci, między innymi:

- w 1920 Międzynarodowy Związek Pomocy Dzieciom podjął uchwałę zwaną Genewską Deklaracją Praw Dziecka;
- w 1959 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło dziesięciopunktową Deklarację Praw Dziecka;
- w 1989 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych jednomyślnie uchwaliła Konwencję o Prawach Dziecka;
- w 1997 roku Komitet Ekspertów ds. Prawa Rodzinnego Rady Europy uchwalił Europejską konwencję o wykonywaniu praw dzieci³⁹⁹;

Niestety mimo wielu prób walki z przemocą wobec dzieci problem ten wciąż występuje w społeczeństwie. Kwestia ta jest często marginalizowana i przemilczana przez najbliższe otoczenie. Odpowiednie jednostki starają się jednak stopniowo podejmować różne działania mające na celu złagodzenie skutków społecznych tego zjawiska.⁴⁰⁰

Wszelkie kierunki ewolucji praw dzieci poczynając od edyktu Walentyniana I do Konwencji o Prawach Dziecka ONZ ustanowiły, następujące założenia:

- dzieciom należą się prawa,
- dziecko jest podmiotem prawa, a więc obywatelem,
- zmiana sytuacji dziecka w rodzinie - ustanowienie instytucji władzy rodzicielskiej,
- zbiór praw dzieci obejmuje większy zakres - prawa odnoszące się do wszelkich aspektów życia dziecka (Konwencja o Prawach Dziecka ONZ),

³⁹⁷D. Korda *Wybrane aspekty przemocy wobec dzieci*, [w:]

<http://www.sosw.uznam.net.pl/dokumenty/referaty/wybrane-aspekty-przemocy-wobec-dzieci.pdf>, [dostęp: 2016-09-16].

³⁹⁸J. Szymańczak, *Konwencja o Prawach Dziecka ONZ*, [w:] http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i_684.htm, [dostęp: 2016-09-16].

³⁹⁹M. Balcerek, *Prawa dziecka*, Warszawa 1986, s.13.

⁴⁰⁰https://www.malopolska.uw.gov.pl/doc/Krzywdzenie_dzieci_w_Polsce_Raport.pdf.

- prawa wszystkich dzieci zostały zrównane ustawowo,
- państwo przejęło ciężar zapewnienia dzieciom ochrony ich praw,
- wzrosła rola społeczności międzynarodowej w działaniach na rzecz efektywnej ochrony praw dzieci na całym świecie⁴⁰¹.

III. Sposoby zwalczania przemocy

Artykuł 3 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, przedstawia rodzaje działań mające na celu poprawę sytuacji dzieci dotkniętych przemocą. Do czynności tych należy zaliczyć poradnictwo medyczne, prawne, psychologiczne, zawodowe, socjalne i rodzinne. Zabiegi te obejmują również interwencje kryzysowe i wsparcie ogólne. Ważna jest również ochrona przed późniejszym krzywdzeniem poprzez uniemożliwienie osobom posługującym się przemocą korzystanie ze wspólnego zamieszkania z osobami pokrzywdzonymi oraz zakazanie zbliżania się do osoby pokrzywdzonej. Nie wolno zapominać o zagwarantowaniu osobie dotkniętej przemocą bezpiecznego schronienia w specjalnie przystosowanym do tego ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy. Jeśli w wyniku przemocy na ciele dziecka pojawi się uszkodzenie ciała konieczne jest badania lekarskie. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy nanosi również na organy administracji oraz poszczególne jednostki samorządu terytorialnego realizację określonych zadań⁴⁰².

Do zadań samorządu gminy i powiatu należą, zatem:

- realizacja i opracowanie gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- prowadzenie poradnictwa i interwencji,
- zapewnienie osobom poszkodowanym w ośrodkach wsparcia,
- tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Wojewoda, jako przedstawiciel rządu w terenie realizuje zadania o charakterze kontrolno-instruktażowym, do których należą m.in.:

- opracowywanie materiałów instruktażowych, procedur, zaleceń,
- monitorowanie zjawiska przemocy,
- powoływanie i odwoływanie wojewódzkiego koordynatora,
- kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy⁴⁰³.

W 2011 roku zostało wydane rozporządzenie Rady Ministrów dotyczące procedury „Niebieskie Karty” oraz zawierające wzory formularzy „Niebieska Karta”. Przedmiotowe

⁴⁰¹ M. Balcerek, *Prawa dziecka*, Warszawa 1986, s.14.

⁴⁰² Art. 2 pkt 2 ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. nr 180 poz. 1493 ze zm.).

⁴⁰³ Por. także K. Właźlak, *Programy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, „Samorząd Terytorialny” 2011, nr 9, s. 40.

rozporządzenie ma na celu przede wszystkim ochronę ofiar przemocy przed dalszym krzywdzeniem. W rozporządzeniu wyszczególnione są zadania pracowników socjalnych pomocy społecznej (miejskie oraz gminne ośrodki pomocy społecznej). Do zadań tych należą m.in.: diagnozowanie potrzeb i ogólnej sytuacji osób poszkodowanych, udzielanie szczegółowych informacji o sposobach uzyskania pomocy, zwłaszcza: psychologicznej, socjalnej, pedagogicznej i prawnej⁴⁰⁴. Swoją rolę w pomocy dzieciom poszkodowanym przemocą mają również funkcjonariusze policji, którzy mają obowiązek udzielić niezbędnej pomocy, organizują oni również bezzwłocznie dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia poszkodowanego, podejmują, w razie konieczności, inne niezbędne czynności pozwalające na ochronę życia poszkodowanego. Członkowie zespołu interdyscyplinarnego zobowiązani są do zaplanowania indywidualnego planu pomocy dla dziecka, co do którego istnieje podejrzenie, że jest dotknięte przemocą w rodzinie. Należy również zauważyć, że plan ten ulega zmianom w zależności od sytuacji osoby i jej potrzeb⁴⁰⁵.

Ważne miejsce w działaniach mających na celu ochronę dzieci przed przemocą i patologią odgrywa szkoła. Wszelkiego rodzaju działania profilaktycznie są realizowane na terenie szkoły przez nauczycieli, wychowawców, pedagogów, kuratorów. Szkoła na ogół nie ma określonej jasnej strategii przeciwstawiania się przemocy. Przy stwarzaniu takich strategii współpracuje zazwyczaj z lokalnymi organizacjami i instytucjami. Poprzez wczesną identyfikację rodzin możliwe jest wykrycie przypadków krzywdzenia dzieci, oraz podjęcie odpowiednich działań, takich jak:

- podnoszenie kompetencji wychowawczych poprzez organizowanie warsztatów psychopedagogicznych, pogadanek prawnych,
- objęcie dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną,
- prowadzenie rozmów z uczniami i zachęcanie do ujawniania swoich problemów,
- powiadomienie odpowiednich specjalistów oraz instytucji o potrzebie interwencji w danej rodzinie,
- stworzenie szkolnego systemu reagowania na przemoc wobec dzieci⁴⁰⁶.

Te wszelkie działania nie mogą być jednak zrealizowane, jeśli pokrzywdzone dziecko nie przyzna się o doświadczanej przemocy. Dlatego bardzo ważne jest obserwowanie zachowań dzieci zwłaszcza przez nauczycieli jak i osoby z otoczenia. W Polsce działa wiele

⁴⁰⁴ § 11 rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz. U. nr 209, poz. 1245.

⁴⁰⁵ Szczegółowe zadania przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego określone zostały w § 17. rozporządzenia w sprawie procedury „Niebieskie Karty”.

⁴⁰⁶ Różyńska J., *Przemoc wobec dzieci w rodzinie, Niezbędnik nauczyciela*, Warszawa 2013, s. 63-65.

organizacji rządowych jak i pozarządowych, które niosą pomoc pokrzywdzonym dzieciom, są to między innymi: Komitet Ochrony Praw Dziecka, Rzecznik Praw Dziecka, Fundacja Dzieci Niczyje czy Centrum Pomocy Dzieciom „Mazowiecka”.

IV Statystyki dotyczące ofiar przemocy

Przemoc postrzega się, jako akt agresji zagrażający wolności. Przemoc domowa godzi w podstawowe wartości społeczeństwa demokratycznego. Naturalny system, jakim jest rodzina winien zapewnić potrzebę bezpieczeństwa i wychować potomstwo w środowisku wolnym od przemocy, lecz w rzeczywistości statystyki pokazują, że jest inaczej. Tabela 2 prezentuje liczbę ofiar przemocy domowej według procedury „Niebieskiej Karty” w Polsce w latach 2001 – 2011.

Tabela 2. Liczba ofiar przemocy domowej wg. procedury "Niebieskiej Karty" w Polsce w latach 2001 - 2011

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	113793	127515	137299	150266	156788	157854	130682	139747	132796	134866	113546
W tym: dzieci do lat 13	26305	30073	32525	35137	37227	38233	31001	31699	27502	26802	21394
Odsetek liczby dzieci do lat 13 jako ofiar przemocy domowej	23,12	23,58	23,69	23,38	23,74	24,22	23,72	22,68	20,71	19,87	18,84
Dynamika łańcuchowa	-	114,32	108,15	108,03	105,95	102,70	81,08	102,25	86,76	97,45	79,82
W tym: małoletni od 13 do 18 lat	14908	15955	17062	17527	17800	18276	14963	15399	13755	13311	10704
Odsetek małoletnich od 13 do 18 lat jako ofiar przemocy domowej	13,10	12,51	12,43	11,66	11,35	11,58	11,45	11,02	10,36	9,87	9,43
Dynamika	-	107,02	106,94	102,73	101,56	102,67	81,87	102,91	89,32	96,77	80,41

łańcuchowa											
------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, [dostęp: 2016-09-18].

Analizując zjawisko przemocy domowej można zauważyć, że liczba jego ofiar charakteryzowała się tendencją rosnącą w latach 2001 – 2006. Punktem kulminacyjnym był rok 2007, w którym nastąpił spadek ogólnej liczby ofiar przemocy domowej. Niestety, w kolejnych latach, aż do 2011 powróciła tendencja rosnąca, za wyjątkiem roku 2009. Identycznie kształtuje się badane zjawisko wśród dzieci do lat 13 oraz małoletnich od 13 do 18 lat.

W badanych latach odsetek liczby dzieci do lat 13, które padły ofiarą przemocy kształtował się powyżej 20%, oznacza to, że więcej niż co piąta ofiara przemocy to dziecko. Jedynie w roku 2010 oraz 2011 odsetek ten wyniósł poniżej 20%. Najwięcej dzieci padło ofiarą przemocy w roku 2006, a najmniej w 2011. Obliczona dynamika łańcuchowa ukazuje, że największy przyrost (z roku na rok) liczby ofiar przemocy domowej wśród dzieci do lat 13 miał miejsce w roku 2002, natomiast największy spadek liczby ofiar dzieci w roku 2009.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli odsetek małoletnich od 13 do 18 lat od roku 2001 do roku 2009 jest liczbą dwucyfrową, a w kolejnych dwóch latach przybiera postać jednej cyfry. Największy odsetek miał miejsce w roku 2001 (13,10%), natomiast najmniejszy w 2011 roku. (9,43). W roku 2002, w stosunku do roku poprzedniego nastąpił największy przyrost liczby ofiar małoletnich. Największy spadek tej liczby zanotowano w roku 2011.

Konkludując, dane statystyczne zawarte w tabeli ukazują, że w każdym badanym roku notuje się ponad 100 tys. ofiar przemocy domowej. Przemoc ta jest więc problemem, zwłaszcza, że dotyczy ona również dzieci. Łącznie ok. 1/3 osób, które padły ofiarą przemocy domowej to dzieci (w tym ok. 20% to dzieci do lat 13, a ok. 10% to małoletni od 13 do 18 lat). Pomimo tego, iż dane te budzą niepokój, to jednak można wyciągnąć z nich pozytywny aspekt. Należy bowiem zauważyć, że im starsze dane tym liczba ofiar przemocy większa i wyższy przyrost z roku na rok, natomiast nowsze dane, bliższe współczesnej rzeczywistości charakteryzują się spadkiem liczby ofiar zarówno tej ogólnej, jak i tej wśród dzieci i małoletnich.

Tabela 3 przedstawia to samo zjawisko w kolejnych latach (2012 – 2015). Dane zostały podzielone i ujęte w formie dwóch tabel, ponieważ w 2012 roku nastąpiła zmiana systemu rejestracji statystycznej dot. przemocy domowej. Stąd dane zawarte w tabeli 3

związane są z działaniami podjętymi w procedurze „Niebieskiej Karty” wyłącznie przez Policję i nie zawierają danych z działalności innych podmiotów (upoważnionych do zwalczania przemocy domowej oraz podmiotów pozapolicyjnych).

Tabela 3. Liczba ofiar przemocy domowej wg. procedury "Niebieskiej Karty" w Polsce w latach 2012 – 2015

	2012	2013	2014	2015
Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	51 292	61 047	77 808	75 495
Ogólna liczba ofiar przemocy	76 993	86 797	105 332	97501
Liczba ofiar - małoletnich	19 172	19 254	21 055	17 392
Odsetek liczby ofiar małoletnich	24,90	22,18	19,99	17,84
Dynamika łańcuchowa	-	100,43	109,35	82,60
Liczba dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu (np. rodzina zastępcza, dalsza rodzina, placówka opiekuńcza)	527	426	346	275
Odsetek liczby dzieci umieszczonych w nie zagrażającym im miejscu	2,75	2,21	1,64	1,58

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, [dostęp: 2016-09-18].

Dane zawarte w tabeli są najnowszymi danymi w zakresie badanego zjawiska, w związku z tym powinny oddawać rzeczywisty obraz liczby i struktury ofiar przemocy domowej. Zgodnie z nową procedurą „Niebieskiej Karty” liczba ofiar przemocy domowej zanotowana przez policję w latach 2012 – 2014 charakteryzowała się tendencją rosnącą. W 2012 wyniosła ona ponad 76 tys., a do 2014 roku gwałtownie wzrosła aż do ponad 105 tys. Pocieszający jest fakt, że liczba ta w roku 2015 spadła do ponad 97 tys. Taki sam trend wykazuje liczba ofiar małoletnich.

Co czwarta osoba, która padła ofiarą przemocy w roku 2012 to małoletni. W kolejnych badanych latach odsetek ten ulega stopniowemu pomniejszaniu. Dynamika łańcuchowa pokazuje, że w roku 2013 i 2014 następował przyrost liczby ofiar przemocy domowej wśród małoletnich, a w roku 2015 ok. 13-nasto procentowy spadek.

Jedynie niecałe 3% dzieci, które padły ofiarą przemocy domowej została w roku 2012 umieszczona w niezagrażającym im miejscu (np. rodzinie zastępczej, dalszej rodzinie, placówce opiekuńczej), lecz niestety odsetek ten w każdym kolejnym roku wykazywał tendencję malejącą i tak, w roku 2015 wyniósł zaledwie 1,58%.

Podsumowując dane zawarte w tabeli 2, można stwierdzić, że obecnie pomimo tak dużych możliwości, jakie daje za sobą rozwój społeczeństwa informacyjnego, liczba ofiar przemocy domowej nie została i nie zostanie zniwelowana. Liczba ta, od roku 2012 do roku 2014 nieustannie wzrastała. Dopiero w roku 2015 zanotowano jej spadek. Zadając sobie pytanie, co przyniosą kolejne lata należy już teraz podjąć wszelkie działania, aby liczba ofiar przemocy domowej wśród dzieci utrzymała tendencję malejącą.

Zakończenie

Przeprowadzone badania na źródłach wtórnych pozwoliły na wysunięcie następujących wniosków:

1. Zjawisko przemocy jest trudne do zdefiniowania. Przemoc narodziła się wraz z człowiekiem, miała ona miejsce już od początku istnienia naszej ludzkości. Pomimo działalności wielu organizacji rządowych i pozarządowych, które mają na celu przeciwdziałanie przemocy to jednak nigdy nie została ona skutecznie zlikwidowana i towarzyszy człowiekowi do dnia dzisiejszego.
2. We współczesnej rzeczywistości przemoc stanowi duży problem, który degraduje prawidłowe funkcjonowanie społeczeństw (w tym również społeczeństw demokratycznych). Dotyka on również osób niewinnych. Ofiarami przemocy stają się także dzieci, małoletni.
3. Liczba ofiar przemocy domowej wg procedury „Niebieskiej Karty” w Polsce w latach 2001 – 2011 wyniosła, w każdym badanym roku powyżej 100 tys, a w latach 2012-2015 (po zmianie procedury pomiaru) kształtowała się w widełkach ok. 50- 75tys.
4. Co trzecia osoba, która padła ofiarą przemocy domowej w latach 2001-2011 to dziecko. Natomiast w latach 2012 – 2015 już tylko, co piąta ofiara to dziecko. Przemoc wśród dzieci jest, więc problemem o dużej skali.
5. W badanych latach 2001 – 2011 zauważyć można następującą tendencję: im starsze dane tym większa jest liczba ofiar przemocy domowej oraz wyższy jest przyrost z roku na rok ofiar, natomiast dane nowsze, bliższe roku 2011 charakteryzują się spadkiem liczby ofiar zarówno tej ogólnej, jak i tej wśród dzieci i małoletnich. Oznacza to, że zmieniała się mentalność sprawców, a także coraz bardziej zwraca się

uwagę na kwestie zagwarantowania bezpieczeństwa dzieciom, lecz nie na długo, bo w latach 2012-2014 liczba ofiar przemocy domowej wykazywała tendencję rosnącą. Pozytywnym aspektem jest fakt, że w roku 2015 liczba ofiar spadła.

Bibliografia

Akty prawne

1. Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. nr 209, poz. 1245).
2. Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. nr 180 poz. 1493 ze zm.).
3. Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. nr 180 poz. 1493 ze zm.).

Literatura

1. Badury – Madej W., Dobrzyńska – Mesterhaza A.(red.), Kraków 2000.
2. Balcerak M., *Prawa dziecka*, Warszawa 1986.
3. Lalak D., Plich T. (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999r.
4. Leśniewska G., *Przemoc ekonomiczna wobec kobiet – przeźroczysty problem*, Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2016, nr 418.
5. Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 2000.
6. Pospiszyl I., *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999 r..
7. Różyńska J., *Przemoc wobec dzieci w rodzinie, Niezbędnik nauczyciela*, Warszawa 2013.
8. Słownik języka polskiego, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2007.
9. Właźlak K., *Programy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, „Samorząd Terytorialny” 2011, nr 9.

Netografia

1. https://www.malopolska.uw.gov.pl/doc/Krzywdzenie_dziec_w_Polsce_Raport.pdf.
2. Korda D. *Wybrane aspekty przemocy wobec dzieci*, [w:] <http://www.sosw.uznam.net.pl/dokumenty/referaty/wybrane-aspekty-przemocy-wobec-dzieci.pdf>, [dostęp: 2016-09-16].
3. Szymańczak J., *Konwencja o Prawach Dziecka ONZ*, [w:] http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i_684.htm, [dostęp: 2016-09-16].
4. Światowa Organizacja Zdrowia WHO, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/en/, [dostęp: 2016-09-16].

